

Főszerkesztő: Mohay Ágoston (PTE ÁJK)

**Szerkesztők: Csoknya Tünde (PTE ÁJK) Mészáros Pál
(PTE ÁJK), Hengl Melinda (PTE ÁJK), Kis Kelemen Bence (PTE ÁJK)**

**A szerkesztőbizottság elnöke: Szalayné Sándor Erzsébet (PTE ÁJK / AJBH) A
szerkesztőbizottság tagjai: Cseporán Zsolt, Jorn van Rij (The Netherlands Police),
Hornyaák Szabolcs (PKKB), Kokoly Zsolt (Sapientia – EMTE), Csink Lóránt (PPKE
JÁK), Farkas Csaba (SZTE ÁJK), Pozsonyi Norbert (SZTE ÁJK), Szomora Zsolt
(SZTE ÁJK), Tóth Norbert (NKE), Mészáros Bence (NKE RTK), Kocsis Miklós (PTE
KPVK)**

**Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Óriás Nándor
Szakkollégiuma.**

Felelős kiadó: Prof. Dr. Fábián Adrián, dékán

A kiadó székhelye és postacíme: 7622 Pécs, 48-as tér 1.

Email: szakkollegium@ajk.pte.hu

Tartalom

Krónika	4
Dinga Anna, Scheibelhoffer Eszter: Beszámoló a magyar Polgári Perrendtartás legújabb módosításairól.....	6
Földi Violetta: Áttekintés a kerítés az és az üzletszerű kéjelgés elősegítésének büntetőjogi szabályozásáról a XX. század második felében	21
Molnár Bálint: A kora középkori frank pénzügyi rendszer.....	33
Móczy Korina: Kriminálisztikai hibák a német nyelvterület hatósági gyakorlatában.....	43
Nezdei Mirabella Kitti: Magyarországon igénybevehető egészségügyi ellátások a harmadik országbeli állampolgárok szemszögéből.....	57
Reflexió	
Horváth Dominik: Afganisztán pénzügyi helyzetének alakulása a Tálib hatalomátvételt követően....	67
Kovács András Félix: A szerzői jog nem játék: miért ellentmondásos a videójátékok műszaki védelmi intézkedéseinek szabályozása az EU szerzői jogában?	72

Krónika

Az elmúlt időszak távoktatásban töltött féléveit követően a 2021/2022-es tanév őszi szemesztere szerencsére már ismételten jelenléti formában valósult meg. Ez hatással volt a Szakkollégium életére is, hiszen az ÓNSZ is hosszas kihagyás után tudott végre olyan programokat megvalósítani, ahol a tagok személyesen tudtak találkozni egymással.

A félév elején megtartott felvételi eljárás is sikerrel zárult, öt új tag érkezett a Szakkollégiumba. A Bűnügyi Tagozatba Telegdy Blanka és Thalabér Zoltán, a Civilisztika Tagozatba Holéczy Laura Anna és Várallai Luca, a Közjogi Tagozatba pedig Horváth Dominik nyert felvételt. Valamennyi tagozat eredményesen zárta a félévet, valamint számos nagyon szép egyéni eredmény is született.

A Bűnügyi Tagozat féléves programjára a tagozat valamennyi tagja előadással készült. A féléves tematika a “gyilkos sztárok” cím köré épült. A Tagozat híres emberek által elkövetett emberöléssel kapcsolatos bűncselekményeket dolgozott fel.

A Civilisztika Tagozat tagozati programja a járványhelyzet miatt végül nem tudott megvalósulni, azonban a tagozat tagjai aktívan kivették a részüket a Szakkollégium életéből és a különböző versenyeredményekkel öregbítették az ÓNSZ hírnevét.

Az Elméleti-történeti Tagozat rendkívül izgalmas féléves programja a Jogtörténeti Borzongás címet kapta, amelynek apropóját a Halloween adta. Ennek alkalmával izgalmas és hátborzongató történetekkel, például az átokházi hóhér, a martfői rém és Henry Howard Holmes rémtetteivel, valamint Báthori Erzsébet legendájának titkaival ismerkedhetett meg a közönség a Tagozat tagjainak tolmácsolásával.

A Közjogi Tagozat november közepén “Afganisztán egykor és ma” címmel tartott kerekasztal-beszélgetést, amelynek aktualitását a 2021-es tálib hatalomátvétel adta. Az eseményen a tagozat valamennyi tagja aktívan részt vett.

A Szakkollégium Jog és Technológia Munkacsoportja részt vett a „A mesterséges intelligencia szabályozása az Európai Unióban: lehetőségek és kihívások” című, a kar által szervezett kerekasztal-beszélgetésen. A konferenciára a munkacsoport tagjai előadásokkal is készültek.

A korábbi évekhez hasonlóan nemcsak az egyes tagozatok által közösen elért eredményekről lehet beszámolni, hanem a tagok idén is kiemelkedő egyéni eredményeket értek el. Számos versenyeredmény, publikáció, és ösztöndíjpályázat sorolható fel a tagok neve mellett. Az elmúlt félévekhez hasonlóan a Szakkollégisták jelentős része elnyerte az Igazságügyi Minisztérium Nemzeti Kiválósági Jogászösztöndíjait vagy az IM Tanulmányi Ösztöndíjait. Emellett a Szakkollégium 5 tagja is elnyerte a Pécsi Tudományegyetem Kriszbacher Ildikó Ösztöndíjait. A tagok többsége

demonstrátori tevékenységet lát el a PTE ÁJK valamely tanszékén, illetve a diákkörök aktív résztvevői.

Külön említést érdemel, hogy a 2021. szeptember 24-27. között, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Kolozsvári Karának Jogtudományi Intézete által szervezett versenyen a Szakkollégium két csapattal is képviseltette magát. A Bűnügyi Tagozat három tagja (Ambrózi Miklós, Pohl Dóra Luca, Rengel Dóra) a büntetőjogi szekcióban negyedik helyezést értek el, így elismerésben részesültek. A polgári jogi szekcióban a Szakkollégium Civilisztika Tagozatának tagjai (Dinga Anna Veronika, Kappel Gergely, Scheibelhoffer Eszter) pedig a második helyezést érték el.

Kecze Dominik és Palatinus Fanni, a Civilisztika Tagozat tagjai részt vettek a DLA Piper által szervezett Lawyer for a day című versenyen.

Kappel Gergely a Közjogi Tagozat tagja társelőadó volt a 35. OTDK Plusz Konferencián. Emellett Óriás Nándor díjban, illetve Pro Universitas Juventutis díjban részesült, illetve II. helyezést ért el a Magyar Jogász Egylet pályázatán. Kiss Mátyás, aki szintén a Közjogi Tagozat tagja II. helyezést ért el a XI. Országos Nemzetközi Jogi Jogesetmegoldó Verseny döntőjében, illetve II. helyezést ért el a Magyar Jogász Egylet pályázatán.

Mindenképp említést érdemel, hogy az ÓNSZ sikerrel pályázott a “Szakkollégiumok tehetséggondozó programjainak támogatása” elnevezésű, a Nemzeti Tehetség Program által kiírt pályázaton. A projekt keretein belül egyfelől tehetséggondozási célú előadásokra, másfelől közös kutatásra és nyilvános vitaestekre is sor kerül, a projekt zárásaként pedig elkészül majd egy tanulmánykötet a jog és a modern technológiák kölcsönhatásának egyes vetületeiről. A projekt nyitányaként e szemeszterben már több programelem is megvalósult, így többek között november 2-án Csoknya Tünde és Kis Kelemen Bence tagozati mentorok tartottak előadást “Kutatásmódszertan és kutatásetika” valamint “Tudományos publikációk készítése” címmel. November 16-án a Szakkollégium elnöke, Mohay Ágoston tartott előadást “Előadástartás, prezentáció-készítés” címmel, Hengl Melinda és Békési Gábor pedig “A retorika elmélete és gyakorlata” rejtelmibe avatták be a hallgatóságot. A november 23-ai alkalmon Szilágyi Mariann szakkönyvtáros tartott előadást a jogi és szakirodalmi adatbázisok kezeléséről, Mészáros Pál tagozati mentor pedig a beadványszerkesztés rejtelmibe avatta be a tagságot. A projekt keretében tervezett jótékonyági ruhagyűjtési program szintén megkezdődött, az összegyűlt ruhákat a tavaszi szemeszter során juttatjuk el a rászorulókhhoz.

ÓNSZ elnökség

Scheibelhoffer Eszter

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Civilisztika Tagozatának tagja

Dinga Anna Veronika

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Civilisztika Tagozatának tagozatvezetője

Beszámoló a magyar Polgári Perrendtartás legújabb módosításairól

I. Bevezetés

2021. április 29-én az Óriás Nándor Szakkollégium a Civilisztika tagozat tagjainak közreműködésével kerekasztal-beszélgetést szervezett a polgári perrendtartásról szóló 2016.évi CXXX törvény (továbbiakban: Pp.) legújabb módosításai címmel. A beszélgetés során a Pécsi Ítéltábla elnökhelyettese Dr. Gyöngyösiné dr. Antók Éva és a Pécsi Ítéltábla Polgári Kollégiumának vezetője Dr. Kovács Ildikó ismertette a főbb változásokat. A kerekasztal-beszélgetés abból a célból valósult meg, hogy a hallgatók számára a teljesség igénye nélkül áttekintést adjon 2021. január 1-jétől hatályos legfontosabb módosításokról, amelyeket a polgári peres eljárásban alkalmazni kell, illetve, hogy betekintést nyújtson a gyakorlatba az új szabályok érvényesülése tekintetében.

Az esemény első előadójaként Dr. Gyöngyösiné dr. Antók Éva beszélt a Pp. módosítás előzményéről, okairól és céljáról, valamint a lényegesebb változásokról. Az előadás második részében Dr. Kovács Ildikó mutatta be a keresetet, ellenkérelmet, fellebbezést és az elektronikus kapcsolattartást érintő módosításokat. A recenzió célja a kerekasztal-beszélgetésen tartott előadások összefoglaló áttekintése és a fentebb említett intézmények bemutatása a módosításokra figyelemmel. A tanulmány kizárólag az elhangzott gondolatokat, a módosított Pp. rendelkezéseit és a módosítás Miniszteri Indoklását veszi alapul.

II. Módosítás előzményei, okai

A Pp. számos változtatás mellett igazodik az Európában alkalmazott perjogi megoldásokhoz, aminek következtében bevezette a perkoncentrációt biztosító osztott szerkezetű elsőfokú eljárást. Ennek megfelelően az elsőfokú eljárás két szakaszra osztható, egy a per kereteit tisztázó perfelvételi szakra, valamint a bizonyítást és a döntéshozatalt felölő érdemi szakra. A több mint hatvan évig hatályban lévő polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III törvényt (továbbiakban: régi Pp.) váltotta fel a Pp. ami 2018. január 1-jén lépett hatályba. Az új kódex alkalmazásának tapasztalatai, és a jogalkalmazó szervek visszajelzései azonban rámutattak arra, hogy szükséges a törvény egyes pontjainak újragondolása, a perjogi szabályok átláthatóbbá és rugalmasabbá tétele. Ezen okokból kifolyólag az

elmúlt évek során kisebb módosításokra került sor, azonban általánosságban elmondható, hogy ezek nem változtatták meg az eljárásjogi kódex alapvető szerkezetét. Újabb, immáron novelláris módosításra került sor 2020. november 17-én és az Országgyűlés ellenszavazat nélkül fogadta el Pp.-t módosító T/13257. számú törvényjavaslatot. A módosított rendelkezéseket 2021. január 1.-től már folyamatban lévő perekben is irányadónak kellett tekinteni.

2021. január 1-től hatályos módosítás célja az volt, hogy egyszerűsítse és megkönnyítse a jogkeresők bírósághoz fordulását amellet, hogy továbbra is megmaradjanak azon rendelkezések, amelyeket a Pp. pozitívumainak tekintenek. Ennek eredményeként továbbra is érvényesülnek a koncentrált perfeltétel és az osztott perszerkezet előnyei és ezeken felül a felek önrendelkezési joga is. A törvénymódosítás tartalmának kialakításához alapul szolgáltak a jogász hivatásrendek által tett javaslatok, a Kúria konzultációs testületének állásfoglalásai, valamint a Civilisztika Kollégiumvezetők Országos Tanácskozásának ajánlásai. Továbbá a Miniszteri Indoklás többször hivatkozik az Igazságügyi Minisztérium által felállított munkacsoport és a Kúria keresetlevél visszautasításának vizsgálatára felállított joggyakorlat elemző csoportjának összefoglaló véleményére is. Az új szabályok széleskörben érintették a polgári peres eljárást, az előadás során a legfontosabb változtatásokra helyeződött hangsúly.

III. Hatásköri szabályok változása

Dr. Gyöngyösiné dr. Antók Éva az előadás elején a hatásköri szabályok változását mutatta be. A hatályos rendelkezés alapján az általános hatáskörű elsőfokú bíróság a törvényszék, amely azokban a perekben jár el, amelyeknek az elbírálását a törvény nem utalja a járásbíróság hatáskörébe.¹ A jogalkotó célja az volt, hogy a járásbíróságok és a törvényszék közötti hatásköri elosztás egyensúlyba kerüljön, továbbá, hogy az ügyek elbírálásához szükséges speciális szakértelmet biztosítsa. A korábbi szabályozásban is főként törvényszéki szinten jártak el a társaságokat és a jogi személyeket érintő perek ügyében, de bizonyos pertípusok kimaradtak ebből a körből. Például a vezető tisztségviselő ellen a társaság által indított per nem tartozott automatikusan ide, csak abban az esetben, ha a pertárgy értéke meghaladta 30 millió forintot. Ezt a problémát oldotta meg az új szabályozás, amely törvényszéki hatáskörbe utalta az egyes speciális tárgyú pereket, a pertárgyértéktől függetlenül. A törvény hatálybalépését követően a törvényszék elbírálása alá tartoznak a jogi személy tagjának és képviselőjének a tagsági, illetve képviseleti jogviszonyon alapuló felelősségével kapcsolatos perek, az értékpapírból származó jogviszonnyal kapcsolatos perek és a nemzetközi áru fuvarozási és a nemzetközi szállítmányozási perek is.²

¹ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) 20. § (1) bekezdés.

² Pp. 20. § (3) bekezdés af)–ah) pontok.

IV. Perköltség felszámítása

A perköltség a félnél - a perben vagy azt megelőzően - a jog perbeli érvényesítésével okozati összefüggésben és szükségképpen felmerült minden költség, ideértve a bíróság előtt történő megjelenéssel szükségképpen felmerült keresetkiesést is.³ „A fél a perköltsége megtérítését annak felszámításával kérheti.”⁴ A perköltséget továbbra is változatlanul fel kell számítani, a bíróság hivatalból nem fog perköltséget megállapítani a fél javára. „A felszámítás során meg kell jelölni az igényelt költség összegét, a felmerülésének lényeges körülményeit, azt, hogy a perbe vitt mely jog érvényesítésével összefüggésben merült fel, és mindezeket a felszámítással egyidejűleg - szükség szerint - okirattal is igazolni kell.”⁵

A régi Pp. szerint a jogi képviselővel eljáró fél ún. költségjegyzék nyomtatvánnyal számíthatta fel a perköltségét, amelyről külön jogszabály rendelkezett. A módosítással azonban ezt a nyomtatványkényszert megszüntették, ennek megfelelően a jogi képviselővel eljáró félnek a továbbiakban is van felszámítási kötelezettsége, azonban nem köteles a költségjegyzék-nyomtatványt használni. Ehelyett perköltségeinek felszámítását a tárgyaláson szóban is előadhatja vagy például lehetséges van elektronikus formában is benyújtani.⁶ E módosítás helyenként egyszerűsítette az adminisztrációval járó terheket, továbbá elősegítette a perhatékonyság növekedését.

V. Keresetlevél

Lényeges módosítás kapcsolódik a jogi képviselővel eljáró fél és jogi képviselő nélkül eljáró fél által előterjesztett keresetlevél tartalmi elemeihez is. A törvényalkotó a keresetlevelet három egymást követő szerkezeti egységre, bevezető, érdemi és záró részre bontotta. A jogalkotó azáltal, hogy ezeket a részeket egymástól elkülönítette, átláthatóvá tette a keresetlevelet, abból a célból, hogy a perek hatékony lezárását előmozdítsa. Azonban a Pp. hatálybalépését követően széleskörben vita bontakozott ki és szélsőséges döntések, értelmezések születtek azzal összefüggésben, hogy a keresetlevél kötelező tartalmi elemeinek hiánya mikor állapítható meg. Például előfordult olyan végzés, amelyben a bíróság arra hivatkozással utasította vissza a keresetet, hogy a jogi képviselővel eljáró felperes az XY Kft. alperes nevével nem tüntette fel azt, hogy „Korlátolt felelősségű társaság”, hanem csak a rövidített megnevezést használta. A bíróság álláspontja az volt, hogy így a kötelező tartalmi elemeknek nem felel meg a keresetlevél, az alperes teljes mértékű azonosítására ebben a formában nem alkalmas.

Nagy problémát jelentettek a keresetlevél érdemi részével kapcsolatos értelmezési kérdések is. A bíróságok egy része úgy tekintette, hogy a bizonyítékok elegendőségét, alkalmasságát abban a

³ Pp. 80. §

⁴ Pp. 81. § (1) bekezdés.

⁵ Pp. 81. § (2) bekezdés.

⁶ Pp. 81. § (5) bekezdés.

körben kell mérlegelni, hogy a perfelvételre alkalmas-e a keresetlevél. A határozott kereseti kérelemmel kapcsolatban sokszor elvárásként fogalmazódott meg, hogy azt úgy fogalmazza meg a felperes, hogy az az ítélet rendelkező részébe átemelhető legyen. Továbbá kifejezetten gyakoriak voltak a visszautasító végzésben az olyan indokolások is, amelyek a hiányosságon alapultak, például, hogy nem meggyőző a jogi érvelés vagy hiányos a tényállás, illetve nem került feltüntetésre valamennyi releváns tény. A jogalkotó akaratával tehát ellentétes joggyakorlat alakult ki és végső soron ezek az előzmények vezettek a jogszabály módosításához. Azon tartalmi elemek összegyűjtésében, ahol indokoltta vált a módosítás, nagy segítséget nyújtott a keresetlevél visszautasításának vizsgálatára irányuló, a Kúria által felállított joggyakorlat elemző csoport összefoglaló véleménye.

A módosítások következményeként a keresetlevél tartalmi elemei egyszerűsödtek. A bevezető részben a 170. § (1) bekezdés b) pontja alapján az alperes azonosító adatai közül elegendő az alperes nevén és perbeli állásán kívül a lakóhelyét vagy székhelyét feltüntetni. „A 170. § (2) bekezdésének a) pontja pedig akként módosul, hogy a keresetlevél érdemi részében a bíróság döntésére irányuló határozott kereseti kérelmet kell feltüntetni.”⁷ Az érdemi résszel kapcsolatos vitás kérdéseket is orvosolták azzal, hogy a 176. § (6) bekezdése kimondja, hogy „a keresetlevél perfelvételre való alkalmassága szempontjából nem vizsgálható a keresetlevél érdemi részében előadott azon kérelem, állítás, illetve érvelés, amelynek értékelése az ügy érdemére tartozik, valamint az sem, hogy a felperes által megjelölt bizonyítékok, bizonyítási indítványok alkalmasak-e, illetve elegendőek-e a keresetlevélben foglaltak alátámasztására.”⁸ A keresetlevél tartalmi felépítése továbbra is változatlan maradt, viszont a kialakult gyakorlat alapján a módosítások rögzítették azt, hogy a 170. § (1)-(3) bekezdésében szereplő felsorolásból nem következik az elemek kötelező sorrendisége. Ennek értelmében, ha a felperes által benyújtott keresetlevél felépítése a 170. §-ban foglalt sorrendtől eltér, de valamennyi tartalmi elem szerepel benne, akkor ez nem alapozza meg annak visszautasítását.

Egy másik fontos változtatás, hogy a tartalmi elem hiánya a jogi képviselővel eljáró fél esetében hiánypótlás nélküli visszautasításra nem ad okot. Ez vonatkozik a jogi képviselő nélkül eljáró fél által benyújtott keresetlevélre is. Ezzel kapcsolatban a Pp. azt a követelményt fogalmazza meg, hogy a hiánypótlásra felhívó végzésben a bíróságnak a keresetlevél hiányosságait teljeskörűen fel kell tüntetnie „Ha a felperes a hiánypótlásra felhívó végzésben feltüntetett valamennyi hiányt pótolta, de a bíróság újabb hiányosságot állapít meg, azt a perfelvétel körében kell pótolni.”⁹ Ha a hiánypótlásra felhívás eredménytelen, úgy a keresetlevél visszautasítható.

Változott a jogi képviselő nélkül eljáró fél által előterjesztett keresetlevéllel szembeni elvárás.

⁷ *Wopera* Zsuzsa: Módosul a polgári perrendtartás 2021-től – I. Jogászvilág: <https://jogaszvilag.hu/szakma/modosul-a-polgari-perrendtartas-2021-tol-i/> (2022. 01. 28.)

⁸ Pp. 176. § (6) bekezdés.

⁹ Pp. 176. § (5) bekezdés.

Megszűnt vele szemben is a nyomtatványkényszer, és maga szerkesztheti meg beadványait, indítványait, perfelvételi iratait. Változatlanul egyszerűbb tartalmi követelmény áll fenn vele szemben, a jogi képviselővel eljáró félhez képest. Ennek az egyik megnyilvánulása például, hogy a tények megjelölésével kell feltüntetnie azt, hogy milyen jogot kíván érvényesíteni. A hiánypótlásra felhívás azonos módon történik, mint a jogi képviselővel eljáró fél esetén, azzal kiegészítve, hogy a jogban járatlanságának megfelelő tájékoztatást kell adni a jogi képviselő nélkül eljáró félnek. Ennek rögzítésére azért volt szükség, mert a módosítások előtt többször előfordult, hogy a fél több oldalas jogszabálysövegét idéző hiánypótlásra felhívó végzést kapott, amit nem tudott értelmezni.

VI. Különböző perfelvételi iratok

A törvényi meghatározás szerint: *„A perfelvétel körében a felek keresetlevélben és perfelvételi iratban feltüntetett illetve perfelvételi tárgyaláson előadott tényre és jogra vonatkozó állítással, tagadással, be- vagy elismeréssel, ezekből következő kérelemmel, a tények megállapításához szükséges bizonyítási indítvánnyal, a bizonyítékok és a bizonyítási indítványok értékelésére vonatkozó nyilatkozattal, valamint bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásával (a továbbiakban együtt: perfelvételi nyilatkozat) - a bíróság közrehatása mellett - meghatározzák a jogvita kereteit.”*¹⁰

A különböző perfelvételi iratokat a módosítások előtt különböző beadványokban lehetett előterjeszteni. Ez sokszor azt jelentette, hogy ha például az alperes elő akarta terjeszteni az ellenkérelmét, a viszontkereset-levelét és egy beszámítást tartalmazó iratot, akkor azt három különböző irattal tehette meg. Ebben a három iratban több tartalmi átfedés is előfordulhatott, amely felesleges adminisztrációt jelentett a felek számára. Ennek csökkentése érdekében a módosítás megnyitotta annak a lehetőségét, hogy a különböző perfelvételi iratok egy beadványban is előterjeszthetők legyenek. *„Több eltérő fajtájú perfelvételi irat egy beadványban is előterjeszthető az e perfelvételi iratokra előírt tartalommal, azáltal, hogy az egyes perfelvételi iratok azonos tartalmi elemeit elegendő egyszer előadni.”*¹¹

A Miniszteri Indoklás azonban hangsúlyozza, hogy ez nem azt jelenti, hogy elegendő, ha a beadvány csak az egyik perfelvételi irat tartalmi és alaki előírásait követi, hanem valamennyi, egy beadványban előterjesztett perfelvételi irat előírásainak meg kell felelnie.¹²

A perfelvételi iratok közül lényeges módosítás ment végbe a viszontkereset szabályozásával kapcsolatban, amely benyújtására vonatkozó végső határidő kitolódott. *„Az alperes a felperes ellen a keresettel érvényesíteni kívánt joggal azonos jogviszonyból eredő joga iránt írásban előterjesztett viszontkereset-levellel viszontkeresetet indíthat.”*¹³ Korábban a viszontkereset előterjesztésének végső határideje az írásbeli ellenkérelem előterjesztése volt, ezt a módosítás meghosszabbította. *„A viszontkereset-levelt - az (5)*

¹⁰ Pp. 183. § (1) bekezdés.

¹¹ Pp. 203. § (4) bekezdés.

¹² T/13257. számú törvényjavaslat A 20. §-hoz fűzött részletes indoklás.

¹³ Pp. 204. § (1) bekezdés.

*bekezdésben foglalt kivétellel - a kereset közlésétől számított negyvenöt napon belül vagy a bíróság által az ellenkérelem előterjesztésére meghosszabbított határidőn belül, de legkésőbb az írásbeli ellenkérelem, illetve beszámítást tartalmazó irat előterjesztésével egyidejűleg kell benyújtani. Más jogviszonyból eredő jog iránt akkor terjeszthető elő viszontkereset, ha a kereset tekintetében a per eldöntése függ a viszontkereset elbírálásától vagy a viszontkereset eldöntése függ a kereset elbírálásától.*¹⁴ Ennek megfelelően kivételes esetben lehetőség van arra, hogy az alperes a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig, tehát az írásbeli ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló határidőt követően terjessze elő viszontkeresetét. Erre akkor van mód, amennyiben valószínűsíti, hogy az előterjesztés alapjául szolgáló ok önhibáján kívül az írásbeli ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló határidő lejártát követően jutott a tudomására vagy következett be.¹⁵ A rendelkezés módosításának indoka, hogy a gyakorlati tapasztalatok alapján a per későbbi szakaszában is felmerülhet olyan ok, amelyről később szerez tudomást az alperes és az alapot ad a viszontkeresetre.

VII. Személyállapotú perek

Személyállapotú perek köre bővült a kapcsolattartási perekkel. Ezen belül is több pertípus különböztet meg a jogalkotó. *„A kapcsolattartási peren a kapcsolattartás szabályozása, a kapcsolattartás megváltoztatása, valamint a kapcsolattartási jog korlátozása vagy megvonása iránt indított pert kell érteni.*¹⁶ Önálló perként csak az utóbbi jelenik meg, abban az esetben, ha korábban a kapcsolattartást a bíróság szabályozta, akkor a megváltoztatását is a bíróságtól lehet kérni. A többi kapcsolattartási iránti keresetet nem lehet önállóan előterjeszteni, a módosítás alapján ezt a házassági vagy szülői felügyelettel kapcsolatos perrel kell összekapcsolni. *„Ha nincs folyamatban ezekkel kapcsolatos per, akkor a kapcsolattartás szabályozása, kapcsolattartási jog megvonása vagy korlátozása a gyámhatóság hatáskörébe tartozik.*¹⁷

Lényeges változás, hogy a jogalkotó megnyit egy új perfelvételi utat. A személyállapotú perek körében már a módosítást megelőzően is kizárt volt a válaszirat, viszontválasz, az íráselőkészítéses perfelvételi út és a perfelvétel tárgyalás mellőzésével történő lezárása. A perfelvétel úgy zajlott, hogy a felperes benyújtotta a keresetlevelet, ezt a bíróság közölte az alperessel, írásbeli ellenkérelemre hívta fel és ennek beérkezését követően került sor a perfelvételi tárgyalás kitűzésére. Az új perfelvételi út, amelyet a módosítás vezetett be, ezen perek gyorsítását szolgálja. Korábban az volt tapasztalható, hogy az alperes általában nem terjesztett elő ellenkérelmet és ezért feleslegesen telt az ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló határidő. Az új bírósági eljárás alapján, ha a keresetlevél alkalmas a perfelvételre, az alperes írásbeli ellenkérelem előterjesztésének felhívásával egyidejűleg a bíróság

¹⁴ Pp. 204. § (1) bekezdés.

¹⁵ Pp. 204. § (5) bekezdés.

¹⁶ Pp. 472. § (2) bekezdés.

¹⁷ Lásd: A polgári perrendtartásról szóló törvény miniszteri indoklása.

kitűzi a perfelvételi tárgyalást is.¹⁸ E módosítás kérdést vetett fel a gyakorlatban, hogy vajon ez most egy kizárólagos utat jelent-e a perfelvételi módok körében a személyi állapotot érintő pereknél vagy megmarad a korábbi perfelvételi út. Az ítéletábrlai kollégiumi vezetők tanácskozása során a többségi álláspont szerint a két út egymás melletti, ugyanakkor a Pécsi Ítéletábrla Polgári Kollégiuma ellenkező véleményt fogalmazott meg. Ennek során a fentebb kifejtett kérdéskörben egyhangú álláspont alapján arra a következtetésre jutott, hogy a személyi állapotot érintő perek sajátosságaiból, illetőleg az eljárás hatékony lefolytatásához fűződő érdekből az következik, hogy ez egy kizárólagos perfelvételi mód és lehetőség.

A házassági bontópereknel, a közös megegyezéssel bontóperek esetében van egy lényeges változás, amely egy hosszú idő óta felmerülő problémára próbál megoldást találni. Közös megegyezéssel történő bontópernek akkor van helye, ha a törvény által megkívánt kérdésekben (pl. közös lakás használata, szülői felügyelet, kiskorú gyermekkel való kapcsolattartás) a felek megállapodnak, és az egyezségüket a bíróság jóváhagyja. Kezdetektől fogva az volt a kérdés, hogy ezeknél a pereknél a felperesnek kell-e nyilatkozatot tennie arról, hogy milyen tartalommal kíván megállapodni az alperessel, ha közöttük még nem jött létre megállapodás, valamint, hogy erre kereseti kérelmet kell-e előterjeszteni. A módosítást megelőzően körülbelül kialakult, hogy a felperesnek nem kell erre vonatkozólag kereseti kérelmet előterjeszteni, de inkább arra felé hajlott a gyakorlat, hogy tartalmi elem, ami viszont elvárt és kötelező. E kérdés valamilyen szinten nyugvó pontra jutott, hiszen a módosítás úgy rendelkezik, hogy ha megállapodtak a felek, akkor ezt csatolni kell, ha viszont nincs közöttük megállapodás, a felperesnek nyilatkoznia kell, hogy az alperessel milyen tartalommal kívánja létrehozni a megállapodást.¹⁹ Fontos, hogy a felperes ezen nyilatkozata nem egy kereseti kérelem, nem jön létre keresethalmazat, csak az álláspontját közli. Az módosított rendelkezés megkönnyíti, hogy az alperes a tárgyalásra feltudjon készülni, valamint elősegíti a perfelvétel hatékonyságát, azáltal, hogy a felek ténylegesen megtudnak állapodni a törvény által megkívánt kérdésekben.

VIII. Keresetváltogatás és ellenkérelem-váltogatás definíciójának változása

„Az eljárás jog, az anyagi jog szolgáltató lánya.” Kemenes István így jellemzi az eljárás jog és az anyagi jog közötti viszonyt. Az eljárás jog egy eszköz, mely az anyagi jogi jogviták megoldásához vezet. Feltétlenül szükséges az eljárás jog, de a fő szempont mindig az - az kellene, hogy legyen -, hogy tisztességes eljárás keretei között oldjuk meg a felek közötti jogvitát. A Pp. módosításai között talán az egyik legfontosabb a keresetváltogatás és ellenkérelem-váltogatás definíciójának átalakítása jelenti.

---

¹⁸ Pp. 432. § (2) bekezdés.

¹⁹ Pp. 455. § (5) bekezdés.

Korábban az elsőfokú és másodfokú eljárás szakaszaiban, azaz a perfelvételi szakban, illetve az érdemi szakban is lehetőség volt a kereset megváltoztatására. A keresetváltoztatás definícióját a törvény tágan fogalmazta meg, és ezzel összefüggésben a bírói gyakorlat jogértelmezése, jogalkalmazása sem volt egyhangú. Keresetváltoztatásról a módosítás előtt akkor beszélhettünk, „*ha a fél a keresetlevéllel - ideértve a viszontkeresetet és beszámítást is - összefüggésben előadott korábbi tényállításához képest eltérő vagy további tényre hivatkozik vagy a jogállításhoz, illetve jogi érveléséhez képest eltérő vagy további érvényesíteni kívánt jogot állít, illetve jogi érvelésre hivatkozik, vagy kérelméhez képest a kérelem, illetve annak valamely része összesszerűségét vagy tartalmát megváltoztatja, vagy további kérelmet terjeszt elő*”.²⁰

Ezzel szemben az új törvényi módosítás szigorúbb keretek közé szorítja a feleket a kereset, az ellenkérelem, a beszámítás és viszontkereset megváltoztatása tekintetében. A módosítás szerint keresetváltoztatásról akkor beszélünk, „*ha a fél a keresetével - ideértve a viszontkeresetet és beszámítást is - összefüggésben előadott korábbi jogállításhoz képest eltérő vagy további érvényesíteni kívánt jogot állít, vagy kérelméhez képest a kérelem, illetve annak valamely része összesszerűségét vagy tartalmát megváltoztatja, vagy további kérelmet terjeszt elő.*”²¹ A változtatás során a korábbi jogállításhoz (tényállítást helyett) képest kell eltérő vagy további anyagi jogi kifogásra (ellenkérelem esetén) vagy érvényesíteni kívánt jogra (keresetlevél esetén) hivatkozni, tehát fontos módosítás, hogy a tényállítás és jogi érvelés megváltoztatása nem számít kereset - vagy ellenkérelem - változtatásnak. „*Perfelvétel során keresetváltoztatásnak akkor van helye, ha a megváltoztatott kereset ugyanabból vagy – ténybeli és jogi alapon – összefüggő jogviszonyból ered, mint a korábbi kereset. A keresetváltoztatást tartalmazó nyilatkozatot a keresetlevélre vonatkozó szabályoknak megfelelő tartalommal kell megtenni.*”²² Tehát tartalmilag és formailag ugyanazok a követelmények vonatkoznak egy keresetváltoztatásra, mint a keresetlevélre.

A perfelvételt lezáró végzés meghozatala után indul az érdemi tárgyalási szak. Az elsőfokú ítélet meghozatala előtti tárgyalás berekesztéséig lehet módosítani a keresetet, az alábbi esetekben: a tényállítás megváltoztatása kapcsán, amennyiben az egyik fél, önhibáján kívül, a perfelvételt lezáró végzés meghozatala után szerez tudomást olyan információról, eseményről, amely döntő jelentőséggel bír a per kimenetelében. Tehát a jogállítást, illetve kérelem módosítása akkor lehetséges, „*ha a keresetváltoztatás - bármelyik fél által előterjesztett - új tényállítással áll közvetlen okozati összefüggésben, vagy azt a bíróságnak a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követő anyagi pervezetése indokolja.*” További elvárás, hogy a megváltoztatott kereset ugyanabból a jogviszonyból eredjen, és a bíróság hatásköre és illetékessége a megváltoztatott keresetre is fennálljon.²³

A módosítás előtti törvény alapján a keresetváltoztatás egyik pillére volt a korábbi tényállítástól

²⁰ Pp. 7. § (1) bekezdés 12. pont (Időállapot: 2020. 04. 01. – 2020. 12. 31.)

²¹ Pp. 7. § (1) bekezdés 12. pont.

²² Pp. 185. § (1) – (2) bekezdés.

²³ Pp. 215. § (1) bekezdés.

eltérő, új tény állítása. 2021-es törvénymódosítás után a tényállítás változtatása már nem minősül keresetváltoztatásnak. Dr. Kovács Ildikó egy gyakorlati példán keresztül remekül szemléltette, hogy a korábbi gyakorlat alapján mit tekintett a bíróság keresetváltozásnak. A jogeset szerint a felperes gyermektartási díj iránti igénnyel lépett fel az alperessel szemben, ahol a saját jövedelmi viszonyaira vonatkozóan nem tett - legalábbis úgy tűnt a jogesetből, hogy nem tett - teljeskörű tényelődást. Az eljárás érdemi szakaszában azonban elismerte, hogy valóban, azon kívül, amit korábban bevallott, még kijárt Ausztriába takarítani, így abból további másodlagos jövedelemre tett szert. A régi Pp. alapján fel sem merült volna az ítélkező bíróban az a gondolat, hogy nem veheti figyelembe ezt az új információt, de az új törvény alapján kérdéses volt, hogy figyelembe veheti-e, hogy a felperes a saját jövedelmére, gyakorlatilag a saját hátrányára állított valamit a perben, vagy ezt figyelmen kívül kell hagynia, mert erre a per érdemi szakaszában már nincs lehetőség. Korábbi hatályos szabályok szerint ez keresetváltoztatásnak minősült, de a módosítások után a tényállítás változtatás kikerült a keresetváltoztatás fogalmi köréből²⁴, és ezzel egyidejűleg tényállítás változtatás tilalmak kerültek bevezetésre, még pedig olyanok, amelyek eddig (2020.12.31.-ig) csak másodfokon léteztek.

Az új törvénymódosítás tehát megváltoztatja a keresetváltoztatás, ellenkérelem-változtatás definícióját, kimondja, hogy csak a jogállítás megváltoztatása és a kereseti kérelem megváltoztatása tekintendő keresetváltoztatásnak, a tényállítás megváltoztatása és a jogi érvelés megváltoztatása nem okoz keresetváltoztatást. A bíróságnak joga van figyelmen kívül hagyni új tény állítását, ha ezeknek a feltételeknek mégsem felel meg, és erről tájékoztatja a felet (ezt a döntést legkésőbb az ítéletben kell indokolni). Így egyszerűsödik a tényállítások előadása, ezek megváltoztatásához már nem kell keresetváltoztatást tartalmazó nyilatkozatot előterjeszteni. Gyakorlatban az engedélyezés iránti kérelemmel együtt kerül beadásra a keresetváltoztatás tartalma is, és a bíróság a feltételek teljesülése esetén fogadja el.

A félnek és a jogi képviselőnek nagy gonddal kell arra ügyelnie, hogy minden releváns tényt előadjon a perfelvételi szak során, mert ha nem teszi meg, akkor az érdemi tárgyaláson ezt már csak akkor tudja pótolni, ha megfelelő indokkal alátámasztja. Azaz, ha a tény később jutott tudomására, később következett be, vagy esetleg a bíróság anyagi pervezetése eredményeként került elő releváns tény. Ezekben az esetekben felhasználhatja, hivatkozhat rá, de egyéb esetben nem, így tehát, ha elfelejt esetlegesen valamit a fél, annak súlyos következményei lehetnek. Az ellenkérelem-változtatásnak szintén akkor van helye az érdemi tárgyalási szakban, ha az (a bármelyik fél által előterjesztett) új tényállítással áll közvetlen okozati összefüggésben, vagy azt a bíróságnak az érdemi tárgyalási szakban kifejtett anyagi pervezetése indokolja.²⁵

---

²⁴ Pp. 7. § (1) bekezdés 12. pont.

²⁵ Pp. 214.–216. §

Az alábbiakban bemutatott jogesetben is látszik, hogy ha nem megfelelő az indok az új tény elfogadására, akkor a bíróság azt nem veszi figyelembe. Egy megállapodás érvénytelenségéből származó kereset során a felperesnek volt közel ötvenmillió forint követelése az alperessel szemben. A perfelvételi szakban alperes kizárólag azzal védekezett, hogy nincs szó érvénytelenségről, a felperesnek nem jár az az összeg, amit ő ezen a jogcímen igényel. A per érdemi szakaszában alperes viszont már azzal védekezett, hogy közte és felperes között egy megállapodás jött létre, amely alapján egy bizonyos időszakig (2018. december 31.-ig) lezárták a közöttük létrejött jogviszonyokat és megállapodtak abban, hogy az ezt megelőző időszakból semmilyen követelésük nem áll fenn egymással szemben. Ennek jelentősége lett volna, hiszen akkor a felperes nem léphetett volna fel egy korábbi időszakra vonatkozóan a közöttük fennálló jogviszonyból eredő követeléssel. Minekután a perfelvételi szakban az alperes erre nem hivatkozott, a bíróság a per érdemi szakaszában azt mondta, hogy ez meg nem engedett ellenkérelem-változtatásnak minősül. 2021. december 31.-ig ez keresetváltoztatásnak minősült, jelenleg azonban ez tényállítás változtatás, tehát eztényt nem lehetett figyelembe venni. Ennek a következménye az lett, hogy több millió forintot ítélték oda a felperesnek. Az eset alapján jól érzékelhető, hogy igen nagy súlya van annak, hogy előadjuk-e vagy sem azt a tény, ami a kereset elbírálása és a védekezés szempontjából releváns.

2021. január 1-től nem egyszerű annak megítélése sem, hogy egy adott tényállítás megváltoztatása az egyben keresetváltoztatásnak is minősül-e, avagy sem. Elképzelhető, hogy keresetváltoztatást is indukál, illetőleg keresetváltoztatást is von, vagy vonhatna maga után, de lehet, hogy erre nincs lehetőség az eljárási szabályok miatt. Dr. Kovács Ildikó egy szemléletes iskolapéldával mutatta be, hogy hogyan lehet egymástól elhatárolni a tényeket, illetőleg, hogy mi a különbség a tényállítás változtatás és a keresetváltoztatás között a 2021. január 1-től hatályos szabályok szerint. Így például, amikor ráépítésről beszélünk, a felperes azt állítja, hogy az alperes terhére építkezett, de tegyük fel, hogy nem egyedül, hanem az alperessel közösen építkezett. A kereset arra irányul, hogy a bíróság állapítsa meg, hogy az ingatlan valahányad részének tulajdonjogát megszerezte. Ez az ő érvényesített joga, ehhez szükséges egy jogállítás, ami egy, az anyagi rendelkezések közül felhívott, konkrét jogszabályi rendelkezés. Ehhez szükségesek további tényállítások, amelyek meghatározzák az érvényesítendő jogot. Az alap tényállítás, amely közvetlenül megalapozza az érvényesíteni kívánt jogot, ennek megfelelően az, hogy az alperes tulajdonában van a föld és a felperessel közösen erre egy házat építettek. A módosítás előtti szabályok alapján kialakított bírói gyakorlat szerint ennek a tényállításnak a megváltoztatása minősült volna keresetváltoztatásnak.

A 2021. január 1-től hatályos rendelkezések szerint, ha ezeket a tényeket megváltoztatja a fél, az is tényállítás változásnak minősül, csak hogy bekerültek a tényállítás változtatás körébe egyéb tények, amelyek már nem a törvényi tényállási elemek megvalósulását, tehát magát a tényállást merítik

ki, hanem ahhoz szükségesek, hogy a bíróság eljusson arra a következtetésre, hogy ez a törvényi tényállási elem valóban megvalósult. E körben a felperesnek további tényállításokat kell tennie. Az egyszerűség kedvéért tételezzük fel, hogy öt-öt millió forintot fizettek fele-fele arányban, és a tulajdoni arány is ez alapján fog megoszlanı a felek között. Felperesnek kötelessége keresetlevélben megfogalmaznia azt, amivel bizonyítani tudja, hogy valóban ekkora összeggel fektetett be az ingatlanba. Ilyen bizonyíték lehet bankból felvett összeg után egy bankkivonat is. Azonban, ha a per érdemi szakaszában jön rá, hogy mégsem tudja igazolni, hogy valóban rendelkezésére állt a teljes összeg, ezért megváltoztatná tényállítását, miszerint ebből hárommillió forint volt az az összeg, amit ténylegesen ő fizetett ki és a további kétmillió forintot pedig a szüleitől kapta. Kereset ennek ellenére nem változna, hiszen a továbbra is ötmillió forintot investált a beruházásba, de tett egy új tényállítást és erre az új tényállításra tett bizonyítékok köre változott. Erre csak akkor hivatkozhat, ha ez a tény később jutott tudomására, mint a perfelvétel lezárása, mert ha addig nem mondta el, január 1-je után új ténynek fog minősülni, és a bíróság nem fogja megengedni a tényállítás változtatást. A példa alapján jól érzékelhető, hogy nem egyszerű elhatárolni ezeket a kérdéseket sem a bíróságnak, sem a jogi képviselőknek és ennek okán nagyon fontos mind a bíróság, mind a felek számára a perfelvételi eljárás gondos lefolytatása.

Az utólagos bizonyítás alkalmazásának szabályai is változtak. Az utólagos bizonyítás az érdemi tárgyalási szakaszban további bizonyítási indítvány előterjesztését vagy további bizonyíték benyújtását jelenti. Használatának köre bővült, a korábban is szabályozott eseteken kívül (pl. a bizonyíték utóbb keletkezett, vagy a fél arról önhibáján kívül később szerzett tudomást, vagy kereset/ellenkérelem megengedett megváltoztatásának alapjául hivatkozott tény bizonyítására vagy ellenbizonyításra szolgál) akkor is van helye, ha az új tényállítás alátámasztására vagy cáfolatára szolgál.²⁶ Bővült azon keresetváltoztatási esetek köre, amikor nincs szükség a másik fél hozzájárulására vagy a Pp.-ben szabályozott feltételek teljesülésére. Ennek megfelelően a fél *„felemelheti a kereseti követelésének összegét - törvényen alapuló tartás iránti perben, illetve törvényben meghatározott egyéb esetben - a követelésnek a per folyamán esedékessé vált részleteire is, továbbá a fél megváltoztathatja az egymással eshetőleges viszonyban álló több kereset esetén az elbírálás kért sorrendjét és a fél hivatkozhat eltérő vagy további jogi érvelésre is.”*²⁷

Másodfokú eljárásban csak nagyon szűk körben van lehetőség arra, hogy a keresetet megváltoztassuk. E körben a tényállítást akkor lehet megtenni, ha olyan tényre hivatkozunk, amely önhibánkon kívüli okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott tudomásunkra vagy következett be, feltéve, hogy az elbírálás esetén ránk nézve kedvezőbb

²⁶ Pp. 220. § (1) bekezdés.

²⁷ Pp. 221. § (1) bekezdés.

ítéletet eredményezett volna.²⁸ Továbbá „ha az elsőfokú bíróság a felekkel előzetesen nem közölte az ítéletben hivatalból figyelembe vett tényt vagy a felektől eltérő jogszabály értelmezését, illetve a kérelemtől jogszabály alapján való eltérési szándékát, a fél a fellebbezésben, a csatlakozó fellebbezésben vagy a fellebbezési ellenkérelemben ezzel összefüggő kereset-, illetve ellenkérelem-változtatással élhet, utólagos bizonyítást ajánlhat fel.”²⁹ Abban az esetben is élhetünk keresetváltoztatással, ha a másodfokú bíróság közöl a felekkel általa hivatalból észlelt tényt vagy a felektől és az elsőfokú bíróságtól is eltérő jogértelmezést, illetve a kérelemtől jogszabály alapján való eltérés szükségességét, akkor ebben az esetben is élhetünk keresetváltoztatással.

IX. Elektronikus kapcsolattartás

Fontos változás történt az elektronikus kapcsolattartásról szóló rendelkezés tekintetében, amely alapján a tárgyaláson csatolt, csatolandó, kézbesített, és kézbesítendő iratra nem lehet az elektronikus kapcsolattartás szabályait alkalmazni. A Pp. 608. §-a definiálja a kötelező elektronikus kapcsolattartást: „az E-ügyintézési tv. alapján elektronikus úton történő kapcsolattartásra kötelezett minden beadványt kizárólag elektronikusan - az E-ügyintézési tv.-ben és végrehajtási rendeleteiben meghatározott módon - nyújthat be a bírósághoz, és a bíróság is elektronikusan kézbesít a részére, kivéve a tárgyaláson csatolt vagy kézbesíthető iratot, illetve határozatot.”³⁰ A régi Pp. ezen fejezetét úgy értelmezték, hogyha valaki az elektronikus kapcsolattartást választja, vagy elektronikus kapcsolattartásra kötelezett, akkor minden beadványát elektronikus úton köteles benyújtani és a bíróság is elektronikusan kézbesíthet számára. A módosításra azért volt szükség, mert a polgári peres eljárás nem elektronikus eljárás, csak elektronikus kapcsolattartásról van szó. Elektronikus kapcsolattartás akkor merül fel, ha a bíróság és a felek nincsenek egy helyen, tehát beadványokat, határozatokat elektronikusan küldik el egymás részére.

Elsőfokú bíróságok úgy gondolták, hogy a tárgyaláson is érvényesül az elektronikus kapcsolattartás, ezért a felek nem nyújthatnak be semmilyen dokumentumot, nem adhatnak át semmit a bíróságnak, kizárólag elektronikus formában van erre lehetőségük. Ez odáig fajult egy példaként elhangzott esetben, hogy az ügyvédtől az ügyvédi meghatalmazást nem fogadták el. A Pp. előírja, hogy ha a bíróság a tárgyalást a határozat kihirdetésére elhalasztja, akkor az ítéletet nyomban kézbesíteni kell. Nem lehet az elektronikus kapcsolattartás szabályait alkalmazni abban az esetben, hogyha az nem értelmezhető. Márpedig a tárgyaláson ez nem értelmezhető, mert a bíróság és a felek egyidejűleg vannak jelen, nincsenek távol, nem merül fel az a szó, hogy kapcsolattartás. Ennek megfelelően a tárgyaláson teljesítendő eljárási cselekmények esetén nem lehet az elektronikus kapcsolattartási formát alkalmazni.

²⁸ Pp. 373. § (2) bekezdés.

²⁹ Pp. 373. § (4) bekezdés.

³⁰ Pp. 608. § (1) bekezdés.

X. Felülbírálati jogkör

A módosítás érintette a másodfokú bíróságok felülbírálati jogkörét is, amelyet az ítélet elleni fellebbezések során alkalmaznak. A Pp. a 369. §-ban akként rendelkezik, hogy:

„(1) A másodfokú bíróság felülbírálhatja az elsőfokú bíróság eljárásának szabályszerűségét.

(2) A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletével együtt felülbírálhatja az elsőfokú bíróságnak azt a végzését is, amelyet ítéletében indokolt, vagy amely az ítélettel szembeni fellebbezésben támadható.

(3) A másodfokú bíróság felülbírálhatja az elsőfokú bíróság ítélete anyagi jognak való megfelelését. Az anyagi jogi felülbírálat során

a) a bizonyítás eredményét okszerűtlennek minősítheti, és ennek alapján a tényállást módosíthatja, kiegészítheti,

b) a fél által az első- vagy másodfokú eljárásban hivatkozott tény megállapítására bizonyítást folytathat le, és annak alapján a tényállást módosíthatja, kiegészítheti,

c) a megállapított tényekből az elsőfokú bíróságtól eltérő jogi következtetést vonhat le, a megállapított tényeket másként minősítheti,

d) jogszabálysértés megállapítása nélkül is felülmérlegelheti az elsőfokú bíróságnak az anyagi jogszabályok szerinti mérlegelési jogkörben hozott döntését,

e) határozhat olyan kérdésben, amelyben az elsőfokú bíróság nem tárgyalt, illetve nem határozott.

(4) A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletének, illetve eljárásának az anyagi pervezetéssel összefüggő részét csak az anyagi jogi felülbírálat részeként vizsgálhatja és minősítheti, úgy, hogy egyúttal köteles elvégezni a saját anyagi jogi álláspontja szerint helyes anyagi pervezetést és az ezzel összefüggő intézkedéseket megtenni.”³¹

A módosítás előtt mind a felek és jogi képviselők, mind a bíróságok számára problémát generált a gyakorlatban, hogy Pp. a 371. §-ban előírta a felülbírálati jogkör pontos megjelölését.³² E rendelkezés nehezen volt értelmezhető, ugyanis a jogalkotó megpróbálta a fentebb idézett 369. § 5 pontjába besorolni, hogy tulajdonképpen mit csinál a másodfokú bíróság. E megoldás nem túl célszerű, hiszen a felsorolt pontoknak a másodfokú bíróság nem tud megfelelni, ugyanis nem lehetséges minden esetben az ott meghatározottak szerint döntést hozni, nem kategorizálható ennek megfelelően a másodfokú döntés. A Pp. egészen 2020. december 31-ig azt várta el a felektől, hogy pontosan a 369. § (3) bekezdés a), b), c) és d) pontjának megfelelően mondják meg, hogy milyen felülbírálati jogkör gyakorlását kéri a másodfokú bíróságtól, emellett jelöljék meg, hogy milyen okból tartják jogszabálysértőnek az elsőfokú bíróság ítéletét és ezekhez a keretekhez a másodfokú bíróság mindenben kötve volt.

³¹ Pp. 369. §

³² Pp. 370. § (1) bekezdés c) pont. (Időállapot: 2020. 04. 01. – 2020. 12. 31.)

A legtöbb probléma a fellebbezésekben merült fel, többek között azért, mert általában nem jelöltek meg felülbírálati jogkört, vagy megsértett jogszabály helyet, így szinte mindent vissza kellett adni hiánypótlásra, amely gyakran a per elhúzódását eredményezte. Emiatt olyan ügy is előfordult, hogy a fél úgy jelölte meg a megsértett jogszabály helyet, hogy „Pp. 1.§ - 633.§”, hogy nehogyan véletlenül hibázzon. A felülbírálati jogkörrel szóló rendelkezések olyan keretek közé szorították a másodfokú bíróságot, amely teljesen formálissá tette, vagy tehetett volna az ítélezést, amennyiben a rendelkezéseket szigorúan értelmezték volna a bíróságok. Sok bíróság már akkor elfogadta a fellebbezést, ha a fél megjelölte, hogy az ítélet anyagi felülbírálatát, tehát az érdemi döntés felülbírálatát kéri. Ugyanakkor ez nem volt általánosan elfogadott álláspont, ami azt mutatja, hogy ha nagyon formálisan értelmezzük a Pp.-t, akkor az egész ítélet formálissá válik, amelynek következménye továbbá a joggyakorlat szigorodása is.

Erre volt példa az az eset, amikor másodfokon a bíróság egy ítéletében az elsőfokú bíróság ítéletének tényállását egy mondattal kiegészítette, amely tényállás/tény teljesen nyilvánvalóan az elsőfokú eljárásban is rendelkezésre álló mindenki számára ismert tény volt, de az elsőfokú bíróság ennek nem tulajdonított akkora jelentőséget. Másodfokon kiegészítették az elsőfokú bíróság ítéletének tényállását ezzel az egy mondattal, a pereszes fél megváltoztatást kért és emiatt a bíróság meg is változtatta az ítéletét. A tényállás-változtatás során a másodfokú bíróság egyetértett azzal, hogy téves az elsőfokú ítélet. A fellebbezés mellett döntött és annak helyt adott. A felülvizsgálati eljárásban eljáró Kúria viszont hatályon kívül helyezte a másodfokú bíróság ítéletét, és az elsőfokú bíróság döntését helyben hagyta. Arra hivatkozott, hogy a másodfokú bíróságnak nem lett volna lehetősége arra, hogy az elsőfokú bíróság ítéletének tényállását kiegészítse, mert a fél a fellebbezésében tényállás kiegészítést nem kért, a tényállást nem sérelmezte, ezért a másodfokú bíróság felülbírálati jogköre nem terjedt ki arra, hogy a tényállást felülbírálja.

2021. január 1-től azonban már nem kell megjelölni a felülbírálati jogkört, így nyilvánvalóan a másodfokú bíróság ehhez nincs kötve, elegendő a megsértett jogszabály helyet megjelölnie. Emellett a fellebbezésben elég annyit megjelölni, hogy az elsőfokú ítélet kifogásolt rendelkezését vagy részét a másodfokú bíróság mennyiben és milyen okból változtassa meg, vagy helyezze hatályon kívül. Ezen felül meg kell hivatkozni azt az anyagi, illetve eljárási jogszabálysértést, amelyre a fellebbező a fellebbezését alapítja. A módosított rendelkezés tág teret biztosít a másodfokú bíróság számára, annak meghatározása tekintetében, hogy milyen körben és korlátok között gyakorolja felülbírálati jogát.

XI. Záró gondolatok

A kerekasztal-beszélgetés előadói, Dr. Kovács Ildikó és Dr. Gyöngyösiné dr. Antók Éva a módosítások ismertetése során törekedtek a legfontosabb változásokat a gyakorlatban felmerülő

kérdések megvilágításával, gyakorlati példákkal kiegészítve, a hallgatók számára is élvezetes és érthető módon bemutatni. Az előadás során rávilágítottak arra, hogy az új, novelláris módosítás során bevezetett rendelkezések milyen formában könnyítik meg a perindítást, milyen módon teszik rugalmasabbá a perfelvételi szakot és csökkentik az adminisztrációs terheket, azonban a bemutatott módosításokon túl a Novella még számos új részletszabályról is rendelkezik.

Fődi Violetta

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeli Tagozatának tagja

Áttekintés a kerítés és az üzletszerű kéjelgés elősegítésének büntetőjogi szabályozásáról a XX. század második felében

I. Bevezető¹

Napjainkban a kerítés és rokoncselekményei, a prostitúció, illetve annak büntetni rendelt elősegítése egy rendkívül kényes téma, viszont jogtörténeli szempontból annál érdekesebb. Tanulmányomban bemutatom, hogy miként alakult a hatályos jog szerint is büntetendő kerítésnek és a prostitúció elősegítésének büntetőjogi szabályozása a korábbi két büntető törvénykönyvünkben, tekintettel arra, hogy a prostitúció nem mindig számított bűncselekménynek, sőt volt, amikor kifejezetten virágkorát élte.

A kerítés és rokon cselekményei csak a XVI. században emelkedtek önálló jogi fogalommal Európában. A római jog a császárság időszakában ugyan büntette azt a férjet, aki feleségének fajtalanokodását üzleti célokra kihasználta, és azt a személyt is, aki lakását házasságtörőknek átengedte. A szószoros értelemben vett kerítés azonban nem esett büntetés alá.² Az egyházjog általában mindennemű fajtalanokodás elkövetésének anyagi haszonból való előmozdítását vonta e fogalom alá, de azt önálló bűncselekményként nem határozta meg.³ A germán népjogokban a kerítés, mint fajtalanokodásra történő felbujtás, illetve annak elősegítése súlyos büntetés alá esett (pl. orrvágás, elégetés). Hazai jogunkban a kerítés csak viszonylag később vált önálló bűncselekménnyé. A XVI-XVIII. századokban az egyes városi statutumok szabályozták a prostitúciót, és közvetve rendelkeztek a kerítésről is.⁴ Ezt követően a büntetőjogi kodifikáció egyes tervezetei már foglalkoztak e bűncselekmény törvényi tényállásával.

Az 1795. évi büntetőkódex-tervezet XLIX. szakasza értelmében: „Általánosságban kerítésnek nevezzük a más nőszemély tisztaságának anyagi haszon elérése miatti megrontását. Minthogy pedig a haszon, ami kerítéssel elérhető, de ma a kerítés is sokféle lehet, sőt: az is e büntett elkövetőjévé

---

¹ E korszak részletes kifejtését az alábbi tanulmányomban megtettem: *Fődi Violetta: A kerítés, a csábítás, és a nőkereskedés szabályozása a Csemegi-kódex időszakában* (kézirat Interdiszciplináris Doktorandusz Konferencia tanulmánykötet, PTE DOK 2022).

² *Angyal Pál: A magyar büntetőjog kézikönyve. 14. A szemérem elleni büntettek és vétségek.* Attila-Nyomda Rt., Budapest 1937. 110. o.

³ Uo.

⁴ Uo.

válík, aki a haszonszerzés célzata nélkül, de szándékosan bármilyen személyt alkalmakhoz juttat, amelyek segítségével esetleg szajhálkodásra csábíthatják; kerítés tehát általában minden olyan cselekedet, amely által valaki szándékosan elősegíti más tisztaságának prostitúcióját.”⁵

A büntett és a büntetés fokozatának meghatározásánál a bírónak figyelembe kellett vennie elsősorban a megrontott személyek életkorát, erkölcsiségét, társadalmi helyzetét, a kerítő szándékát, és mérlegelnie kellett a megrontott személyre⁶ háramlott kárt. Súlyosabban kellett szankcionálni azt az elkövetőt, aki már több személyt csábított el, s azt is, aki érintetlen nőt, serdületlen lányt prostituált. Hasonlóképpen büntették azt a szülőt, aki lányát, illetve azt a férjet, aki feleségét, és a gyámot, aki gyámoltját használta fel e tevékenységekre. Enyhébb büntetés volt kiszabható abban az esetben, ha a kerítő a hasznot ténylegesen nem vette fel, vagy ha az előre kitervelt közösülés nem történt meg, azaz a bűncselekmény voltaképpen kísérleti stádiumban maradt. Részesként vonták felelősségre azt a személyt, aki a kerítőnek tudatosan rendelkezésre bocsátotta ingatlanát, vagy bármily más szolgálatot teljesített a kerítőnek.⁷

Az 1843. évi Deák-féle javaslat 228. §-a a következőképpen rendelkezett a kerítés meghatározásáról: „Aki feleségét vagy gyermekét másnak tudva, bujasági célokra bérért vagy haszonért átadja: három évi rabságig büntetethetik.”⁸ Ezzel kapcsolatban azt érdemes megjegyezni, hogy a korábbi tervezet illetve a gyakorlat szerint a saját feleségnek vagy gyermeknek a mások számára történő prostituálása a kerítés minősített esetét jelentette, addig a javaslat a korábbi ún. egyszerű kerítésről nem, csupán e súlyosabb formáról szólt.

Az 1878. évi V. törvény (továbbiakban: Csemegi-kódex) az egyszerű kerítést szintén nem, csupán annak legsúlyosabb esetét, a szülő által gyermeke sérelmére elkövetett, illetve a sértettel függőségi viszonyban álló elkövetők – vagyis annak gyámságára, gondnokságára, nevelésére, tanítására bízott személy – általi kerítést rendelte büntetni, csábítás néven.⁹ A törvény tehát csábításnak nevezte a későbbiekben fogalmilag kerítésnek minősülő bűncselekményeket. A Csemegi-kódex a kerítés egyéb eseteit tudatosan hagyta büntetlenül, egyrészt a bizonyítás nehézsége miatt, másrészt pedig azért, mert a kerítőre nem lehetett úgy bizonyítani a bűncselekményt, hogy azzal ne érje hátrány a sértettet is.¹⁰ Tehát, az első magyar büntető törvénykönyv nem büntette a valós életben virágzó megélhetési bűnözést, a leánykereskedelmet, vagyis a bordélyházak működése engedélyezett

⁵ Hajdu Lajos: Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1971. 502–503. o.

⁶ Ez nem a modern XX. századi megrontás-fogalom, ami azt jelenti, hogy az elkövető 12-14 év közötti személlyel közösül, illetve fajtalankodik. A hatályos Btk. szexuális visszaélés néven szabályozza.

⁷ Hajdu: i. m. 502–503. o.

⁸ Fayer László: Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye. Akadémiai kiadó, Budapest 1896. 61. o.

⁹ Merényi Kálmán: A szexuális erőszak. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1987. 127–128. o.

¹⁰ Angyal: i. m. 118. o.

volt.¹¹ Azonban a több évtizedes tapasztalat bizonyította, hogy a Csemegi-kódex vonatkozó tényállása a csábítás kapcsán nem elégítette ki megfelelőképpen a szabályozással kapcsolatos igényeket, ezért mellőzhetetlen volt a kerítés általában büntetendő cselekménnyé tétele.¹² Az egyszerű kerítés törvényi tényállását az 1908. évi XXXVI. törvénycikk, az I. büntetőnovella rögzítette, illetve azt több, ma is használatos fogalommal bővítette ki:¹³

„Kerítés vétségét követi el, a ki valamely tisztességes nőt házasságon kívüli nemi közösülés vagy fajtalanság céljára önérdékből más részére szándékosan megszerez vagy megszerezni törekszik, ha a nő életének huszadik évét még be nem töltötte.”¹⁴

A lehetséges elkövetők körét ez a meghatározás szélesítette, a felelősségre vonást pedig szigorította. A bűncselekmény alanya, tettesi minőségben bárki lehetett, aki huszadik életévét még be nem töltött, tisztességes nőt vett rá nemi közösülésre, illetve fajtalanságra. Tényállási elem lett az önérdék mint motívum, a más részére történő megszerzés vagy megszerzésre való törekvés. A bűncselekményt csak szándékosan lehetett elkövetni, vétségnek minősült, büntetőeljárásnak pedig csak magánindítványra volt helye. Vétségnek számított a kerítésnek az az esete is, amikor az elkövető húsz évnél idősebb, tisztességes nőt törekedett rábírní bordélyházban vagy hasonló intézményekben folytatandó tevékenységre. Büntettnak minősült ez utóbbi abban az esetben, ha a sértett huszadik életévét még nem töltötte be, illetve, ha bármely sértettet az említett helyeken akarata ellenére bármely okokból visszatartották.¹⁵

II. A kerítés bűncselekményének szabályozása az 1961. évi és az 1978. évi büntető törvénykönyvekben

A korszakban általánosan elfogadott erkölcsi norma szerint a nemi élet nem lehetett tárgya a kereskedelmi tevékenységnek. Azonban, ha a nemi élet eleve ki volt zárva a kereskedelemről, magától értetődő volt az is, hogy közvetítés tárgya sem lehetett, hiszen a közvetítés a kereskedelem körébe tartozó tevékenység volt. Előfordultak viszont olyan esetek, amikor valaki beleavatkozott két személy nemi kapcsolatába. Az általánosan elfogadott nézet szerint mások nemi életébe való beavatkozás, különösen mások összehozása nemi tevékenység kifejtése céljából, rendkívül erkölcsstelennek számított, és jogi megítélést igényelt.¹⁶

¹¹ Császár Kinga: A kéjelgésügy szabályozása a dualizmus-kori Magyarországon, különös tekintettel Somogyra. Jura 2012/1. sz. 18. o.

¹² *Angyal*: i. m. 118. o.

¹³ *Merényi*: i. m. 127–128. o.

¹⁴ 1908. évi XXXVI. törvény

¹⁵ *Merényi*: i. m. 128–129. o.

¹⁶ Erdősy Emil – Földvári József – Tóth Mihály: Magyar büntetőjog. Különös rész. Osiris Kiadó, Budapest 2005. 220. o.

II.1. A kerítés bűncselekményének szabályozása az 1961. évi Btk.-ban

Az 1961. évi V. törvény (továbbiakban: 1961. évi Btk.) 287.§ (1) bekezdése értelmében: „Aki valakit házasságon kívül közösülésre, természet elleni vagy egyéb fajtalanságra, más részére haszonszerzés céljából megszerez, 3 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A bűncselekmény jogi tárgya a nemi szabadság és a nemi kapcsolatok társadalmi rendje, valamint a sértett erkölcsisége volt, hiszen védeni kellett a nő erkölcsi sértetlenségét, és megakadályozni az erkölcsi lealacsonyítását.¹⁷ Mégis a nemi szenvedély ingerére hivatkozva az 1961. évi Btk. túlzásnak tartotta a mindenfajta kerítés büntetését, valamint a bordélyházszerű üzletek eltörlését. Csak a kényszerítő kerítésben vélt szabadságsértést, az üzletszerűségben pedig a közrend sérelmét.¹⁸ A bűncselekmény passzív alanya bármely férfi vagy nő lehetett, tekintet nélkül életkorára és erkölcsiségére, tehát az 1961. évi Btk. már nem kívánta meg, hogy a sértett „tisztességes” legyen, így e bűncselekmény akár kéjnő sérelmére is elkövethető volt.¹⁹ Továbbá, felismerte, hogy a kerítés a nemi kapcsolatok társadalmi rendjét támadta, amit az életkor nem befolyásolt, így tehát az életkornak csak a minősített eseteknél volt szerepe. Az új szabályozás azonban egy kivételt fenntartott: nem lehetett sértett az, akit házastársa számára szereztek meg nemi tevékenységre.²⁰

A bűncselekmény elkövetési magatartása a más részére történő, házasságon kívüli közösülésre, természet elleni vagy egyéb fajtalanságra való megszerzés volt. A megszerzést a korabeli bírói gyakorlat rendkívül tágan értelmezte. Nem volt szükséges, hogy a kerítő bírja rá a sértettet a harmadik személlyel való közösülésre vagy fajtalanságra, sőt a törvény azt sem kívánta meg, hogy a sértettben már kialakult vagy kialakulóban lévő ilyen elhatározást erősítse, elegendő volt, ha a kerítő a nemi aktusra a már magát elhatározott félnek a másik féllel való összejövetelét csupán előmozdította.²¹ Tehát megszerzést, illetve kerítést valósított meg az, aki előnyökkel kecsegtette a sértettet, annak ellenálló erejét csökkentette, vagy akár helyiséget bocsátott rendelkezésre, alkalmat nyújtott a nemi tevékenységre.²² A bűncselekmény tettese bármely férfi vagy nő lehetett, kivéve azt a személyt, aki a maga részére szerezte meg a sértettet.

A kerítés csak szándékosan és célzatosan, azaz csak a haszonszerzés céljából volt elkövethető, a tevékenységnek valamiféle anyagi előny szerzése érdekében kellett megvalósulnia. Viszont ez az anyagi haszon nem kifejezetten pénzbeli fizetséget jelentett, hanem bármely vagyoni értékkel bíró juttatás idetartozott, például ajándéktárgy, fizetésemelés, munkahelyi előléptetés. Ezáltal az 1961. évi

¹⁷ Lukács Tibor – Traytler Endre: A nemi erkölcs elleni bűntettek. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1963. 321. o.

¹⁸ Lukács – Traytler: i. m. 322. o.

¹⁹ Halász Sándor (szerk.): A büntető törvénykönyv kommentárja. Második kötet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1968. 1412. o.

²⁰ Lukács – Traytler: i. m. 323. o.

²¹ Halász: i. m. 1412. o.

²² Lukács – Traytler: i. m. 324. o.

Btk.-ban szűkült a büntetendőség köre az „önérdek” kifejezést használó korábbi jogszabályokhoz képest, hiszen az „önérdek” fogalmába belefért az az eset is, amikor az elkövető nem a saját, hanem más személy haszna érdekében cselekedett.²³ Sőt, az I. büntetőnovellában szereplő önérdek-fogalom nemcsak anyagi előnyt jelentett, hanem minden olyan előnyt magában foglalt, ami valaki számára más szempontból hasznos vagy kellemes. Ezt a meghatározást a kúria ama korabeli jogeset kapcsán mondta ki, melyben I.I.-né vádlott M. Mária sértettet perverzitásból azért szerezte meg a férjével való közösülésre, mert ennek végignézése neki gyönyört okozott. A törvényszék álláspontja szerint fennállt az önérdek, míg az ítélőtábla ennek ellenkezőjét állította, így a kúria hozott végső döntést az ügyben.²⁴ Tehát, az 1961. évi szabályozás már valóban jóval szűkebben értelmezte az önérdek fogalmát.

A szándék íratlan tényállási eleme volt a kerítésnek, hiszen – az alkalomnyújtás kivételével – a megszerzés bármely tevékenysége szándékos jellegű volt, ami tehát kizárta a gondatlan elkövetést. Közömbös volt azonban, hogy a szándék alkalmi vagy tartós nemi kapcsolat kialakítására irányult.²⁵ Az elkövető szándékának arra kellett vonatkoznia, hogy a sértettet közösülésre, illetve fajtalanságra szerezze meg egy harmadik személy számára.²⁶ Aki összehozott valakit egy harmadik személlyel, de nem gondolt arra, hogy e harmadik személynek a célja a közösülés vagy fajtalanság, akkor sem követte el a kerítést, ha nemi tevékenységre került sor. Amennyiben viszont sejtette, hogy akár erről is szó lehet, akkor viszont elegendő volt az eshetőleges szándék megléte, vagyis az, ha a kerítő magatartásának e lehetséges következményébe belenyugodott.²⁷

A „megszerez” kifejezés arra utalt, hogy a kerítés materiális bűncselekmény, tehát csak akkor fejeződött be, ha a tettes magatartása eredményre vezetett. Az eredmény bekövetkezése előtt csak kísérletről lehetett szó. Vita tárgyát képezte viszont, e bűncselekmény tekintetében mit kellett a tényálláshoz tartozó eredménynek tekinteni. A korabeli tankönyvek szerint a kerítés csak a sértett és a harmadik személy házasságon kívüli közösülésével, illetve a természet elleni vagy egyéb fajtalanság megkezdésével vált befejezetté. Viszont a közösülésre vagy fajtalanságra megszerzés, a szó nyelvtani értelme szerint, befejezést nyert azzal, hogy a kerítő a harmadik személy számára megteremtette a lehetőséget a sértettel való közösülésre, illetve fajtalanságra. Ez a közvetlen lehetőség azonban mindig megvolt akkor, amikor a felek találkoztak egymással. Ha tehát az elkövető közreműködése kapcsán került sor a személyes találkozásra, a bűncselekmény már befejezetté vált, függetlenül attól, hogy megvalósult-e a felek között a közösülés vagy fajtalankodás. Ebből kifolyólag kísérletként csak az a

---

²³ *Halász*: i. m. 1415. o.

²⁴ *Angyal*: i. m. 128. o.

²⁵ *Lukács – Traytler*: i. m. 325–326. o.

²⁶ Uo.

²⁷ *Halász*: i. m. 1415. o.

cselekmény minősíthető, amely a felek találkozását megelőzően történt.²⁸

A társadalomra veszélyesség kiemelkedő fokára tekintettel a jogalkotó a büntetendőség körébe vonta az üzletszerű kéjelgésen kívül annak járulékos cselekményeit is, az üzletszerű kéjelgésre való rábírást, az üzletszerű kéjelgés elősegítését, a kitarottságot és a kerítést is, melynek tényállása csak kis mértékben tért el annak korábbi, az 1908. évi büntetőnovellában szereplő szabályozásától.²⁹ Az 1961. évi Btk. némi összevonással és átszövegezéssel fenntartotta a korábbi jogban ismert minősített eseteket. Az alapesetek módosulásának következtében a minősítésből kihagyta a bordélyházi alakzatot, hiszen az az üzletszerű kéjelgésre rábírás és az üzletszerű kéjelgés előmozdítása fogalmi körébe vonható. Lényeges eltérés volt azonban a büntetési tétel súlyosítása, ugyanis aki a kerítéssel üzletszerűen foglalkozott, vagy visszaeső volt, arra büntetésül hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztés volt kiszabható. A kerítő az emberi testet bocsátotta áruba, tehát magatartása minden esetben üzletnek volt tekintendő. Üzletszerűvé viszont akkor vált, amikor tevékenysége rendszeres haszonszerzési célzatra utalt. Vagyis az üzletszerűség nem pusztán a cselekmények számától, hanem azok jellegétől, valamint az ismétlés szándékára utaló magatartásoktól függött.³⁰ Például ez az eset ráillik azokra a személyekre, akik rendszeresen pénzért cserébe lányokat adnak át más férfiak számára. Azonos büntetési tétel fenyegette a visszaesést is, azonban nemcsak az tekintették visszaesőnek, aki öt éven belül kerített, hanem azt is, aki a kerítést megelőzően üzletszerű kéjelgésbe esett, üzletszerű kéjelgésre bírt rá valakit, üzletszerű kéjelgést segített elő, vagy kitarottságban élt.³¹

Az 1961. évi Btk. a büntetést két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztésben határozta meg, ha a kerítést

„a) az elkövető hozzátartozója, avagy nevelése, felügyelete vagy gondozása alatt álló, illetőleg huszadik életévét még be nem töltött személy sérelmére követte el;

b) csalárdásggal, erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel követték el.”³²

Az első alakzat a kiszolgáltatottság, a bizalmi viszony és a rokoni kapcsolatok kihasználása ellen védte a sértettet, valamint megjelent az életkor szerepe is, tekintettel arra a tényre, hogy a huszadik életévét be nem töltött személy erkölcsi fejlődésben és szeméremben még kiforratlannak számított. A bekezdés másik alakzata a megtévesztéssel vagy a kényszerrel történő megszerzés volt, mely

²⁸ Uo.

²⁹ Merényi Kálmán: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények pönalizálásának fejlődése a felszabadulástól a hatályos rendelkezésekig. Jogtudományi Közöny 1986/1. sz. 21. o.

³⁰ Lukács – Traytler: i. m. 331–332. o.

³¹ Lukács – Traytler: i. m. 333. o.

³² 1961. évi V. törvény.

esetekben hiányzott a sértett hozzájárulása.³³ A csalárdság ebben az esetben olyan magatartást jelentett, amellyel az elkövető a sértettet tévedésbe ejtve vagy tévedésben tartva előtte valódi célját leplezte.³⁴ E bűncselekmény kapcsán felmerült kényszer (vagyis az erőszak és a fenyegetés) még a látszólagos hozzájárulást is kizárta. Amennyiben a fenyegetés nem élet vagy testi épség ellen irányult, a magatartás nem számított a kerítés minősített esetének.³⁵

Az üzletszerű kerítésnek sajátos és enyhébben minősülő önálló alakzata volt a szövetkezés, melynek fogalmát azonban az 1961. évi Btk. sehol sem határozta meg.³⁶

II.2. A kerítés szabályozása az 1978. évi IV. törvényben

Az 1978. évi IV. törvényben (továbbiakban: 1978. évi Btk) némi változás figyelhető meg a törvényi tényállásban a korábbi szabályozáshoz képest, ugyanis a házasságon kívüliség, mint tényállási elem már nem szerepelt benne.

207.§-a szerint: „Aki haszonszerzés céljából valakit közösülésre vagy fajtalanságra másnak megszerez, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”³⁷

A bűncselekmény jogi tárgya a nemi kapcsolatok társadalmunkban elfogadott rendje, ezen túlmenően a minősített esetek kapcsán a nemi szabadság, valamint az ifjúság egészséges nemi fejlődése volt.³⁸

A kerítést megvalósító tevékenység valakinek a más részére történő megszerzése volt meghatározott célra. Míg a megszerzés fogalma tekintetében az 1961. évi Btk. nyomán egy rendkívül tág értelmezési kört lehetett megadni, addig az 1978. évi Btk. alapján ugyanazt a kifejezést már szűkebben értelmezték, hiszen megszerzésnek az a cselekmény minősült, amellyel valakit olyan személy részére, akivel annak a nemi cselekményre vonatkozólag megállapodása nincsen, nemi közösülésre vagy fajtalanságra az elkövető közvetlenül hozzáférhetővé tett. Így tehát, a korábbi Btk. rendelkezéseinek értelmezésével ellentétben, nem volt megszerzésként értékelhető sem az alkalomnyújtás, sem pedig a „találkahely” fenntartása.³⁹ A megszerzés feltétele volt, hogy az elkövető rábírja a sértettet a közösülésre vagy fajtalanságra, vagyis olyan módon befolyásolja annak tudatát, amely elhatározásának döntő motívumává válik.⁴⁰ Előfordult, hogy a kerítő csak erősítette a már kialakulóban lévő elhatározást, és az is, hogy a már kialakult elhatározással bíró feleket ismertette

³³ Lukács – Traytler: i. m. 333–334. o.

³⁴ Halász: i. m. 1419. o.

³⁵ Lukács – Traytler: i. m. 335–336. o.

³⁶ Uo.

³⁷ 1978. évi IV. törvény

³⁸ Kís Norbert (szerk.): A büntető törvénykönyv magyarázata. II. kötet. Különös rész (1). Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest 2005. 741. o.

³⁹ Erdősy – Földvári – Tóth: i. m. 221. o.

⁴⁰ Kís: i. m. 741. o.

össze a bűncselekmény elkövetője. A kerítés az említett nemi cselekményekkel befejeződött, tehát akkor, amikor megtörtént az a szexuális magatartás, amire valakit megszerzettek.⁴¹

A bűncselekmény alanya bárki lehetett, kivétel az a személy, aki magának szerezte meg a partnert.⁴² A harmadik személy, ha annak egyéb feltételei is fennálltak felbujtóként volt felelősségre vonható.⁴³ Passzív alanya nő és férfi egyaránt lehetett, tekintet nélkül korára és erkölcsiségére. Az életkornak azonban ebben az esetben is a minősített esetnél volt szerepe⁴⁴

A kerítést csak szándékosan lehetett elkövetni, hiszen az elkövetési tevékenység meghatározása kizárta a gondatlan elkövetés lehetőségét. Mindemellett a jogalkotó a tényállásban célzatot is értékelt, ami szintén a gondatlan elkövetés kizártságát erősítette. A haszonszerzés célzatként történő értékeléséből következően közömbös volt az, hogy az elkövető az előnyt ténylegesen megkapta-e vagy sem, valamint az is, hogy az elkövető az előnyt a megszerzés előtt vagy után kapta. Az 1978. évi Btk. nyomán visszatért az a felfogás, miszerint nem volt szükséges, hogy az elkövető a saját haszna érdekében kövesse el a cselekményt, az érdekelt feleken kívül bárki anyagi érdeke megalapozta a kerítés megállapíthatóságát.⁴⁵

A bűncselekmény minősített esetei megegyeztek a korábbi Btk.-nál leírtakkal, annyi különbséggel, hogy a tényállás nem rendelkezett külön a visszaeső elkövetőről, valamint az életkor tekintetében nem a 21. hanem a 18. életévét még be nem töltött személy sérelmére elkövetett kerítést rendelte a törvény súlyosabban büntetni.⁴⁶

A továbbiakban a mai nevén prostitúció elősegítéseként ismert bűncselekmény büntetőjogi szabályozását mutatom be a korábbi két büntető törvénykönyvben annak érdekében, hogy világossá váljon, miben tért el e bűncselekmény a kerítéstől és milyen kapcsolat mutatható ki közöttük.

III. Az üzletszerű kéjteljes elősegítésének bűncselekménye az 1961. évi V. és az 1978. évi IV. törvényben

A bűncselekmény szabályozása alapvetően két tényezően nyugodott. Egyrészt azon, hogy nagyobb veszélyt jelentettek a társadalom számára azok, akik a prostitúciót legtöbbször kíméletlenül kihasználva jelentős anyagi hasznot szereztek, másrészt pedig azon, hogy a prostitúciót elkövető személy büntethetősége esetében szinte lehetetlen volt a prostitúció infrastruktúráját megteremtő és fenntartó személyek büntetőjogi felelősségre vonása.⁴⁷

⁴¹ Erdősy – Földvári – Tóth: i. m. 221. o.

⁴² Varga Zoltán (szerk.): A büntetőjog nagy kézikönyve. Complex Kiadó, Budapest 2007. 476. o.

⁴³ Kzs: i. m. 743. o.

⁴⁴ Kzs: i. m. 741. o.

⁴⁵ Erdősy – Földvári – Tóth: i. m. 222. o.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Erdősy – Földvári – Tóth: i. m. 217. o.

III.1. Az üzletszerű kéjelgés elősegítésének szabályozása az 1961. évi büntető törvénykönyvben

A törvény szerint:

„(1) Aki lakását üzletszerű kéjelgés céljára másnak rendelkezésére bocsátja, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ugyanígy büntetendő, aki bordélyházat tart fenn vagy vezet, avagy az annak fenntartásához szükséges anyagi eszközöket szolgáltatja, illetőleg az anyagi eszközök szolgáltatásában részt vesz.”⁴⁸

Az üzletszerű kéjelgést sokféleképpen lehetett elősegíteni. A segílyt nyújtó általában bűnsegédnek számított, de a lakásadásban megnyilvánult segítség már önálló büntetett képezett. E megkülönböztetés indoka a segíly jelentősége és fontossága volt, hiszen e segítség nélkül a nemi kielégítés árusítása általában meghiúsult.

A megkötött „nemi üzleteket” valahol le kellett bonyolítani, mert ha a „szolgáltatást igénybe vevő” családapa vagy házasságban élő volt, minden cselekménynek a legnagyobb titokban kellett történnie, így nem volt szerencsés a kényelmet nélkülözni és a biztonságát kockáztatni. A megfelelő hely biztosította a zavartalanságot, védett a lelepleződéstől, mód volt az alkalom kihasználására és még tisztálkodásra is lehetőséget nyújtott.⁴⁹

E bűncselekmény jogi tárgya megegyezett a kerítés esetében leírtakkal, hiszen az üzletszerű kéjelgés elősegítése is a nemi kapcsolatok társadalmi rendjét sértette.

Elkövetési magatartása kétféle lehetett, elsőként ismertetem a tényállás (1) bekezdésben szereplő formát, vagyis a tettes lakásának más személy részére történő rendelkezésre bocsátását.

A bűncselekmény tekintetében lakásnak számított bármely olyan helyiség, amely alkalmat vagy lehetőséget nyújtott a nemi érintkezés véghezvitelére. E tényállási elem felvétele azért történt, mert az üzletszerű kéjelgéshez nyújtott bűnsegélynek ez volt az a tipikus módja, amelyet – tekintettel annak gyakori és jellemző voltára – szükségesnek látszott az egyéb segítségnyújtási esetek közül önálló bűncselekményként kiemelni és azoknál súlyosabb büntetés kiszabásának lehetőségét megteremteni.⁵⁰ A lakásnyújtás tehát olyan elősegítés volt, amely meghaladta a bűnsegély veszélyességi fokát, így az önálló büntetési rangra emelkedett.

A korszakban nagy jelentősége volt annak a ténynek is, hogy a törvény úgy fogalmazott, hogy „lakását”, azaz nem „lakást”, hiszen e szóhasználatból az következett, hogy a bűncselekmény csak abban az esetben valósult meg, ha olyan személy részéről történt a rendelkezésre bocsátás, aki a lakás volt, tehát aki nemcsak ténylegesen, hanem valamiféle jog alapján rendelkezett vele. Aki más

⁴⁸ 1961. évi V. törvény 285. §

⁴⁹ Lukács – Traytler: i. m. 288. o.

⁵⁰ Halász: i. m. 1406–1407. o.

lakását szolgáltatta erre a célra, az az üzletszerű kéjelgés bűnsegédjeként volt értékelhető.⁵¹ Az 1961. évi Btk. kommentárja azonban nem határozta meg konkrétan, hogy milyen jog alapján történt ez a rendelkezés. Ugyanígy felvetődhetett a kérdés, hogy az elkövető az a személy lehetett-e, aki ténylegesen a lakással rendelkezett, azaz tulajdonjoga alapján teljes rendelkezési jog illette meg, vagy csak a lakás használatával bírt pl. bérleti jog vagy haszonélvezeti jog alapján. Véleményem szerint egy kommentárban ez a tény mindenképpen tisztázandó lett volna.

A rendelkezésre bocsátás egyformán vonatkozott arra az esetre is, amikor az elkövető különböző személyeknek engedte át a lakását, és arra az esetre is, amikor csak egyetlen alkalommal, további alkalmak szándéka nélkül tette ezt. Ennek kapcsán teljesen közömbös volt, hogy az elkövető önérdékből, anyagi haszonért vagy anélkül, önzetlenül cselekedett.⁵²

Fontos, hogy a tettes a lakását üzletszerű kéjelgés céljára nyújtotta át, tudatának tehát át kellett fognia azt a tényt, hogy a nemi cselekmény, amelynek elvégzésére lakását átengedte, az említett bűncselekmény körébe tartozik.⁵³ Ebből következik, hogy az üzletszerű kéjelgés elősegítése csak szándékosan volt elkövethető.

A (2) bekezdésben szereplő elkövetési magatartás tekintetében a bordélyház fogalmának tisztázása volt szükséges. Ez olyan vállalkozás volt, ahol a vállalkozó által fizetett prostituáltak pénzért bárkinek a rendelkezésére álltak nemi aktus elvégzésére, az ellenszolgáltatás pedig azt a vállalkozót illette, aki a bordélyházat fenntartotta.⁵⁴ Míg az (1) bekezdésben szereplő fordulat tette csak az a személy lehetett, aki a lakással valamilyen jogcímen rendelkezett, addig a (2) bekezdés fordulata esetében elkövető lehetett a fenntartó, a vezető, valamint az anyagi eszközök szolgáltatója.

A korábbiaktól eltérően ebben az esetben a bűncselekmény passzív alanya az üzletszerű kéjelgés (azaz egy másik bűncselekmény) elkövetője volt.⁵⁵

III.2. Az üzletszerű kéjelgés elősegítésének szabályozása az 1978. évi IV. törvényben

Az üzletszerű kéjelgés elősegítésének szabályozásában a korábbiakhoz képest változás történt abban, hogy a lakás fogalma kikerült a tényállás szövegéből, és helyette egy jóval precízebb megfogalmazás szerepel:

„(1) Aki épületet vagy egyéb helyet üzletszerű kéjelgés céljára másnak a rendelkezésére bocsát, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki bordélyházat tart fenn, vezet, vagy annak anyagi eszközöket szolgáltat, öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁵¹ Uo.

⁵² *Lukács – Traytler*: i. m. 294. o.

⁵³ *Halász*: i. m. 1407. o.

⁵⁴ *Halász*: i. m. 1408. o.

⁵⁵ *Lukács – Traytler*: i. m. 291. o.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha
a) a bordélyházban tizennyolcadik életévét még be nem töltött személy folytat üzletszerű kéjelgést.

(4) Aki mást üzletszerű kéjelgésre rábír, az (1) bekezdés szerint büntetendő.”⁵⁶

A bűncselekmény jogi tárgya ebben az esetben is a nemi kapcsolatok társadalmilag elfogadott rendje volt. A rendelkezés olyan magatartásokat szabályozott bűncselekményként, amelyek az üzletszerű kéjelgéshez kapcsolódó segítséget valósítottak meg.⁵⁷

Az elkövetési magatartás épület vagy hely másnak rendelkezésre bocsátása volt üzletszerű kéjelgés céljára. Az épület vagy egyéb hely, olyan helyiség, lakás, nyaraló, garázs stb. volt, amely a szexuális cselekmény lebonyolítását lehetővé tette.

A rendelkezésre bocsátás a lehetőség megteremtését jelentette. Ez származhatott a tulajdonostól, lakótól, gyakorlatilag minden olyan személytől, aki megteremti a felhasználás lehetőségét.⁵⁸ Az elkövetőnek nem kellett az épület tulajdonosának lennie, elegendő volt, ha annak alkalmi használatát lehetősége volt átengedni, ebből pedig az következik, hogy a bűncselekmény alanya ebben az esetben bárki lehetett. Tehát az 1978. évi Btk. nyomán – ellentétben a korábbi szabályozással – már tisztázódott a lakással való rendelkezés fogalma, és ez egy rendkívül jelentős újításnak számított. A bűncselekmény a rendelkezésre bocsátással befejezetté is vált.⁵⁹

A törvény célzatot is értékelt, ugyanis a hely, illetve helyiség rendelkezésre bocsátása üzletszerű kéjelgés céljából történt.⁶⁰ Ebből következik, hogy a bűncselekmény csak szándékosan volt elkövethető.⁶¹ Azonban, ha az elkövető szándéka csupán egy-két alkalomra szólt, és nem a rendszerességre, a tényállás nem valósult meg.⁶² Mivel a bűncselekménynek nem volt tényállási eleme a haszonszerzés, valamint az anyagi ellenszolgáltatás, így az akkor is megvalósult, ha a rendelkezésre bocsátás például szíveségből történt.⁶³

A (2) bekezdésben szereplő fordulathoz kapcsolódó fogalmak azonosak voltak az 1961. évi Btk. kapcsán leírtakkal.

A (3) bekezdés a fiatalok fokozott védelme érdekében súlyosabban rendelte büntetni a bordélyházak fenntartását, ha abban 18. életévüket be nem töltött személyek folytattak üzletszerű kéjelgést.

A (4) bekezdésben meghatározott bűncselekményi tényállás fogalmilag az üzletszerű kéjelgésre

---

⁵⁶ 1978. évi IV. törvény 205. §

⁵⁷ *Kis*: i. m. 734. o.

⁵⁸ *Erdősy – Földvári – Tóth*: i. m. 217. o.

⁵⁹ *Kis*: i. m. 734-735. o.

⁶⁰ *Erdősy – Földvári – Tóth*: i. m. 217. o.

⁶¹ *Varga*: i. m. 473. o.

⁶² *Kis*: i. m. 735. o.

⁶³ *Varga*: i. m. 474 o.

felbujtás volt, melynek passzív alanya bárki lehetett. Elkövetési magatartása az üzletszerű kéjtelgés folytatására való rábírás. A rábírás eredményes felbujtásként volt értékelhető, melynek hatására a passzív alany elhatározta az üzletszerű kéjtelgés folytatását.⁶⁴ Fontos megemlíteni, hogy mindez csupán 1993-ig érvényesülhetett így, ameddig az üzletszerű kéjtelgés önálló bűncselekménynek számított. Az 1993. évi XVII. törvény tudniillik ezt a büntetőjogi tilalmat megszüntette, és ezt követően a cselekményt mindössze szabálysértésként értékelték. Mindaddig tehát, amíg az üzletszerű kéjtelgést bűncselekményként szabályozták, helyálló volt a felbujtás szóhasználata, azonban, amikortól nem, akkor már csupán felbujtáshoz hasonló cselekményként beszélhettünk róla.

IV. Záró gondolatok

A Csemegi-kódex időszakában a bordélyházak működése engedélyezett volt egészen 1950-ig, amikor is a 2300/1950. számú B.M. rendelet megszüntette a legális prostitúciót, aminek eredményeképpen a bordélyházakat bezárták, az alkalmazottakat és az államilag engedélyezett ún. igazolványos kéjtelgőket az élet egyéb más területén állították munkába. S habár az üzletszerű kéjtelgésért felelősségre vont személyek száma csökkent, a cselekmény jellegét tekintve a titkos prostitúció továbbra is működött.⁶⁵

Tanulmányomban rávilágítottam, hogy a XX. század második felének büntetőjoga, nevezetesen az 1961. évi és az 1978. évi büntető törvénykönyvek, illetve azok kommentárjai miként szabályozták, értelmezték, és határozták meg a kerítés és az üzletszerű kéjtelgés elősegítése kapcsán felmerülő tényállási elemeket, fogalmakat. Tekintettel arra, hogy az 1961. évi Btk. egy rendkívüli újításnak számított a majd nyolcvan évig hatályban lévő Csemegi-kódex után, mégis megfigyelhető, hogy az általam vizsgált bűncselekmények kapcsán szerepeltek benne olyan tényállási elemek, fogalmak, amelyek értelmezés szempontból hiányosnak mondhatóak. Azonban az 1978. évi Btk. és annak kommentárja e hiányosságokat sikeresen pótolta, sőt további elemekkel egészítette ki azokat, ezzel megalapozva hatályos büntető törvénykönyvünk rendelkezéseit. S bár az üzletszerű kéjtelgés 1993-ban kikerült a büntetőjogi szabályozás alól, a prostitúcióra épülő, abból haszonszerzésre törekedő magatartásokat a mai napig büntetni rendelik.

---

⁶⁴ *Kis*: i. m. 738. o.

⁶⁵ *Merényi* Kálmán: A prostitúció jelenkori helyzete Magyarországon. In: Emlékkönyv Dr. Szabó András Egyetemi Tanár 70. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Szeged 1998. 236–237. o.

Molnár Bálint

jogballagató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeti Tagozatának tagja

A kora középkori frank pénzügyi rendszer

I. Bevezető gondolatok

Az adórendszer kialakulásának története egyidős az emberiség történetével. Az adózás, illetve annak valamilyen formában történő megjelenése a szervezett társadalom alappillére. Már az amerikai adótörténész, Charles Adams is vizsgálta¹ az adózás hatását a társadalomra nézve és megállapította, hogy nem volt olyan civilizáció, amelyben a lakosoknak ne kellett volna fizetniük a felettük álló uralkodónak, törzsfőnek vagy valamilyen felsőbb hatalomnak. A modern adóztatás megjelenése azonban csak később, a XVIII. század végére jelenik meg. Ha az adórendszert vizsgáljuk, akkor alapvetően öt kérdésre keressük a választ: Kik? Hogyan? Mit? Milyen módszerrel és milyen célból adóztattak?²

Magyarországon a XVIII. századig alávetett, státuszhoz fűződő – gondolok itt különösen a jobbágyi státuszra és a nemesi adómentességre – adófizetés volt, ahogy a legtöbb feudális államban. A középkorban, a feudális államokban nem beszélhetünk tulajdonképpen adókról³, inkább különböző jövedelemforrásokról, amit a földesúr vagy közvetett módon az uralkodó szedett be. A források lehettek dominiális jövedelmek, természetbeni juttatások, királyi regálék, kamara haszna és voltak ún. eseti jellegű bevételek, mint például a rendkívüli hadiadó vagy az uralkodói házassági ajándék. A pénzbeli juttatások és adózás rendszere fokozatosan az adórendszer fejlődésével került előtérbe.⁴

Már a korai feudális államokban – például a Frank Birodalomban – is felfedezhetjük az előbb említett források különböző felhasználását, ám – mivel feudális államról beszélünk – a kormányzás, a bíraskodás és a források begyűjtésének és felhasználásának joga egy személyben az uralkodóé volt. Jelentős szerep jutott a Frank Birodalmon belül az egyes királyi udvarházaknak, akik a parasztagzaldálkodáshoz hasonló naturálgazdálkodást folytattak, amely az adott terület szükségleteinek

¹ A témáról részletesen lásd: Charles Adams: For Good and Evil: The Impact of Taxes on the Course of Civilization. Madison Books, London–New York 1993.

² Jubász István: Miért és hogyan adóztattak a történelem során? – I. rész. <https://ado.hu/ado/miert-es-hogyan-adoztattak-a-tortenelem-soran-i-resz/> (2021. 12. 16.)

³ A modern értelemben vett adók a XVIII. század végén Nyugat-Európában jöttek létre, amikor a szükséges társadalmi, gazdasági előfeltételek biztosítottak voltak. A modern adók legfőbb jellemzői: az árupiac, a pénzhasználat elterjedése és a közteherviselés, melynek alapja az adóprivilegiumok és az adózási kiváltságok megszűnése. A kora középkorban éppen ezen jellemzők hiánya miatt nem beszélhetünk tényleges értelemben vett adókról. Szilovics Csaba: Adójogi ismeretek. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs 2016. 18. o.

⁴ Szilovics: i. m. 55–57. o.

kielégítését jelentette, és amelyen keresztül az uralkodó az uralkodói hatalmat gyakorolta. Továbbá szeretném kiemelni, hogy már az 5. századi Frank Birodalomban külön személyt – kamarást – neveztek ki, aki az udvar és királyi pénzügyek fő irányítója volt. Fontos szerepkört töltek be az ún. *pfalczok*, melyek a domínium területének igazgatásáért feleltek.⁵

Tanulmányomban a kora középkori Frank Birodalom adótörténetét két történelmi időszakra (Meroving és Karoling-korszak) bontva mutatom be, majd külön vázolom a birodalom vámrendszerét azzal a céllal, hogy átfogó képet adjak a birodalom pénzügyi rendszerének alapvonásairól.

II. A Frank Birodalom pénzügyi rendszere

II.1. A Meroving-korszak

A korai feudális államok talán egyik legjelentősebb államalakulata a Frank Birodalom. Ahogy a feudális államokban, a frank domíniumban is az olyan állandó jellegű adók, mint a földadó és a házadó, inkább az adott területet birtokló földesúrnak, uralkodónak vagy az egyháznak fizetett használati díjnak, járuléknak minősültek, mintsem adónak. A középkori adóztatás nem minősül a mai értelemben vett modern adóztatásnak.

A Meroving Királyság alatti adóztatás kétségen kívül a késő római adózási intézményekből származott.⁶ Egyes adózási formák a Meroving-időszak idejére azonban már eltűntek, ilyen volt a *iugatio-capitatio* kettős adórendszere, ahol az adózás alapja a föld és a munkaerő⁷ vagy a főbb adóintézmények közül ide sorolhatnánk az *annonát*, a *vestis militaris*t, az *aurumot*, a *coronarariumot* és a *gleba senatoriát*. Joggal tehetjük fel a kérdést, miből is állt a Meroving adórendszer? Tours-i Szent Gergely *Historia francorum*⁸ c. művében számos forrást találunk arra vonatkozóan, hogy a frank adózás gall, germán szokásjogi, római és vizigót elemek sokaságából állt össze.⁹ Minden nép adótörténetében – így a Frank Birodalom kezdeti időszakában is – megtaláljuk az első jelentősebb adóformát, az állami egyenes adót, melynek fizetése kezdetben a naturálgazdaságnak megfelelően természetben történt. A domínium lakói az egyes gazdasági termények és állatállomány meghatározott hányadát szolgáltatták be. A Frank Birodalomban ilyen hányadadó formájában jelent meg a *pascuarium agrarium*, *medem* és a *stuopha*. Az adó egyik különös fajtájaként jelentkezik a Majna vidékén szedett *steora* vagy *ostarstuopha*,

⁵ Kajtár István – Herger Csabáné: Egyetemes Állam-és Jogtörténet. Dialóg Campus Kiadó, Pécs 2015. 71. o.

⁶ Az adóigazgatás római jogi előképeiről részletesen lásd Jusztinger János: Az adóigazgatás római jogi előképei I. – Adótörténeti szemelvények a római köztársaság időszakából (Kr. e. 509 – Kr. e. 27). JURA 2019/2. sz. 105 – 114.o. Jusztinger János: Az adóigazgatás római jogi előképei II.: Adótörténeti szemelvények a római császárkorból (Kr. e. 27 – Kr. u. 476). JURA 2020/1. sz. 79–97. o.

⁷ A földesség neve iugum, a munkaerő-adóegység neve a caput, innen ered a kifejezés. Pókecz Kovács Attila: Pénzügyi igazgatás a dominatus korában. JURA 2016/1. sz. 111.o.

⁸ Tours-i Szent Gergely: Historia francorum Idézi: Walter Goffart: Old and New in Merovingian taxation. Oxford University Press, Oxford 1982. 95–96. o.

⁹ Goffart: i. m. 3–5. o.

mely húsvétkor fizetendő, évi szolgáltatás volt.¹⁰ Az adót közvetett módon a királynak vagy az ő megbízottjának fizették.

A Meroving mentelmi oklevelek között is találunk a frank adórendszerre jellemző adófajtát. Az oklevelek diszpozitív szabályokat tartalmaznak, melyekből jól kitűnnek egyes privilégiumok. Ezeket az okleveleket általában a király vagy ritka esetben a *pfalz*ok élén álló *pfalz*-grófok bocsátották ki.¹¹ A dokumentumokban találjuk az ún. *fredát* (*freuda*), mely a király egyfajta részesedése volt azokból a jövedelmekből, amiket a *pfalz*-grófok bírói hatalomgyakorlásuk során szereztek, tehát a különböző bírói ítéletek során begyűjtött, természetbeni juttatások uralkodói hányadát, a király részesedését jelöli az ítéletben kivetett bírságból (jóság vagy termés).¹² A forrásokban arra is találunk példát, hogy a király szigorúan megtiltotta egyes tisztviselőinek, hogy királyi mentelmi oklevéllel rendelkező személy birtokában álló földre behatoljanak, és tőle *fredát* (*freuda*) szedjenek. Az oklevél ezen része a nemesi adómentesség kezdeti formájára utal. Kétségtől elmondható, hogy a mentelmi oklevéllel rendelkezők felmentést kaptak a költséges királyi terhek, közterhek alól, és ezáltal rendszeres haszonszerzési lehetőséghez jutottak. Talán ezzel magyarázható, hogy a Merovingokat saját tisztségviselőik, a *majordomus*ok egyre inkább háttérbe szorították, majd végül a tényleges hatalmat is megkaparintották. A Meroving-dinasztia – hasonlóan a római császárokhoz és gót királyokhoz – nemcsak egyes személyeket, hanem az egyházat is adókedvezményben részesítette.¹³ A 8-9. századra a római adók többsége ugyan eltűnt, de a római fiskális és adminisztratív eljárás maradványait itt-ott megtaláljuk. A Karolingok uralma alatt az adókiegyenlítéshez hasonló példát is láthatunk, amit a források *peraequatio*-nak¹⁴ vagy *ordination*-nak neveznek, illetve a jobbágyokkal szemben kiszabott illetékek és kötelezettségek között is a római adórendszer nyomaira bukkanhatunk, amely az egyszer teljesítendő – a *munera*¹⁵ és az *angariae* intézményéhez hasonló – közszolgálatot jelentette. Végül kiemelném az egyes mértékegységek nevét: a *mansust*, ami a kora középkori Magyar Királyságban a jobbágytelket jelölte; a munkaszolgálat formáját, a *rigát* és a katonai adót, a *hostiliciumot*. Ebből arra a következtetésre juthatunk, hogy a frank adminisztráció, adórendszer római adójogi gyökereket

¹⁰ Karl Theodor von Inama-Sternegg: Deutsche Wirthschaftsgeschichte. Erste Band. Verlag von Duncker & Humblot, Leipzig 1879. 150–151. o. 3.bek.: „Auch Thüringer und Alamannen haben sich wohl zu solchen Lasten bequemen müssen; wir hören wenigstens von den ersteren, dass sie seit Theodorichs Zeiten einen Zins in Schweinen entrichteten 4); und auch die **steora oder osterstuopha**, welche in den Main gegenden später genannt wird, deutet auf die Zeit der Unterwerfung der dort angesessenen Thüringer unter die fränkische Herrschaft, als auf ihren Ursprung zurück”

¹¹ A *pfalz*ok élén álló grófokat később a kancellári tisztség váltotta fel, melyet általában a mainz-i érsek töltött be. Az érsek és az őt segítő tanácsadók a kancellária intézményének egy kezdetleges formája volt a kora középkorban.

¹² Goffart: i. m. 4–5. o.

¹³ Goffart: i. m. 7–8. o.

¹⁴ A *peraequatio* latinul kiegyezést jelent, a tartozás kiegyenlítése az adós részéről; *peraequator*, az, aki a kiegyezést létrehozta, közbenjáró. <http://www.kislexikon.hu/peraequatio.html> (2021. 04. 21.)

¹⁵ A *munera*: a római polgárokat terhelő ún. közszolgáltatások. Pólay Elemér: A római polgárokat terhelő közszolgáltatások rendje Arcadius Charisiusnak, a digeszták posztklasszikus jogászának művében. http://acta.bibl.u-szeged.hu/6465/1/juridpol_027_295-306.pdf (2021. 04. 21)

tartalmaz, amelyet a kora középkori Magyar Királyság is adaptált.¹⁶ A rendszerben hasonlóságként figyelhető meg továbbá a *collecta*, amely frank és magyar adórendszerben egyaránt rendkívüli adóként szerepelt.¹⁷ A Magyar Királyságban II. András (1205-1235) idején állami rendkívüli adóként szerepelt a királyi megszállás terhének megváltására, amelyet pénzben vagy terményekben szedtek az ország egész területén.

II.2. A Karoling-korszak

A Meroving uralkodók egyre nehezebben tudták kezelni növekvő hatalmú *majordomus*aikat. 751-ben Soissons-ban a Frank Birodalmi gyűlés III. Kis Pippint, Martell Károly fiát választotta uralkodónak, s ezzel megkezdődött a Karoling uralkodók korszaka. III. Pippin (714–768) megkoronázása és felszentelése után 756-ban hivatalosan is létrejött a keresztény, egyházi állam, mely pénzügyi és gazdasági reformokkal is járt. Kis Pippin és fia, Nagy Károly (742–814) monetáris pénzügyi reformot hajtottak végre, és saját ezüst¹⁸ alapú frank valutát hoztak létre. Törvénybe iktatták a pénzlábat, mely szerint 400g (1 Karoling ezüst) 20 sou-t (azaz 20 schillinget) ért, 1 sou pedig 12 dénárral (pfennig, penny) volt egyenlő.¹⁹ Nagy Károly birodalma és annak gazdasági fejlődése nagyban eltér a bizánci kapitalista vagy az arab gazdálkodástól. A birodalom vagyona a domínium, az uralkodó által birtokolt földterület volt. A birtokállomány egyben az állam vagyona is, hiszen az uralkodónak saját vagyonából kellett fedeznie a közcélok megvalósítását, tehát mondhatjuk, hogy a birodalom vagyona megegyezett az uralkodó birtokállományával. Emellett a királynak biztosítania kellett a domíniumok biztonságát, amely folyamatos katonai felügyelet mellett valósulhatott meg. Az ezüstalapú fizetőeszköz ugyan reformon esett át, azonban a korai feudális viszonyok kevésbé igényelték a pénzbeli juttatásokat, hiszen a földesurak saját szükségleteiket a jobbágyok által természetben fizetett terményekkel, szolgáltatásokkal elégítették ki.²⁰

Nagy Károly birodalmában a Meroving időszakhoz képest az írásbeliség és a hivatali intézmények szerepe nagyobb hangsúlyt kapott, ennek köszönhetően lényegesen több forrással rendelkezünk az adórendszer megismeréséhez. A király *capituláré*kban, polyptichonokban, formulákban és egyéb dokumentumokban (*Capitulare de villis*) rögzítette rendelkezéseit. A polyptichonok között találunk egyházi és világi témájú forrásokat is. Irminon apát az általa készített, a Saint Germain-i apátság birtokáról származó polyptichonba rögzítette az apátság földjein és az

¹⁶ Goffart: i. m. 6. o.

¹⁷ Hóman Bálint: Az első állami egyenes adó. Akadémiai Értesítő, 1912. 653–571. o.
<http://mek.niif.hu/07100/07139/html/0010/0018/0001/0002-389.html> (2021. 04. 26.)

¹⁸ Ennek az volt az oka, hogy a 8–9. századra az arany rohamosan fogyni kezdett, hiszen római mintára a barbár királyságok (gótok, vizigótok, vandálok) arany alapú pénzverdét hoztak létre.

¹⁹ Pénzügyek a kora középkori Európában https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2011-0023_Gazdt/02_03.scorml (2021. 04. 21.)

²⁰ *Kajtár – Herger*: i. m. 124. o.

apátságtól függőségben élő népek szolgáltatási kötelezettségeit, köztük a pénzben fizetendő adó meglétét.²¹ Az adórendszer megismeréséhez azonban a legtöbb forrást a formulák és a királyi *capitulárek* adják. A formulák a 8–9. században megjelenő királyi kancelláriai hivataloknak jelentettek nagy segítséget. Ahogy már korábban említettem, az írásbeliség egyre nagyobb teret hódított, és a formulák írásba foglalása érvényességi kelléke volt valamilyen jogi aktusnak, köztük az adózásnak is. A formula – ahogy a mai elnevezésben is használatos – egyfajta formanyomtatvány, minta, amit általánosságban használtak és akár az egyszerűbb, fogalmazási készséggel nem rendelkező személy is ki tudott állítani a jogi aktusban résztvevő személyek neveinek behelyettesítésével. Formulák lehettek királyi adománylevelek, adásvételt igazoló, a birtok vagy rabszolga vásárlásakor kiállított dokumentumok vagy akár levélminták. Talán a legismertebb formula Marculf saint-denis-i szerzetes Formuláskönyve, melyben egyaránt találunk a király elé tartozó ügyeket (mentességi jog, privilégiumok adományozása; rabszolgák felszabadítása), illetve helyi ügyekkel foglalkozó formulákat is (birtok vagy rabszolga adásvétel, kölcsönök, óvadékok, adók).²²

A formulák alapján megtalálhatjuk már a Meroving időszakban is használt adófajtákat, például a *fredát* (*freuda*):

„Országunk erejét azért hisszük növekedni, hogy megfelelő javadalmakat vagy helyeket az egyházaknak (vagy akire alkalmazni akarod) jóindulatú elhatározással átengedünk és az Úr segítségével állandó birtoklásra átírunk. Tudja meg tehát serénységek (*sollertia vestra*), hogy N. apostoli úrnak, N. város püspökének kérésére az örök jutalom reményében a következő kiváltság engedélyezését láttuk jónak: N. úr egyházának falvaiba, melyeknek jelenleg a mi vagy bárki más adományából már birtokában van, vagy melyet az isteni kegyesség ezután ama szent hely birtokába juttat, semmiféle bírói ítéletkezés, vagy *freuda*[400] behajtása céljából soha behatolni ne merészeljen, hanem mindezeket a főpap és utódai az immunitás teljes értelmezése szerint hatalmukban tarthassák.”²³

A formulából jól kitűnik, hogy az uralkodó – a keresztény elveket követve – az egyháznak adómentességi privilégiumot, javadalmakat és földeket juttatott, és megtiltotta, hogy a birtoklásban őket megzavarják és tőlük *fredát* (*freuda*) szedjenek. Míg a Meroving-ciklus során ezek a privilégiumok csak a király által kijelölt *majordomus*okra és kiváltságos személyekre vonatkoztak, a Karoling-korszakban a *majordomus*ok jogait az egyházi méltóságokra is kiterjesztették.

Egyes formulákban a földesúr és a jobbágy közti alá-fölé rendeltségi viszonyból származó hányadadóra is találunk példát:

²¹ Klanczay Gábor: Európa ezer éve I-II. Osiris Kiadó, Budapest 2004. https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_europa_ezer_eve/ch06s03.html (2021. 04. 21.)

²² Sz. Jónás Ilona: Középkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény. Osiris Kiadó, Budapest 1999. 42–43. o.

²³ *Immunitas Regia* (VIII. század) Marculfi monachi formularum liber I. 3. MGH, Form 1886. 43–53. o.

„...hogy a földek miatt neked soba semmiféle nehézséget vagy kárt okozni nem fogok, hanem ígérem, hogy minden tekintetben a ti hasznatokon munkálkodom, és a nekem nyújtott védelmet szolgálataimmal viszonzani fogom. A dézsmákat pedig ígérem, hogy pénzben vagy természetben, mint a colonusok szokták, évenként beszállítom. Ha pedig erről megfeledekzeném és a jelen precariámban²⁴ foglaltakat akár teljes egészükben, akár csak kis részben is megmerném szegni, megesküszöm minden isteni dologra és legdicsőségesebb urunk, N. király uralkodására, hogy neked korlátlan hatalmat engedek, hogy engem az említett földekről elűzz, és jogod szerint, mint illik, azokat másnak add. Ebben a precariában, mint jelenlevő jelenlevővel állapotam meg és tettem ígéretet, kezem vonását alul rájegyeztem, és a tőlem megkért tanúknak nagyobb hitelesség okából megerősítésre átadtam.²⁵

Jelen esetben jól látható, hogy a földterületet használó jobbágy dézsmafizetési kötelezettséggel tartozik a földet adományozóval (földesúr, király) szemben. Ezt a kötelezettségét évente köteles teljesíteni, nem teljesítés esetén a földesúr a birtokállományból kiteszíthatja, őt erővel elűzheti. Véleményem szerint itt sem beszélhetünk modern értelemben vett adóról, hiszen önkényesen kivetett, előre meg nem határozott bevételnek számított, amit a föld használatáért cserébe fizetett, mint dominiális jövedelmet, ahol szintén lehetőség volt a dézsmát terményadó formában befizetni, illetve maga az adóalany sem volt mentes a feudális kötöttségektől.

A zálog, a hitel és a kölcsön intézménye sem volt idegen a frank birodalmi rendszerben, amit jól szemléltet az alábbi forrás.

„Nagyságos testvéremnek, N.-nek én, N. Kérésemre úgy határoztál, hogy nekem javaidból ennyit ennyi évre kölcsönadsz. Ezt meg is tetted. Én tehát e jótétemény viszonzásául elzálogosítom neked N. helységet, mely birtokomhoz tartozik, neve N., és N. pagusban fekszik, teljes egészében és érintetlenül, azzal a feltétellel, hogy mikor az említett évek letelnek és te a föld terméséből már elegendőt begyűjtöttél, én neked az említett adósságot lefizetem és jószágomat e záloglevéllel együtt kezeidből visszakapom. Ha azonban hanyag vagy késedelmes lennék a fizetésben, az említett adósságot kétszeresen kell neked megfizetnem.”²⁶

Levonhatjuk tehát az következtetést, hogy a Karoling-korszak egyes intézményei a Meroving-korszakból örökölt és némileg átalakított jegyeket viselték, és a bevételek már nemcsak természetbeni, hanem a monetáris reformot követően pénzbeli juttatások formájában is megjelentek.

²⁴ A prestaria nehezen különíthető el a precariától, hiszen mindkettőben birtokadományról van szó, a prestariákat azonban rendszerint az adományozó nevében fogalmazzák meg, míg a precaria a kérelmező folyamodványa. S. Jónás: i. m. <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/kozepkori-egyetem/03s05.html> (2021. 04. 21.)

²⁵ Formulae Visigoticae Idézi: S. Jónás: i. m. 591. o.

²⁶ XLIV. Formulae Turonenses Idézi: S. Jónás: i. m. 159. o.

Az adminisztráció fejlődésével a zálog, a hitel és a kölcsön római alapokon nyugvó, továbbfejlesztett változatait is megfigyelhetjük az egyes formulákban.

A Karoling adminisztráció és az adórendszer további forrásai közé sorolhatók a királyi *capitularék*. Ezek a dokumentumok királyi utasítások, amik mindig közvetlenül az uralkodótól és nem a kancellártól, *majordomus*októl vagy tisztségviselőktől származtak. Ezek között ritkán találunk az egész birodalomra kiterjedő utasításokat, formájukat tekintve törvények vagy akár gazdasági utasítások is lehettek. A *capitularékat* általában a szűkebb királyi tanácskozás vagy egyes világi és egyházi előkelőségek megkérdezésével adta ki az uralkodó. A dokumentumokban szerepelnek büntetőjogi, birtok- és tulajdonjogi, valamint közjogi intézkedések is.²⁷

A *capitularékban* – akárcsak a formulákban – találhatunk a frank állam bevételeivel kapcsolatos szabályozást. Az adózás mértékét olykor az adott személy hovatartozása határozta meg, és ennek fejében fizettek megfelelő, már pénzben kifejezhető juttatást. Azokban az esetekben, amelyben a frankok a törvény szerint 15 *solidust*, a nemes származású szászok 12, a szabadok 5, a *litusok* pedig 4 *solidust* fizettek.²⁸

Az örökösödési rendelkezésekben is találhatunk egyes állami bevételeket. Ha az örökösödési eljárás során az örökösök között örökségi vitára került sor, és ez „állami beavatkozást” igényelt, a király küldöttet küldött, aki az örökség törvényes elosztását biztosította, amiért cserébe az örökségből a tizedik rabszolga és a tizedik (föld-) sáv a király fiskus vagyonát gyarapította.²⁹ Az említett bevételi forrás sem idegen a kora feudális államokban, a kamara haszna a domínium állandó vagyonszerzést biztosító jövedelme, hiszen a középkorban kevés olyan esetről tudunk, ahol a királyi küldött jelenléte mellőzhető volt az örökösödési eljárás során. Ennek több oka is lehetett: egyfelől az örökösök írás- és olvasáskészségének a hiánya, másfelől a király közvetett jelenléte – ami a küldött által valósult meg – az örökösödési eljárás törvényességét garantálta, és növelte annak legitimitását. Dominiális jövedelemnek tekinthető ebben a korban a kilenced és a tized, amit a király beneficumaként egyházi birtokkal rendelkezők fizettek, és a templom helyreállításához is hozzá kellett járulniuk.³⁰ A rendelkezést a száli törvényeket követően a Karoling-korszakban vezették be, a pogány Meroving uralkodók esetében ilyen törvény nem született.

A kor egyik legjelentősebb *capitularéja* a *Capitulare de villis*. A történészek szerint vitatott, hogy Nagy Károly vagy fia, Lajos aquitániai király adta-e ki. E tény fontossága abban rejlik, hogy míg Nagy

²⁷ Sz. Jónás Ilona: Társadalom, gazdaság a VIII–X. században. <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/kozepkori-egyetemes/ch03s04.html> (2021. 04. 22.)

²⁸ Capitulare Saxonum a. 797/III.

²⁹ Capitula XX. de justitiis faciendis, ex lege Salica, Romana et Gundobalda - „7. §. Ha az örökösök között az örökségben vita van, és a király elküldi az ő küldöttjét annak (az örökségnek) elosztására, a tizedik rabszolga és a tizedik (föld-) sáv az örökségből a királyi fiskusnak adassék...”

³⁰ Capitulare incerti anni – „55. §. Azok, akik a császár úr beneficumaként egyházi birtokkal rendelkeznek, igyekezzenek kilencedet és tizedet adni és a templom helyreállításához hozzájárulni.”

Károly egy egész birodalom uralkodója volt, melynek határai Hispániától egészen Közép-Európáig terjedtek – beleértve a mai a Benelux államok, Franciaország, Németország és Spanyolország területét –, addig fia, Lajos csak az aquitániai területen, egy kisebb tartományon uralkodott, miután a birodalom több részre szakadt. A *Capitulare de villis* rengeteg gazdasági utasítást tartalmaz az egyes királyi tisztviselőknek, hiszen a frank udvarháztartás – akárcsak a kora feudális magyar – vándorló udvarháztartás volt, ellentétben a centralizált római adóztatással.

A királyi bevételek – melyek ebben a korban az állam bevételeinek számítottak – a közfeladatok ellátását szolgálták. Ezen jövedelmek mellett egyes bűncselekmények elkövetéséből vagy bírságokból (*freda/frenda*) is származtak bevételek. A *Capitulare de villis*ben szereplő intézkedésekből jól kimutatható, hogy az egyes bűncselekmények milyen pénzbeli szankciókat vontak maguk után. Tolvajlással vagy hanyagsággal okozott kárért a törvény szerinti büntetés mellett jóvátételre is kötelezték a tolvajt.³¹ A király több pontban kiemelte, hogy a neki szánt terményeket megfelelően, jó minőségben állítsák elő és azok tárolása is szabályszerűen történjen, ennek betartásért a királyi tisztviselő (bíró) volt a felelős, aki rendszeres jelentést küldött a királynak a termények mennyiségéről és minőségéről.³² Éppen ezért a *capitularé*ban több pont is foglalkozik a lojalitás fontosságával és kiemeli, hogy a királyi tisztviselőinek megbízhatónak, jó erkölcsűnek kell lenniük, és segítők kiválasztásakor ezeket az erényeket ők is figyelembe vették.³³ Ezen kívül a király előírta, hogy megbízottjainak (majorosok, tizedesek, vámszedők) természetbeni juttatásban kell teljesíteni a közterhek rájuk eső részét, telkeik méretétől függően meghatározott mennyiségű sertést kellett az udvarnak szolgáltatniuk, fizikai munkavégzés helyett pedig tisztüknek megfelelő munkavégzést kellett ellátniuk.³⁴ Az uralkodó a tizedfizetés rendjét is meghatározta. Az uralkodó tisztviselőinek volt a feladata a tized összegyűjtése, majd annak kiosztása. Közvetlenül az uralkodó alá tartozó területeken lévő templomoknak a teljes tized járt, más templomok pedig szokásjogi alapon kapták meg a termények rájuk eső részét. Az uralkodó továbbá kikötötte, hogy az az egyházi méltóság, aki a királyi familiába, udvarháztartásba tartozik (udvari pap), ne jusson királyi birtokon lévő templomhoz.³⁵

Jól látható, hogy a *Capitulare de villis* számos pontja gazdasági utasításokat, regulákat tartalmaz, és az adórendszer megismeréséhez elengedhetetlen forrás.

³¹ *Capitulare de villis* 4. § fordítás: <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/kozepkori-egyetemesek/ch03s04.html#ftn.id523346> (2021. 04. 22.)

³² *Capitulare de villis* 8;13;14. §

³³ *Capitulare de villis* 7;24. §

³⁴ *Capitulare de villis* 10. §

³⁵ *Capitulare de villis* – 6. § „Akarjuk, hogy bíránk minden termésből a teljes tizedet adják meg azoknak a templomoknak, melyek birtokainkon vannak, más templomnak azonban csak akkor adjanak tizedet, ha ez már régtől fogva így szokás, továbbá más klerikus, mint aki familiánkból származik vagy udvari papunk, birtokainkon nem juthat templomhoz.”

II.3. A Frank Birodalom vámrendszere

A 9. században a Frank Birodalom a virágkorát élte. A domínium keleti határa egészen Pannóniáig (Balatonig – mai Keszthelyig, Zalavárig) ért. A hatalmas terület jól kiépített közigazgatással rendelkezett, és ezen keleti határ epicentruma a Baioaria (Bajor) határőrgrófság volt. A monetáris reformot követő ezüstpénz megjelenésével a kereskedelem is beindult, mely szükségessé tette a vámrendszer kiépítését. A vámszedés már a római és a Meroving időkben sem volt ismeretlen. A római adó- és vámjogot a „királyi vámtörvények” egészítették ki, ennek alapja az 510-ben született Lex Salica volt. II. Chlothar törvényében kimondta:

„9. § Ami a vámot illeti: azokon a helyeken kell szedni és azok után az áruk után, ahol és amelyek után a mi boldog emlékeztető elődeink, Guntchramnus, Chilpericus, Sigiberthus királyok elhunytáig szedték.”

Ennek megfelelően a vámkivetés és a vámok emelésének joga a király hatáskörébe tartozott. Mivel az önállóan gondolkodó frankok nem akartak megbarátkozni a kötelező adó gondolatával, a vámokat végül egy speciális szolgáltatás ellenében fizették ki használati vagy biztonsági díj formájában. A vámszedés, a piac és vásártartási jog királyi regálénak számított, azt az uralkodó familiárisainak ideiglenesen átengedhette szolgálatukért cserébe. Fontos kiemelni, hogy a regáliák nem képezték az örökösödés tárgyát, azt a lekötelezettek el nem idegeníthették, de gyakran bérbe vagy zálogba adták. A középkorban a legfontosabb vízi és szárazföldi szállítási útvonalakon vámhivatalok működtek. A forgalmi útvonalak karbantartására „áthaladó vámokat”, az áruszállítás védelme érdekében pedig „kísérő vámokat” vetettek ki. A vám egyre inkább „fiskális tarifává” vált, és így állandó jövedelemforrássá fejlődött.³⁶ A Frank Birodalom vámrendszerében a régi római vámjogi intézkedések és intézmények egyaránt megfigyelhetők. Az egyes kereskedelmi pontokon a régi vámhivatalnoki rendszert bővítették ki, és a birodalom terjeszkedésével egyre bővült a vámhivatalok apparátusa és intézménye. Egyes kedvezményezett státuszú személyeknek és testületeknek a birodalom vámjoggal rendelkező adómentességet biztosított bizonyos kereskedelmi árukért cserébe. A vám teljesítése – mivel a 7-8. században naturálgazdaságról beszélünk – általában cserekereskedelem formájában történt. A vámáru tulajdonosa az áru egy részének átadásával vagy egy másik piacképes csereáru biztosításával teljesítette vámkötelezettségét. A csereáru általában rabszolga, termés, jószág, arany vagy ezüst, illetve valamilyen értékes ingó dolog lehetett.³⁷ A középkori vámokra – így a Frank Birodalom vámjaira is – jellemző, hogy azok nem voltak az állam

³⁶ Fränkisches und Altes Reich, Zölle für den König. https://www.zoll.de/DE/Der-Zoll/Zollmuseum/Ausstellung/Historische-Abteilung/Fraenkisches-und-Altes-Reich/fraenkisches_und_altes_reich.html (2021. 04. 22.)

³⁷ Karl Lamp: Zollschuld und Zollschuldner im Geltenden Deutschen und Oesterreichischen. Journal of Institutional and Theoretical Economics, Innsbruck 1953. 153–155. o.

által szabályozva. Ezt igazolja a 10. század elején keletkezett ún. raffelstetteni vámrendelet, amelynek bevezetése a királyi lekötelezettek és városok zúgolódása, az Ostmark kereskedelmi útvonalat érintő szabályozatlan és rendezetlen áruforgalom és vámintézkedések miatt történt. A probléma megoldása érdekében IV. Lajos király elrendelte az eddigi kereskedelmi szokások összegyűjtését, amelyeket a korábbi királyi vámintézkedésekkel együtt írásba foglalt, így született meg a vámoklevél.³⁸

III. Összegzés

Fentiekre tekintettel megállapítható tehát, hogy bár a Frank Birodalom modern értelemben vett adózási rendszerrel nem rendelkezett, a feudális államok közül kiemelkedő pénzügyi megoldásokkal és intézményekkel büszkélkedhet.

Összességében leszögezhető, hogy a középkori feudális államok pénzügyi rendszerének keretén belül a modern értelemben vett adó fogalmi elemei hiányoztak, ezért ténylegesen inkább jövedelmekről, bevételi forrásokról beszélhetünk. Ezek a bevételi források lehettek a kincstár bevételei (kamara haszna), dominiális jövedelmek, regálék. A bevételeket általában valamilyen természetbeni juttatásként határozták meg, a pénzbeli juttatások csak a későbbi időkben, a monetáris pénzügyi reformokat követően jelentek meg. A természetbeni juttatások körébe tartoztak a termények, jószágok, szaporulatok és akár valamilyen szolgálat teljesítése (általában katonai szolgálat) is. A feudális államok közül kiemelhető Frank Birodalom pénzügyi rendszere, amely a római gazdasági szisztéma alapján egyes elemeket átemelt, más elemeket továbbfejlesztett. Azokon a területeken, ahol a római adózás már bevett szokás és jól működő rendszer volt, a frankok nem módosítottak, inkább befogadták azokat. A Frank Birodalom terjeszkedésével pedig ezek a pénzügyi megoldások, adaptációk a birodalom felbomlását követően is tovább éltek a bajor, szász, német-római pénzügyi rendszerben, melyet a későbbi Magyar Királyság is adaptált.

---

³⁸ *Szenthe* Gergely (ford.): A raffelstetteni vámrendelet. In: Egy elfeledett diadal. A 907. évi pozsonyi csata (szerk. Torma Béla Gyula – Veszprémy László). HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest 2008. 213. o.

Móczy Korina

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeti Tagozatának tagja

Kriminalisztikai hibák a német nyelvterület hatósági gyakorlatában

„Az igazságszolgáltatás néha összetéveszti az ártatlant a bűnösrel, ha véletlenül együtt találja őket.”

/Charles Dickens: Twist Olivér/

I. Bevezetés

A tanulmányom mottójául választott idézet jól mutatja, hogy a bűnös és a nem bűnös személye sokszor a büntetőeljárásban felcserélődik. Az élet bármely területén előfordulhat, hogy tévedünk, így az sem kizárt, hogy az „igazságszolgáltatás gépezetébe” is hiba csúszik. Tévedni emberi dolog, tartja a mondás, ez alól a bírák és a nyomozásban résztvevő szervek sem képeznek kivételt, viszont sokkal nagyobb felelősséggel is bírnak a döntéseik meghozatalakor, hiszen mások sorsa függ tőlük.

Témaválasztásomat a hazánkban felmerülő justizmord esetek¹ befolyásolták, ezáltal felkeltette az érdeklődésemet, hogy a más jogállamokban, különösen Németországban, Ausztriában és Svájcban melyek a leggyakoribb kriminalisztikai hibák a büntetőeljárások során, amelyek téves bírói ítéletekhez vezethetnek.

Dolgozatomban először is tisztázom a justizmord fogalmát, ezek után német, osztrák és svájci jogesetek ismertetésével és elemzésével teszem szemléletesebbé a különböző kriminalisztikai hibákat. Majd a konkrét ügyekben szereplő gyenge pontokat veszem górcső alá, amelyek a nyomozás, illetve a büntetőeljárás során felmerülhetnek. Igyekszem átfogó képet adni a feldolgozott, valamint a dolgozatomban (terjedelmi korlátok miatt) nem érintett ügyekben előforduló hibákról, ezért ezeket táblázatos formában foglalom össze. Végezetül ezzel a részletes áttekintéssel már levonhatók azok a következtetések, illetve esetleges megelőzési lehetőségek, melyekkel kiküszöbölhető lehetne az ártatlan személyek bűnössé nyilvánítása, és a bűnös személyek felelősségre vonásának elmaradása.

Az ártatlan személyek felelősségre vonása súlyos következményekkel jár, hiszen a nyomozást és a büntetőeljárást alapelvek szorítják korlátok közé. Az emberek olyan alapvető emberi jogait sértik és veszélyeztetik ezek az ítéletek, mint a szabadsághoz való jog vagy az emberi méltóság. Az államnak büntető hatalma gyakorlása során az igazságszolgáltatásban bekövetkező hibákra is reagálnia kell, azonban ezek sok esetben rejtve maradnak, így pontos adatokkal sosem lehet számolni.

¹ Kovács Lajos: A Mór megtette... Korona kiadó, Budapest 2009. 217–221 o. 249–250. o.

II. A justizmord fogalma

A téves bírói ítéletekre a különböző nyelveknek eltérő megfelelőik vannak: az angol „*judicial error*” és „*error of law*”, a francia „*erreur judiciaire*”, az olasz „*errore giudiziario*”, vagy a német „*Justizirrtum*”. Azonban az utóbbi nyelvben van egy másik *terminus technicus* is, a „Justizmord”. A kifejezés a „*Justiz*”, vagyis igazságszolgáltatás, illetve a „*Mord*”, vagyis gyilkosság szavakból tevődik össze, tehát a szó szerinti jelentése „igazság megölése”, „jogi halál”.²

A kifejezést először August Ludwig von Schölzer használta, amely alatt a halálos bírói ítéleteket értette, a Reichspostreuter 1783. január 4-i számában volt olvasható az utolsó boszorkány kivégzése kapcsán.³ Kezdetben még a halálbüntetéssel sújtó ítéleteket értették ezalatt, majd később a téves bírói ítéletekre is ezt a szót használták.

A justizmord magába foglalja a bíróságok vagy hatóságok azon határozatait, amelyek ténybeli hibán (*error in facto*) vagy eljárási szabálysértésen (*error in procedendo*) alapulnak, ezért ezek a törvényben biztosított jogorvoslatokkal megtámadhatók.⁴ Albert Hellwig a téves ítéleteket két csoportra osztja. Míg az első esetben a bíró szándékosan mellőzi a törvényt (részhajló jogalkalmazásnak is nevezhető), addig a másodikban nem szándékosan, de az ítélete nem a valódi tényállásnak megfelelő.⁵ Hellwig álláspontja szerint a justizmord elemeit képezik: a tényállásban való tévedés, a jogi tévedés, az ártatlan személy elítélése, a bűnös személy felmentése, az elkövetettnél súlyosabb büncselekmény miatti felelősségre vonása és a magasabb büntetési tétel kiszabása.⁶

A kriminalisztikai és eljárásjogi hibák következményeként a bűnös személy felelősségre vonása elmaradhat. Enyhébb esetben a büntetőeljárást megindítják, majd folytatják, azonban végül mégsem ítélik el jogerősen a terheltet. Ebben az esetben sem kizárt azonban a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés (pl. őrizet, letartóztatás stb.) alkalmazása, amely szintén igazságtalan lesz az ártatlan személyre nézve.⁷

III. Konkrét ügyek szemléltetése

A következőkben kazuisztikus módon sorolom fel és ismertetem a téma szempontjából releváns jogeseteket, valamint azok következményeit is. Az ezt követő fejezet célja pedig az esetek és az

² Herrmann Mostar indokolta meg a fogalom értelmezési körének a bővítését. Herrmann *Mostar*: Unschuldiger verurteilt! Aus der Chronik der Justizmorde. Herbig-Verlag, München/Berlin 1979. 8. o.

³ August Ludwig *von Schölzer*: Abermaliger JustizMord in der Schweiz. In: Göttinger Stats-Anzeigen, 2., 1782. 273. o.

⁴ Gwladys *Gillieron*: Strafbefehlsverfahren und plea bargaining als Quelle von Fehlurteilen. Schulthess Juristische Medien AG, Zürich 2010. 4. o.

⁵ Albert *Hellwig*: Justizirrtümer. J. C. C. Bruns, Minden 1914. 13. o.

⁶ További szerzők (Kleinknecht, Judex) felfogása szerint a határozat jogereje is fogalmi elem. *Gillieron*: i. m. 7. o.

⁷ *Fenyvesi Csaba*: A kriminalisztika tendenciái – A bünygyi nyomozás múltja, jelene, jövője. Dialóg Campus Kiadó, Budapest 2017. 169. o.

eredmények alapján a különböző justizmordot kiváltó hibaokok megállapítása és bemutatása.

2001. május 7-én Lichtenbergben nyoma veszett az iskolából hazafelé vezető úton egy kilencéves kislánynak, Peggy K.-nak.⁸ Az áldozat édesanyjának javaslatára a kislány megölésével a kóros elmeállapotú Ulvi K.-t gyanúsították meg, aki értelmi fejlettségben egy 8-10 éves kisfiú szintjén volt. Korábban már szexuális erőszakot követett el egy fiú ellen, és pszichiátriai intézményben is kezelték. A nyomozás során nem találtak semmilyen bűncselekményre utaló nyomot. A későbbi kihallgatások során meglepő módon a gyanúsított beismerte a bűntettet. Állítása szerint 2001. május 3-án bántalmazta a kislányt, majd az eltűnése napján amikor Peggy hazafelé tartott, követte őt, de az áldozat elfutott, és azzal fenyegette, hogy elárulja a szüleinek. A száját és az orrát befogta, míg a gyermek meg nem fulladt. A vallomását nem rögzítették, valamint a kihallgatás során a védője sem volt jelen. Csupán a nyomozó emlékezetén alapuló jegyzőkönyv állt rendelkezésre, így felelősségre vonták Ulvi K.-t. A védő meg volt győződve arról, hogy a vallomáshoz a kimerültség és az órák hosszát tartó kihallgatás, valamint a szuggesztív kérdések vezettek. Emellett azt állította, hogy a nyomozó csokoládéval beszélte rá a beismerő vallomásra. Összesen négy ellentmondásos vallomást tett. Végül egy szakértő arra a következtetésre jutott, hogy a szellemileg visszamaradott Ulvi K. aligha lett volna képes egy ilyen összetett és részletgazdag történetet kitalálni, illetve ezt megjegyezni. Később Ulvi K. visszavonta beismerő vallomását. Ennek ellenére a bíróság bűnösnek találta, és jogerősen életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte, mert nem volt jele annak, hogy a kihallgatások során befolyásolták volna, továbbá a terhellet emberölésben büntethetőnek nyilvánították. Emellett Ulvi K. volt fogolytársa azt vallotta, hogy a terhelt beszámolt neki Peggy megölésének körülményeiről, később pedig ezt a vallomást visszavonta. Bevallotta, hogy azért tett terhelő vallomást, mert a rendőrség megígérte neki, hogyha a gyanúsított ellen tanúskodik, akkor enyhítik a rá kirótt büntetési tételt. Évekkel később gyermek tanúkat is kihallgattak, akik azonban már csak részben emlékeztek a történetekre. A kihallgatások során a rendőrség nyomást gyakorolt rájuk az érveikkel, és félelemből hamis tanúvallomást tettek. Végezetül Ulvi K.-t a bíróság perújítási eljárásban 2014. május 14-én felmentette és szabadította. Peggy K. ügyében a nyomozás tovább folytatódott, de a mai napig tisztázatlan az elkövető személye, annak ellenére, hogy évekkel ezelőtt jogerős, de téves ítéletet hoztak.⁹

2001. október 13-án eltűnt egy bajor mezőgazdász, Rudolf R. A családja beismerte, hogy ők ölték meg, a holttestét feldarabolták, majd a kutyáikkal megették. Azonban az eljárás kezdete előtt visszavonták a vallomásukat. A bíróság jogerősen elítélte őket, a feleségét és az egyik lánya jegyesét

---

⁸ Ina Jung – Christoph Lemmer: Der Fall Peggy. Die Geschichte eines Skandals. Aktualisierte und überarbeitete Taschenbuchausgabe. Knaur, München 2016. 16. o.

⁹ Jörg Völkerling: So könnte meine Peggy heute aussehen. <https://www.bild.de/news/inland/prozess/mordfall-prozess-vater-zeit-foto-so-koennte-peggy-heute-aussehen-35452420.bild.html> (2020. 08. 15.)

emberölés elkövetése miatt, valamint két fiatal lányát a bűncselekmény bűnsegédjeként vonták felelősségre. 2009 februárjában találtak rá a családapa holttestére az autójában, amely a Dunába zuhant. Kiderült, hogy a rendőrség nyomására tettek beismerő vallomást. A kihallgatások hosszú ideig tartottak, és a védő sem volt jelen. Ezt pedig egy videó is alátámasztotta, amelyen látható volt, hogy a felvétel időnként megszakadt. 2011-ben perújítási eljárásban a családot felmentették.¹⁰

1523 napig ült börtönben ártatlanul Anton W. nemi erőszak elkövetése miatt. A 13 éves Tanja R. feljelentett „egy Toni nevű férfit Fichtelbergből”, aki őt az „ezüstszínű Audijában” megerőszakolta. A rendőrség nyomozni kezdett, megtalálták Anton W.-t, aki Fichtelbergben élt, és egy piros színű Audi tulajdonosa volt. Ezután a felismerésre bemutatásnál egyedül az ő fényképét mutatták meg a lánynak, aki teljesen biztos volt benne, hogy a fotón látható férfi erőszakolta meg őt. 1999-ben a lány visszavonta vallomását, és bevallotta, hogy az egész csak kitalálta, Anton W.-t pedig a bíróság felmentette.¹¹

A Zürichi Egyetem munkatársai kutatást végeztek a justizmord esetekkel kapcsolatban, és arra az eredményre jutottak, hogy 1995 és 2004 között 237 jogerős bírói ítéletet perújítási eljárásban helyeztek hatályon kívül.¹²

IV. Egyes kriminalisztikai hibák

Az ítélethozatalhoz tudományosan és jogilag is megalapozott bizonyítás szükséges, azonban, ha a bizonyítékok nem alkotnak zárt láncolatot, justizmord ítéletek születhetnek. Az állam az igazságszolgáltatás és a büntetés monopóliuma révén kontrollt gyakorol az egyének felett, így, ha a bűncselekmény elkövetése okán fellép, nem következhet be, hogy ezáltal maga is bűncselekményt kövessen el.¹³

A különböző kriminalisztikai és eljárásjogi hibaforrások az évszázadok során ugyan sokat változtak, azonban bizonyos elemeik a mai napig visszaköszönnék. Ilyen a befolyás gyakorlása az eljárási cselekményeken keresztül, a hamis tanúvallomások felhasználása, a társadalom terhelttel szembeni előítélete, a feltételezett bizonyítékok nem megfelelő ellenőrzése, valamint a látszólag biztosított bizonyítás.¹⁴ A következőkben azokat a hibaokokat fogom közelebbről vizsgálni, amelyek a német nyelvterületen a leggyakrabban előfordulnak.

¹⁰ Julia Jüttner: Polizeivideos belegen Manipulation der Aussagen. <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/wie-die-polizei-im-fall-rudi-rupp-die-verdaechtigen-unter-druck-setzte-a-822276.html> (2020. 08. 15.)

¹¹ Heike Vowinkel: Unschuldiger hinter Gittern. <https://www.welt.de/print-wams/article602487/Unschuldiger-hinter-Gittern.html> (2020. 08. 16.)

¹² Daniela Schwegler: Wenn Justizia irrt. <http://www.175jahre.uzh.ch/ausstellungen/tram/postkarten1/justizia.html> (2020. 08. 22.)

¹³ Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2006. 158. o.

¹⁴ Karl Peters: Fehlerquellen im Strafprozess. Eine Untersuchung der Wiederaufnahmeverfahren in der Bundesrepublik Deutschland. 2. Band. Verlag C. F. Müller Karlsruhe, 1972. 18. o.

IV.1. A tévedő tanúk és a koholás

A vizsgált jogesetek alapján a leggyakoribb justizmordhoz vezető okok a tévedő tanúk. Akik gyakran nem is a hatóság nyomására, hanem akár tudatosan, akár tévedésből tesznek hamis vallomást.

A tanúvallomás az egyik legfontosabb bizonyítási eszköz a büntetőeljárás során, hiszen a tanúk kiemelt jelentőséggel bírnak a felderítésében, a bűncselekmény rekonstruálásához megosztják a büntetőjogilag releváns tényekről szerzett tudomásukat. Kiemelt fontosságú, hogy a vallomás a valóságnak megfeleljen, ezért a törvény büntetni rendeli a hamis tanúzást. Ekkor a tanú a valóságnak megfelelően észleli az eseményeket, de mégis tudatosan hamisan adja elő azokat. A tévedő tanú vallomása is lényeges hibaforrás, emiatt azonban nem vonható felelősségre. A tanú ilyenkor nem a valóságnak megfelelően észleli a történeteket, viszont az igazat akarja mondani, és a valóságban megtörténtként vázolja fel azokat, így a vallomása szubjektíve igaz, de objektíve téves.

A tanúvallomás kialakulását befolyásoló tényezők lehetnek külső és belső, vagyis objektív és szubjektív körülmények. Míg az objektív tényezők a tanú személyétől függetlenek, addig a szubjektív tényezők kapcsolódnak a személyéhez.¹⁵

A vallomás létrejötte négy fázisból tevődik össze: a bűncselekmény észlelése, az emlékezetbe vésés, az emlékezés és a visszaadás. Mind a négy szakaszban bekövetkezhetnek olyan defektusok, amelyek téves tanúvallomást eredményezhetnek. A vallomás kialakulását jelentősen gátolja a bűncselekmény téves észlelése. Minden ember másképpen figyeli meg a történéseket, mást tart fontosnak. Emellett az események gyors lefolyása miatt a tanú nem tudja pontosan és részletesen megfigyelni a történeteket, így szelektíven észlelheti az eseményeket. Az emlékezetbe vésés során a benyomások közül már szelektál az egyén, melyek azok a körülmények, amelyek a bűncselekmény szempontjából számára jelentőséggel bírhatnak, azonban korántsem biztos, hogy a releváns tényeket rögzíti.¹⁶ A tanúk sokszor a többszöri kihallgatások alkalmával az előző vallomásaikból származó emlékekből merítenek, mintsem hogy a korábbi vallomás alapját képező tényekre emlékeznének vissza. Mivel ez időben közelebb áll, mint a bűncselekmény elkövetésének időpontja, ezért az könnyebben felidézhető számára.¹⁷

A kihallgatás során olyan légkört kell teremtenie a kihallgató személynek, amelyben a tanú képes megnyílni neki, és befolyásoktól mentesen, zavartalanul elő tudja adni az üggyel kapcsolatos

---

¹⁵ Nagy Lajos és Kertész Imre is részletesen taglalja a tanúvallomás kialakulását befolyásoló két tényezőt.

Nagy Lajos: Tanúbizonyítás a büntetőperben. KJK, Budapest 1966. 128-214. o.; Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. KJK, Budapest 1965. 199-244. o.

¹⁶ Peters: i. m. 86-88. o.

¹⁷ Elek Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen 2008. 53. o.

ismereteit.¹⁸ A kihallgatás körülményei szorongást és félelmet válthatnak ki a tanúból, ez pedig az általa észlelt események visszaadásában zavart kelthet, és téves vallomást eredményezhet. Fontos a helyes kérdésfeltevés is, hiszen az a kérdés, amely már magába foglalja a választ is, félrevezető lehet a kihallgatott számára.¹⁹ Illetve azok a kérdések sem vezethetnek eredményre, amelyek a tanú véleménynyilvánítását, nem pedig a tények ismertetését célozzák meg. Ez veszélyes lehet, hiszen a tanúk hajlamosak lehetnek emocionális tartalommal színesíteni a történeteket, ezáltal a vallomás érzelmeken fog alapulni.

A tanúk számtalan típusát lehet megkülönböztetni, ezért a sablonos kihallgatási terv alkalmazása nem lesz eredményes. A kérdéseket hozzá kell igazítani a tanú szellemi képességéhez, egyéniesítés szükséges.²⁰ A kihallgató szuggesztív kérdéseinek hatására az emlékek felszínre hozásában zavar keletkezhet. A hatóságoktól vagy gyakran az elkövetőtől való félelem, fenyegetettség, szerettei védelme, anyagi javak, ígért vagy remélt előnyök indokolják a tévedést.

A vallomás rögzítése garanciális kelléke a kihallgatásnak, azonban ha a jegyzőkönyvben, illetve a hang- és videofelvételen hiányosan, helytelenül, hibásan felvett vallomás található, az abban foglalt tények bizonyító erejét csorbítja, és az előadottak helyességét kétségbe vonja.²¹

A gyermekek kihallgatása során sokszor a valósághoz képest torzulás következhet be mind az esemény átélésében, annak emlékezetben való tárolásában, mind pedig ezek visszaidézésében.²² Élénk képzelőerejüknek köszönhetően téves tanúvallomást tehetnek, amelyet büntethetőséget kizáró ok miatt a törvény nem szankcionál, így csak az igazmondásra kell figyelmeztetni őket. A legnagyobb veszély abban rejlik, hogy a gyermekek könnyebben befolyásolhatók. Roebbers és Schneider szerint két tényező releváns abban, miért tesznek a gyermekek befolyásolás hatására téves vallomást. Az egyik ilyen a megfelelési kényszer, mivel engednek a társadalmi nyomásnak, ha egy idősebb személy kérdezi őket. A másik pedig a kognitív értetlenség, amely abból fakad, hogy a gyermekek számára az információk feldolgozása nehezebb folyamat, figyelmük és nyelvi készségeik korlátozottak, így téves képzetük alakulhat ki az eseményekkel kapcsolatban.²³ Gyakori, hogy a gyermek a bűncselekmény áldozataként az elkövető befolyása alatt áll, de a kihallgató részéről is történhet ráhatás, akár tudatosan, akár tudat alatt is. Teljesen más kihallgatási módszert kell alkalmazni, mint a felnőtteknél, és minél komfortosabb közeget kell teremtenie a nyomozónak, hogy szóra tudja bírni a

¹⁸ Gödöny József: Bizonyítás a nyomozásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1968. 239. o.

¹⁹ Gödöny: Bizonyítás a nyomozásban... 238–240. o.

²⁰ Gödöny: Bizonyítás a nyomozásban... 240. o.

²¹ Gödöny: Bizonyítás a nyomozásban... 242. o.

²² Kulcsár Gabriella – Pásztor Attila: A gyermek-tanúvallomások információtartalmának torzulási lehetőségei. Rendészeti Szemle 2007/5. sz. 83. o.

²³ Claudia M. Roebbers – Wolfgang Schneider: Individual differences in young Children's suggestibility: Relations to event memory, language, abilities, working memory, and executive functioning. Cognitive Development, 20. 2005. 427–447. o.

kisgyermeket.²⁴

A hamis tanúvallomások esetén a nyomozó hatóságnak ki kell szűrnie a tévedéseket. A valós események megismerésére kell törekedni, ennek érdekében a vallomás ellenőrzése már a kihallgatás során elkezdődik. A logikai ellenőrzés eszköze lehet a szembesítés, továbbá az esetleges kétségek feloldására szolgálhat a helyszíni kihallgatás, a bizonyítási kísérlet, és a műszeres vallomásellenőrzés.²⁵

IV.2. A hamis beismerő vallomás

A kétoldalú meghallgatás elvének érvényesülnie kell az eljárás során, a kihallgatás alkalmával lehetőséget kell adni a terheltnek is a védekezésre. Azonban az akaratelhatározás és az akaratnyilvánítás szabadsága befolyásoktól mentesen kell megvalósuljon.²⁶ Viszont a nyomozó hatóságok kihasználhatják a gyanúsított nehéz helyzetét befolyásolással, valamint szuggesztíóval is hajlíthatják akaratát.

A nem bűnös gyanúsított a rá nehezedő kihallgatás nyomása és a szokatlan helyzet miatt tehet hamis beismerő vallomást. A terhelt sokszor az igazságot és a hazugságot összetévesztheti, ez személyében rejlő okokból (pl. érzékenység, labilis lelki állapot) vagy külső körülményekből (pl. bezártság érzése, őrizetbe vétel megrázó hatása) kifolyólag is történhet.²⁷ Mivel a kihallgatás adatszerzésre irányul, ezért a krimináltaktikai (kihallgatástechnikai) módszerek alkalmazása a valós információk megismerését szolgálják. Emellett a nyomozó tevékenysége is jelentős mértékben hozzájárul a megfelelő légkör megteremtéséhez.

A kihallgatás során a kriminalisták a gyanúsított személyiségét alaposan megismerik, feltárják a gyengeségeit (pl. értelmi károsodás, túlzott érzékenység stb.), amellyel gyakran vissza is lehet élni. A kóros elmeállapotú és alacsony intelligenciájú emberek könnyebben befolyásolhatók. Ez abból fakad, hogy nem képesek kritikusan szemlélni a nekik feltett kérdéseket, valamint a válaszadásnál a számukra hiteles, külső, szuggesztív utalásokat választják.²⁸

Előfordulhat, hogy a nyomozó perszeverantikusan ragaszkodik a terhelt bűnösségéhez, és mindenképpen be akarja ezt bizonyítani, ennek érdekében pedig manipulálja, és bűntudatot kelt a gyanúsítottban. Esetleg előny ígéretével ösztönzi a terheltet a hamis beismerésre. Továbbá az engedmények meg is vonhatók tőle, ha nem ismeri be a bűncselekmény elkövetését. A kihallgatás

²⁴ Erre vonatkozik az Európai Parlament és a Tanács 2016/800 irányelve a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról

Az európai parlament és tanács (EU) 2016/800 irányelve. Az Európai Unió Hivatalos Lapja.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016L0800&rid=3> (2022.01.23.)

²⁵ Bócz Endre – Finszter Géza: Kriminálisztika joghallgatóknak. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2008. 171–176. o.

²⁶ Az 1877. II. 1.-i német büntető perrendtartás (die deutsche Strafprozessordnung) (továbbiakban: német StPO) 136a.§-a a tilos kihallgatási módszerekről; bizonyíték felhasználásának tilalmáról.

²⁷ Fenyves: i. m. 184. o.

²⁸ Elek: i. m. 59. o.

törvénytelen eszköze a gyanúsított szellemi lefárasztása, ebben az esetben a terhelt gondolatait, akaratát már a nyomozó formálhatja. Ilyen helyzet előállhat az éjszakai kihallgatások során, vagy az alvás és a pihenés megvonásával is. Továbbá az is hatással lehet a terhelt vallomására, ha nem kap ételmezt, vizet, vagy a szükséges gyógyszereit megvonják tőle. A különböző addikciókkal küzdő terheltektől, például ha cigarettát vagy kábítószerrel vonnak meg, az elvonási tünetek fizikai szenvedést eredményezhetnek, amely az erőszakhoz hasonló lehet.²⁹ Azonban ezek a jogellenes módszerek csak közvetetten érvényesülnek, ezért nem tartoznak az erőszak és fenyegetés körébe, csak pszichikai ráhatások történnek.

Ha a jegyzőkönyvet hiányosan, hibásan rögzítették, vagy ha a videó-, hangfelvételt hiányosan, illetve szakaszosan vették fel, mindezek bizonyító ereje csökkenhet. Az ügy kimenetelére jelentős hatással lehet, ha nem a valós eseményeket tartalmazzák, vagy nem pontosan rögzítik az adatokat. A terhelt védőjének jelenléte garanciális tényező, hiszen így a nyomozó kevésbé tudja befolyásolni a gyanúsítottat, és mellőzni kényszerül a jogellenes eszközöket. Továbbá a védő jelenléte megnyugtathatja a terheltet, így kisebb valószínűséggel tesz a kihallgatás nyomására hamis beismerő vallomást.

A beismerő vallomást minden esetben kritikával kell fogadni, és ellenőrizni kell a valóság alapját. Szükséges azokat a motívumokat is megállapítani, amelyek a gyanúsítottat a beismerésre készítették.³⁰ Véleményem szerint a beismerő vallomás ellenőrzésére a legeredményesebb krimináltaktikai módszer a helyszíni kihallgatás. Ebben az esetben fény derülhet az igazságra, hiszen a beismerő terhelt a bűncselekmény részleteire vonatkozó kérdéseket nem fogja tudni a helyszínen pontosan megválaszolni, vagy a konkrétumokat megmutatni.³¹

Az általam vizsgált ügyek alapján megállapítható, hogy a terhelt vallomását, a „bizonyítékok királynőjét” a nyomozó hatóságok sokszor indokolatlanul túlértékelik,³² és figyelmen kívül hagyják a további bizonyítékokat, illetve a beszerzését követően a beismerő vallomás lesz a továbbiakban az irányadó számukra, ez pedig justizmord ítélethez vezethet. A terhelt vallomása azonban ugyanolyan bizonyítéknak számít, és ugyanúgy értékelendő, mint a többi bizonyíték.

IV.3. A téves szakvélemény

A szakértő, mint *index facti*, vagyis ténybíró segíti az eljáró hatóságokat bizonyos ténykérdések eldöntésében. A büntetőeljárás során előfordul, hogy a felmerülő szakkérdések bonyolultak, és a bíró

²⁹ Bócz Endre: Kihallgatás, kényszervallatás. Belügyi szemle 2013/5. sz. 18. o.

³⁰ Gödöny: i. m. 381. o.

³¹ Fenyvesi: i. m. 185. o.

³² „*Confessio est regina probationum.*”

nem rendelkezik elegendő szaktudással ezek eldöntéséhez, ezért szakértőt vonnak be.³³

Téves szakvélemény születhet, ha a nyomok és anyagmaradványok vizsgálata, valamint azok értékelése, összevetése során hibát vét a szakértő. Mindezek abból következhetnek, hogy a szakértő nincs a megfelelő szaktudás birtokában. Ennek elkerülése érdekében megfelelő képzés szükséges, valamint többéves szakmai tapasztalattal kell rendelkezzen, mire igazságügyi szakértővé válik. Továbbá fontos, hogy szaktudását folyamatosan fejlessze, ezért szigorú követelményeket kell támasztani a szakértők kiválasztása és foglalkoztatása során is.

Téves szakértői bizonyítás bekövetkezhet a nem megfelelő szakértői módszer alkalmazása miatt is. Ezzel szemben három követelményt lehet támasztani: korszerű, célravezető és hatékony legyen. A korszerűség a tudomány jelenlegi állása szerint igazolt módszer, azonban egyes büntetőeljárásokban meghaladottá válnak bizonyos ismeretek, amelyek a szakértők szakértelmén is túllépnek. A célravezető módszer alkalmazása során a cél elérhetővé válik, ha azonban nem szakszerű és nem jogszerű, téves szakvéleményt eredményezhet. A hatékonyság a büntetőügy jelentősége és az időmúlás szempontjából lényeges. Az adott módszer gyors, egyszerű és sokszor alkalmazható kell, hogy legyen, hiszen a büntetőeljárás elhúzódását idézheti elő egy hosszadalmas módszer, amely az igazságos döntéshozatalnak nem kedvez.³⁴

A szakértő függetlensége a büntetőeljárás fontos követelménye, vagyis „*nem kerülhetett közvetlenül kapcsolatba a bűncselekmény elkövetéséhez tartozó eseményekkel, hanem azokat számára mindig tárgyi jellegű bizonyítási eszközök vagy személyek közvetítik.*”³⁵ Ennek ellenére nem kizárt, hogy a szakértők a hamis megállapításokat a hatóság nyomására vagy parancsára foglalják a szakvéleménybe.³⁶

Főként a szakvélemény elkészítéséhez szükséges vizsgálatok során történhetnek tévedések, ezek pedig krimináltechnikai hibáknak számítanak. A nyomozó hatóságot a forenzikus nyomok és az anyagmaradványok felkutatásakor, begyűjtésekor, majd ezek rögzítésekor terheli a felelősség. Ezt követően a szakértőt, hogy ezek alapján tudományosan megalapozott szakvéleményt készítsen.³⁷ Azonban abban az esetben, ha a nyomok és anyagmaradványok keverednek, illetve szennyeződés éri őket, vagy ezek rögzítése során hibát vétettek a hatóságok, a szakértőnek kell megállapítania azt, hogy ezek alapján egzakt választ tud-e adni.

Végezetül felmerülhet, hogy az eljáró hatóságok nem megfelelően értelmezik a szakvéleményeket, valamint téves következtetéseket vonnak le belőlük. A hibásan értelmezett

³³ Márki Zoltán szerint „*az okozati kérdések megoldása feladata a bírónak, azért mert a perbeli igazságot neki kell kimondania és a szakértőnek, mert a tudományos igazságot neki kell kimondania.*” Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2014. 164. o.

³⁴ Bócz – Finszter: i.m. 122-123. o.

³⁵ Cséka Ervin – Fantoly Zsannett – Károlyi Judit – Lőrinczy György – Vida Mihály: A büntetőeljárás jog alapvonalai I. Bába Kiadó, Szeged 2006. 256. o.

³⁶ Petrétei Dávid: A szakértői összeférhetetlenségéről. Belügyi szemle 2013/5. sz. 91. o.

³⁷ Peters: i. m. 165. o.

ténykérdésekre adott válaszok a jogkérdés eldöntését hátrányosan befolyásolhatják. A helyes megismerést segítenék a hatóságok (főként a bíróságok) szakértőhöz intézett kérdései, melyek a bizonytalanságokat eloszlatják.

IV.4. Az „első csapás” hiányosságai

Az „első csapás” („erste Angriff”, „first strike”) alatt a helyszíni szemle és a forró nyomos felderítés érthető. Ezen eljárási cselekmények során fontos, hogy a nyomozó hatóságok gyorsan tegyék meg a bűncselekmény felderítéséhez szükséges intézkedéseket. Azonban, ha ez nem, vagy csak lassan történik, hibákhoz vezethet az eljárás során. Mivel minden bűncselekmény hagy nyomot, ezért fontos, hogy az elkövetés helyén található nyomokat a hatóságok biztosítsák.

A bűncselekmény elkövetésének helyszínén létrejött nyomokat és anyagmaradványokat össze kell gyűjteni, majd meg kell őrizni. A nyomok biztosítását azonban a külső hatások gátolhatják, ilyenek az emberi magatartások és a természeti események.³⁸ A „forró nyomok” felkutatása során olyan meghatározott követelményeknek kell megfelelni, mint a gyorsaság, tervszerűség, szervezettség és szakszerűség.³⁹ Ha a nyomozás ezeknek az elvárásoknak nem felel meg, a kriminalisták nem bukkannak rá a nyomokra, és azok könnyen kihűlhetnek.

Ha sikeresen felkuttatták a nyomozó hatóságok a nyomokat és anyagmaradványokat, akkor azok állapotának biztosítása, tisztán tartása szükséges. „Kevert nyomok” keletkezhetnek, amelyek nagyban megnehezítik a nyomozást, hiszen téves következtetések vonhatók le. Bár a helyszíni szemle többszereplős bizonyítási cselekmény, véleményem szerint mégsem szerencsés, ha sok kompetens személy vesz részt, mert így a nyomok kevésbé lesznek biztosíthatók, és bekövetkezhet kontamináció, vagyis a nyomok összekeveredhetnek.

A gyors felderítés azonban nem mindig lehetséges, hiszen sok esetben a nyomok akár hónapokkal vagy akár évekkel később is előkerülhetnek, ami a nyomozást jelentős mértékben nehezítheti, hiszen addigra a nyomok „kihűlhetnek”. Ha a bűncselekményre későn derül fény a felderítés lehetetlenné válik, illetve jelentősen megnehezedhet, és a múltbeli cselekmény rekonstruálására sokszor már nincs lehetőség.

Ezen hibák kiküszöbölése érdekében a nyomozó hatóságoknak célszerű betartani a kidolgozott nyomozás-nyomozásszervezési modellt,⁴⁰ hiszen így a fentiekben ismertetett hibák könnyebben elkerülhetők lehetnek. Az első alkalmat kell kihasználni a helyszíni szemle során, mivel egyszeri és megismételhetetlen. Az első szemle során jelentősen megváltozik a helyszín, így a további

³⁸ Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: *Kriminalisztika*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2012. 53. o.

³⁹ Anti Csaba – Barta Endre – Bócz Endre – Lakatos János – Romasz Árpád: *Kriminaltaktika II*. Rejtjel Kiadó, Budapest 2005. 194. o.

⁴⁰ Anti – Barta – Bócz – Lakatos – Romasz: i. m. 193. o.

nyomok felkutatására később kevés esély mutatkozik.⁴¹

IV.5. Felismerésre bemutatás hibái

A tanúk nem csak a tanúvallomások során tévedhetnek, hanem a felismerésre bemutatás során is. A felismerésre bemutatás („identity parade”, „line up”) és a szembesítés két egymáshoz közel álló bizonyítási cselekmény. A német „Gegenüberstellung” kifejezés is mindkettőt egyaránt jelenti. A felismerésre bemutatás rejti magában a legnagyobb veszélyforrást, mivel ha hibás azonosítás történik, az egész eljárást végig fogja kísérni. Az általam vizsgált jogesetekben nem talákoztam szembesítési hibával, ez azért is történhetett, mert egy rosszul végrehajtott szembesítés nem vezet justizmordhoz. Sokkal inkább egy „igazságkereső” módszer, hiszen a valóság feltárására alkalmas, ha szakszerűen hajtják végre.⁴²

Odenthal megállapítása szerint „a gyanúsítottnak a téves azonosítása a szemtanú által felismerésre bemutatással vagy fényképről felismeréssel az egyik fő oka a büntetőeljárásban hozott téves ítéleteknek.”⁴³ A felismerésre bemutatás időpontjának meghatározása kiemelt fontosságú. A felismerésre bemutatást minél hamarabb kell lefolytatni, mikor még a felismerő tanú emlékei nem fakulnak meg, és befolyásoktól mentesen tud dönteni. A tanúban a megismételt felismerésre bemutatás során megerősödnek a korábban hozott döntései, és ismét téves azonosítás fog történni. Továbbá mivel az első felismerésre bemutatás alkalmával már látta a gyanúsítottat, az arcvonásai ismerősek lesznek számára, ezért ez befolyásolhatja a döntésében.

Ha a felismerés során csak egy személyt vagy annak fényképét mutatják be, nincs elég személy és/vagy tárgy a sorban a kiválasztáshoz, korlátozódik a választás a felismerő számára. A hatóság utalásai, megerősítései, illetve kérdései is téves azonosításhoz vezethetnek. Előfordulhat, hogy a felismerő a felismerésre bemutatást közvetlenül megelőzően találkozik, vagy csak látja a későbbiekben a végrehajtás során sorban álló személyt, éppen ezért őt fogja választani, hiszen ismerősek lesznek számára a felismerendő személy arcvonásai. Ha a bűncselekménynek több szemtanúja van, lényeges, hogy a felismerésre bemutatás végrehajtása során, illetve azt megelőzően ne találkozzanak. Figyelemmel kell lenni arra, hogy a terhelt nem tűnhet ki a többiek közül. Öltözetükben, magasságukban, testalkatukban, életkorukban és hajviseletükben megközelítőleg azonos személyekből kell, hogy álljon a csoport.⁴⁴

A téves felismerésre bemutatás elkerülhető lehet, ha azt a hatóság tagjai közül az ügyben nem jártas személyek, úgynevezett „vak” végrehajtók bonyolítják le. Így az eljárás során nem történhet

⁴¹ Fenyvesi: i. m. 155. o.

⁴² Fenyvesi: i. m. 188. o.

⁴³ Hans Jörg Odenthal: Die Gegenüberstellung im Strafverfahren. Richard Boorberg Verlag, Stuttgart, München, Hannover, Berlin, Weimar 1992. 19. o.

⁴⁴ Fenyvesi: i. m. 178–179. o.

befolyásolás, illetve a tanú elbizonytalanítása sem, hiszen egy semleges személy ad instrukciókat. A felismerés előtt érdemes a tanútól a bűncselekmény elkövetőjéről részletes személyleírást kérni, így a továbbiakban ellenőrizhető, hogy mennyire felel meg a kiválasztott személy az előzetesen felsorolt különleges ismertetőjegyeknek.⁴⁵

Végezetül a felismerésre bemutatás természetes közegben történő lefolytatása is megfontolandó lehet. Itt a pontosan megszervezett felismerésre bemutatás helyett teljesen más módon történik a lebonyolítás. A terhelt egy természetes környezetben tartózkodik, ahol egyszerre több személy van jelen (pl. étteremben, forgalmas utcán stb.), azonban ez az együttműködését is feltételezi. A felismerő tanút ezen a helyen vezetik végig azért, hogy felismerje az általa korábban látott tettest. Ebben a helyzetben az összehasonlítandó személyeket nem célzottan választják ki. Az ökológiai felismerésre bemutatás során csökken annak a lehetősége, hogy a terhelt felszültsége miatt kitűnik a csoportból, így a tanú figyelme ráirányul.⁴⁶

V. Összegzés

Az igazságszolgáltatás sem mentes a tévedésektől, azonban ezekre nem minden esetben derül fény. A büntetőeljárás legsúlyosabb hibája, ha a bíró olyan személyt ítél el, aki nem követte el a bűncselekményt. Nemcsak a bíró hordozza magában ezt a tévedési lehetőséget, hanem az eljárás további résztvevői is. Hiszen ha a nyomozás során kriminalisztikai hiba következik be, az a bírósági eljárásban könnyedén téves ítéletként csapódhat le.

A különböző államok között sem lehet differenciálni abból a szempontból, hogy születnek-e téves ítéletek vagy sem. Minden államban előfordulhatnak „jogi gyilkosságok”, így az általam vizsgált három jogállamban sincs ez másként. Összesen 37 ügyet⁴⁷ tekintetem át, a felmerülő hibaforrások és azok vizsgálata során a következő eredményekre jutottam:

---

⁴⁵ Fenyvesi Csaba: A felismerésre bemutatás és a hit. *Belügyi Szemle* 2018/4. sz. 112–113. o.

⁴⁶ *Odenthal*: i. m. 41. o.

⁴⁷ Freispruch im Wiederaufnahmeverfahren.

https://www.gehove.de/irrtum/irrtum_2.html#Deutschland:%20Freispruch%20im%20Wiederaufnahmeverfahren (2020.10.07.)

	Hibaforrások	Gyakoriság
1.	téves/hamis tanúvallomás	46%
2.	téves szakvélemény	29,7%
3.	hamis beismerő vallomás	19%
4.	„első csapás” hibája	19%
5.	felismerésre bemutatás hibája	16,2%
6.	bírói hibák	13,5%
7.	ügyvéd hibái	5,4%

A tanúvallomás fontos, hogy a valóságnak megfeleljen, hiszen a büntetőjogilag releváns tényeket osztja meg a bűncselekményről, és az elkövető azonosításában nyújt segítséget a nyomozás során. Ha azonban a bűncselekmény észlelésében vagy annak emlékezetbe vésésében, az arra emlékezésben zavar keletkezik, a tanú nem fogja megfelelően visszaadni a történeteket. A terhelt a büntetőeljárás kulcsfigurájaként rendelkezik a legtöbb információval a cselekményekről. A gyanúsított a kihallgatás nyomása alatt sokszor tévesen ismeri be a bűncselekmény elkövetését. Azonban az éremnek két oldala van, így a nyomozó részéről is felmerülhetnek téves beismerő vallomást eredményező ráhatások, főleg mikor perszeverantikusan ragaszkodik a terhelt bűnösségéhez.

A szakértő feladata a ténykérdések megválaszolása, így ha nem rendelkezik megfelelő szaktudással, az a szakvélemény rovására mehet. Az eljárás során függetlennek kell maradnia, hiszen ha elfogulttá válik, a szakvéleménye nem tudományos alapokon nyugszik, hanem emóciókon. Az „első csapás” gyorsasága a bűncselekmény eredményes felderítését szolgálja. Ahhoz, hogy ez eredményes legyen, a nyomok és anyagmaradványok megfelelő felkutatása, rögzítése szükséges. Szintén nagy kockázattal jár a felismerésre bemutatás lefolytatása is, hiszen a szemtanúk emlékei elhalványulhatnak, vagy befolyásolhatják azokat. A bizonyítási cselekmény szabályszerűtlen végrehajtása pedig további tévedésekhez vezethet.

Összességében az fogalmazható meg, hogy elképzelhetetlen az olyan igazságszolgáltatás, amelyben nincs téves ítélet, hiszen minden pillanatban fennáll a hibázás lehetősége. Megfelelő odafigyeléssel viszont csökkenteni lehet a justizmord esetek számát, elsősorban a hatóságok gondos, igazságos, elfogulatlan és tisztességes eljárásával. Az eredmények folyamatos ellenőrzésével hatékonyan kiszűrhetők a tévedésen alapuló hibák. Fontos a krimináltechnikai,

krimináltaktikai és kriminálmotodikai ajánlások betartása, illetve az egyedi ügyekben speciális, egyéni módszerekkel kell megoldani az eseteket.

Nezdei Mirabella Kitti

doktorandusz (PTE BTK), az ÓNSz Közjogi Tagozatának alumni tagja

Magyarországon igénybe vehető egészségügyi ellátások a harmadik országbeli állampolgárok szemszögéből

I. Bevezetés

Egészségügyi ellátáshoz jutni nem mindig egyszerű. Válasszunk akár állami, akár magánegészségügyi ellátást, a szolgáltatók leterheltek, a várólisták aligha rövidülnek, és manapság a COVID-19 világvárvány sem könnyíti meg senki dolgát. Ugyan jelenleg szigorú szabályok vonatkoznak még arra is, ha egy fogászati szűrésre szeretnénk elmenni, de amennyiben éppen nem egy járvány kellős közepében élünk, a lehetőségeink jóval szélesebbek: betelefonálunk, időpontot kérünk, megjelenünk az időponton, ellátásban részesülünk, sőt, vannak olyan kivételes esetek is, amikor az ellátás előzetes időpontfoglalás nélkül igénybe vehető.

Mint ahogyan a legtöbb területen, az egészségügyi ellátásokhoz való hozzáférés vonatkozásában is érdemes vizsgálni azt a kérdést, hogy a különböző státuszú migránsok miként illeszkednek bele a rendszerbe. Tanulmányomban azzal fogok foglalkozni, hogy a harmadik országbeli állampolgárok hogyan vehetik igénybe a magyarországi egészségügyi ellátásokat? Vizsgálati területemet a társadalombiztosítás keretére szűkítettem, ugyanis az ilyen formájú társadalmi kockázatközösség¹ alapvetően ritka, a legtöbb országban az egészségügyi ellátás igénybevétele nem egy központi alap terhére történik.

A Magyarországon ezt a központi alapot Egészségbiztosítási Alapnak hívják, és az ennek terhére igénybe vehető egészségügy szolgáltatásokat a társadalombiztosítás ellátásaira jogosultokról, valamint ezen ellátások fedezetéről szóló 2019. évi CXXII. törvény (a továbbiakban: Tbj.) szabályozza. A hatályos törvény viszonylag friss, 2020. július 1-én lépett hatályba, de már azóta is több módosításon esett át.

A következőkben azt fogom áttekinteni, hogy a harmadik országbeli állampolgárok² a hatályos szabályozás szerint miként juthatnak társadalombiztosítási azonosító jelhez, ebben az esetben mit

---

¹ A társadalombiztosítás ellátásaira jogosultokról, valamint ezen ellátások fedezetéről szóló 2019. évi CXXII. törvény (Tbj.) 1. § (1) bekezdés.

² Az Európai Unió tagállamai, így Magyarország szemszögéből is fontos leszögezni, hogy az Európai Unió más tagállamának polgárai nem minősülnek „migránsnak” az uniós jogban: az EU migrációs politikája és joga csak a harmadik országbeli állampolgárokra vonatkozik (vö. EUMSZ. 79 cikk). Más uniós tagállamok polgárai számára az Unió joga az „uniós polgárság” státuszát tartja fenn, rájuk e tekintetben is más szabályok vonatkoznak. A státus jellegéről és egyes tartalmi kérdéseiről lásd: Ágoston *Mohay* – Davor *Mubvić*: The Legal Nature of EU Citizenship: Perspectives from international and EU law. In: Contemporary Legal Challenges: EU - Hungary – Croatia (szerk. Tímea Drinóczi – Mirela Zupan – Zsombor Ercsey – Mario Vinkovic). Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Eszék 2012. 155–175. o.

jelent a hatósági szerződés, valamint, hogy milyen speciális szabályok vonatkoznak a menekültstátuszt kérvényezőkre.

II. TAJ kártya, és az ahhoz kapcsolódó lehetőségek

A társadalombiztosítási azonosító jel – rövidebben TAJ – valószínűleg senkinek sem ismeretlen fogalom. A TAJ az egészségügyi, szociális, egészség- és nyugdíjbiztosítási rendszerekben – a személyi adatok védelme érdekében bevezetett – személyt azonosító kód.³ Magyar állampolgár esetében legtöbbször a személy egész életét végigkíséri az azonosító, azt a Magyar Államkincstár képezi.⁴ 1996. szeptember 1. napján lépett hatályba az ezt szabályozó 1996. évi XX. törvény, ennek a 22. §-a rendelkezik arról az esetről, amikor olyan személyt látnak el TAJ számmal, aki korábban azzal nem rendelkezett, viszont utóbb jogosulttá vált egészségügyi szolgáltatásra, munkanélküli vagy szociális ellátásra.⁵ Ez a szakasz alkalmazandó a tanulmányban vizsgált személyi körre is, akiknek külön kérelemre az államkincstár TAJ számot ad.⁶

Fontos megjegyezni mindenekelőtt, hogy maga a TAJ-kártya csak azt igazolja, hogy az illető, akinek a kártya a birtokában van rendelkezik azonosító jellel, de azt, hogy az ellátásra vonatkozó jogosultság aktív-e, minden esetben külön, egy ún. jogviszony-ellenőrzés⁷ keretében szükséges ellenőriznie az egészségügyi szolgáltatónak.⁸ Öt különböző szín öt eltérő esetet rögzít.⁹ Akár a közlekedési lámpák esetében, a zöld szín itt is a „szabad” jelzés, ebben az esetben a személy azonosító jele érvényes, a jogviszonya rendezett. A piros jelzés esetén az azonosító jel ugyan érvényes, azonban a jogviszony rendezetlen volta tapasztalható. Ebben az esetben az egészségügyi szolgáltató az ellátás elvégzését nem tagadhatja meg, de a személynek a kormányhivatalhoz kell fordulnia annak érdekében, hogy az anomália feloldásra kerüljön.¹⁰ A kék jelzés értelmében a TAJ átmenetileg érvénytelen. Ez annyit jelent, hogy az adott személy külföldön van biztosítva, így közfinanszírozott

³http://www.neak.gov.hu/felso_menu/lakossagnak/ellatas_magyarorszagon/jogosultsag_az_ellatasra/ellatasra_jogosultsag_igazolasa/taj_kartya (2022. 01. 10.)

⁴ A személyazonosító jel helyébe lépő azonosítási módokról és az azonosító kódok használatáról szóló 1996. évi XX. törvény 21. § (1) bekezdés.

⁵ 1996. évi XX. törvény 22. §.

⁶ A kérelem benyújtása egy erre rendszeresített igénylőlapon történik, amelyen a harmadik országbeli állampolgároknak a tartózkodási engedélyt, és a magyarországi lakcímgigazolást, valamint a jogosultság igazolását is be kell mutatniuk. https://regi.ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410010/Szemelyi_okmányok20091202.html?ugy=tajkar.html (2022. 01. 10.)

⁷ A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény végrehajtásáról szóló 217/1997. (XII. 1.) Korm. rendelet 12/B. § (1) bekezdés.

⁸ Az ellenőrzési mechanizmus független attól, hogy az ellátást ki veszi igénybe, azt minden egyes igénybevétel megelőzően újra szükséges ellenőrizni. http://www.neak.gov.hu/felso_menu/lakossagnak/ellatas_magyarorszagon/jogosultsag_az_ellatasra/ellatasra_jogosultsag_igazolasa (2022. 01. 10.)

⁹ A jogviszony-ellenőrzésnek azon személyek szempontjából van jelentősége, akik társadalombiztosítási szempontból belföldinek minősülnek.

¹⁰http://www.neak.gov.hu/felso_menu/lakossagnak/ellatas_magyarorszagon/jogosultsag_az_ellatasra/ellatasra_jogosultsag_igazolasa/jogviszony_rendezesi_eljaras (2022. 01. 10.)

ellátást nem vehet igénybe, amennyiben azonban rendelkezik külföldi biztosító által kiállított Európai Egészségbiztosítási Kártyával, úgy az orvosilag szükséges ellátásokat térítésmentesen veheti igénybe.¹¹ Az ötödik kategória a sárga lámpa, amely a következő fejezetben részletezett hatósági szerződés kapcsán bír relevanciával, így ott kívánom részletezni.

TAJ kártyához többféle módon is juthat harmadik országbeli állampolgár. Amennyiben a személy példának okáért bejelentett munkavállaló, úgy biztosítottá válik¹², ezáltal pedig pénzbeli és tényleges egészségügyi szolgáltatás igénybevételére is jogosult lesz¹³ - ugyanolyan helyzetbe kerülve ezzel, mint egy magyar állampolgárságú munkavállaló, így ez a helyzet részletes kifejtést nem igényel. Más a helyzet azoknál a harmadik országbeli állampolgároknál, akiket úgynevezett egyszerűsített foglalkoztatás keretében alkalmaznak, tehát, akik idegymunkások. Megjegyzendő, hogy az egyszerűsített foglalkozást szabályozó 2010. évi LXXV. törvény (Efo. tv.) értelmében ez a személyi kör az idegymunkán belül is csak mezőgazdasági jellegű idegymunka keretében foglalkoztatható.¹⁴ Az Efo. tv. szövege értelmében ők nem lesznek a Tbj. szerint biztosítottak¹⁵, hanem csupán baleseti egészségügyi szolgáltatásra jogosultak¹⁶ így kizárólag üzemi balesetből vagy foglalkozási megbetegedésből eredő egészségkárosodás következtében jogosultak támogatásra.¹⁷ Ennek tényét, vagyis, hogy a társadalombiztosításuk nem teljes körű, maga a TAJ kártya is jelzi.¹⁸

III. Hatósági megállapodás

Azok, akik valamely jogcímen nem jogosultak az egészségbiztosítás egészségügyi szolgáltatásait igénybe venni, lehetőségük van az egészségbiztosítás szervével ennek biztosítása érdekében hatósági szerződést, megállapodást kötni.¹⁹ A megállapodás alapján törvényben meghatározott összegű havonta esedékes járulékot kell fizetni, azzal, hogy a megállapodáson alapuló jogosultság szűkebb ellátási kört biztosít, mint az egyéb jogviszony alapján járó természetbeni egészségbiztosítási

¹¹ A szolgáltatás orvosi szempontból szükséges jellegét a kezelőorvos bírálja el, ennek megfelelően a Kártyával közvetlenül az adott tagállam társadalombiztosítási/egészségbiztosítási szervével szerződéses kapcsolatban álló egészségügyi szolgáltatóhoz kell fordulni. Az ellátások köre tagállamonként eltérő, azonban azt fontos megjegyezni, hogy a kártya nem használható, ha a biztosított valamilyen egészségügyi szolgáltatás igénybevételének céljából utazott másik tagállamba.
http://www.neak.gov.hu/felso_menu/lakossagnak/ellatas_kulfoldon/az_europai_egeszsegbiztositasi_kartya/eu_kartya.html#Az%20ig%20vehet%20eg%20szs%20szs%20g%20C3%BCgyi%20szolg%20A11tat%20A1sok%20k%20B6re: (2022. 01. 15.)

¹² Természetesen nem csak alkalmazotti jogviszonyból eredeztethető a biztosított státusz, megilleti például az egyéni vagy társas vállalkozókat is. A biztosítottak körét a Tbj. 6. §-a határozza meg.

¹³ A pénzbeli és természetbeni ellátások pontos körét a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény határozza meg.

¹⁴ Az egyszerűsített foglalkoztatásról szóló 2010. évi LXXV. törvény 5. § (1) bekezdés.

¹⁵ 2010. évi LXXV. törvény 10. § (1) bekezdés a) pont.

¹⁶ 1997. évi LXXXIII. törvény 5/B. § ad) pont, 6. § (4) bekezdés.

¹⁷ 1997. évi LXXXIII. törvény 54. §.

¹⁸ http://www.neak.gov.hu/felso_menu/lakossagnak/ellatas_magyarorszagon/jogosultsag_az_ellatasra/ellatasra_jog_ozulatsag_igazolasa/taj_kartya (2022. 01. 15.)

¹⁹ Tbj. 49. § (1) bekezdés.

ellátások. A megállapodás megkötésére vonatkozó szabályokat a 28/2020. (VIII. 19.) EMMI rendelet írja elő.²⁰ A megkötést a lakó-, tartózkodási hely, vagy ezek hiányában szálláshely²¹ szerint illetékes fővárosi vagy megyei kormányhivatalnál lehet kezdeményezni, akik elrendelnek egy egészségügyi állapotfelmérést.²² A vizsgálatot megelőzően a vizsgált személynek állapotfelmérő kérdőívet kell kitöltenie.²³ Az egészségügyi állapotfelmérést végző egészségügyi szolgáltató²⁴ a vizsgálatokat és azok eredményeit rögzíti az Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Tér egészségügyi dokumentáció nyilvántartásában²⁵, valamint a szakorvosok meghatározzák azon betegségek nemzetközi osztályozására szolgáló kódok (BNO) szerinti betegségek listáját, amelyekre az egészségügyi szolgáltatás biztosítására kötött megállapodás – mint a társadalombiztosítás számára kizárt betegségekre - nem terjedhet ki.²⁶ A jogszabály végső előterjesztői indokolásából kiderül, hogy az előzetes szűrés intézményét azért vezették be, hogy megvédjék a társadalombiztosítási rendszert a visszaélészerű magatartásoktól – hiszen ha a felmérés során kiderül, hogy bármilyen fennálló betegsége vagy egészségkárosodása van, a megállapodás hatálya az ezekkel összefüggő egészségügyi szolgáltatásokra nem fog kiterjedni, ezáltal a megtevesztés lehetősége a korábbiakhoz képest jelentősen csökken.²⁷ Nyilvánvalóan – mivel a vizsgálat nem teljeskörű – lehetséges, hogy hiba csúszik a rendszerbe. Ennek feloldására a szerződést megkötni kívánó személyt a fentebb már említett állapotfelmérő kérdőív keretében nyilatkoznia kell arról, hogy eltitkolt betegsége nincs.²⁸

A jogszabály korábbi időállapota szerint a folyamatba szükséges volt bevonni az adott kormányhivatal orvosszakértőjét is: az elvégzett vizsgálatok eredményeit, leleteit az orvosszakértő értékelte, ez alapján szakvéleményt készített, amelyet szintén fel kellett tölteni az elektronikus rendszerbe. Ezen túlmenően a leletek, dokumentumok alapján ő határozta meg a megállapodás hatálya alá nem tartozó betegségek listáját is. A megállapodást megkötni kívánó ezen tevékenységet korábban a jogszabályban meghatározott 14.600 forintos díjat volt köteles megfizetni, azonban a

²⁰ 28/2020. (VIII. 19.) EMMI rendelet a Magyarország területén tartózkodó, egészségügyi szolgáltatásra a társadalombiztosítás keretében nem jogosult személyek egészségügyi ellátásának, valamint az egészségügyi szolgáltatás biztosítására kötött megállapodás egyes szabályairól.

²¹ A szálláshely, mint illetékességet megalapozó lehetőség a rendelet legutóbbi, 14/2021. (III. 24.) EMMI rendelettel került beillesztésre a jogszabály szövegébe, korábban csak a lakó- vagy tartózkodási hely szerepelt lehetőségként. A jogalkotó – véleményem szerint – ezzel a toldással jelentősen könnyítette azoknak a helyzetét, akik nem rendelkeznek bejelentett lakcímmel, azonban szeretnék igénybe venni a megállapodás megkötésével nyújtott lehetőségeket.

²² 28/2020. (VIII. 19.) EMMI rendelet 4. § (2) bekezdése minimumkövetelményt határoz meg annak érdekében, hogy milyen vizsgálatokat szükséges mindenképpen elvégezni.

²³ 28/2020. (VIII. 19.) EMMI rendelet 4. § (1) bekezdés.

²⁴ Amely szolgáltató Budapesten eltérő a gyermekekre és a felnőttekre nézve, a fővároson kívül életkorra tekintet nélkül mindenkit a megyei kórház vizsgál. 28/2020. (VIII. 19.) EMMI rendelet 3. § (2) bekezdés.

²⁵ 28/2020. (VIII. 19.) EMMI rendelet 4. § (4) bekezdés.

²⁶ 28/2020. (VIII. 19.) EMMI rendelet 5. § (1) bekezdés.

²⁷ Végső előterjesztői indokolás a Magyarország területén tartózkodó, egészségügyi szolgáltatásra a társadalombiztosítás keretében nem jogosult személyek egészségügyi ellátásának, valamint az egészségügyi szolgáltatás biztosítására kötött megállapodás egyes szabályairól szóló 28/2020. (VIII. 19.) EMMI rendelethez.

²⁸ 28/2020. (VIII. 19.) EMMI rendelet 4. § (1) bekezdés.

díjfizetésre vonatkozó rendelkezést – továbbá a kormányhivatal orvos szakértőjére vonatkozó összes hivatkozást - a 14/2021. (III. 24.) EMMI rendelet hatályon kívül helyezte.²⁹

Arról, hogy a megállapodással kapcsolatos fizetési kötelezettségek hogyan alakulnak, a már korábban hivatkozott Tbj. 49. §-a rendelkezik. A járulékot havonta kell fizetni, de a fizetendő összeg differenciálódik az alapján, hogy a járulékot fizető személy nagykorú, vagy 18. életévét még be nem töltött, továbbá, hogy folytat-e nappali tagozatos tanulmányokat.³⁰ A mai napon hatályban lévő szabályozás szerint, illetve a 2022. január 1. napjától megállapított minimálbérre³¹ is figyelemmel a nagykorú állampolgároknak a minimálbér 50 %-át, azaz 100.000 forintot, a 18 évesnél fiatalabb vagy nappali tagozaton tanulmányokat folytató személyeknek 30 %-ot, vagyis 60.000 forint havi járulékot kell fizetniük. A megállapodás a Tbj. 52. § (2) bekezdése szerint a megkötését követő hónap első napjától lép életbe – amennyiben az első hónapra esedékes járulék megfizetésre került. A befizetéseket a tárgyhónap 12. napjáig szükséges eszközölni, amely hónapban ezt a kötelezett nem teljesíti, a megállapodás az adott hónap utolsó napján megszűnik. Természetesen, ha az utóbbi határidő lejárt előtt a tartozás megfizetésre kerül, akkor a megállapodás továbbra is hatályban marad.³²

A legnagyobb – ha úgy tetszik – „csavar” a történetben, hogy a megállapodás csupán a szerződéskötést követő 24. hónap első napjától jogosít (3 kivételtől eltekintve) teljes körű egészségügyi szolgáltatás igénybevételére³³ A megállapodás megkötését követő első hónaptól a 24. hónapig a megállapodás csak a sürgősségi ellátás igénybevételére jogosít. A korábban már írt TAJ-jal kapcsolatos jogviszony ellenőrzéskor az ilyen esetekben „villan fel” az ötödik eset, a sárga lámpa, ezzel jelezve, hogy a jogosultságuk csak szűkebb ellátás igénybevételére terjed ki.³⁴ Természetesen van lehetőség arra is, hogy a megállapodás a 23 hónap leteltét megelőzően is teljes körűen éljen: lehetőség van a türelmi idő megváltására. Ebben az esetben 24 + 1 havi összeget kell egyszerre befizetni, és a megállapodás a megkötését követő hónap első napjától teljes körűvé válik.³⁵

²⁹ 14/2021. (III. 24.) EMMI rendelet egyes egészségügyi és egészségbiztosítási tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról.

³⁰ A 18. életévét be nem töltött személyek és a nappali tagozaton tanuló hallgatók között a fizetendő összeg tekintetében a jogszabály nem tesz különbséget. Tbj. 49. § (2) bekezdés b) pont és (3) bekezdés.

³¹ Megállapította a 703/2021. (XII. 15.) Korm. rendelet.

³² Tbj. 52. § (2) bekezdés.

³³ Az egészségügyi szolgáltatás 3 kivételtől eltekintve minősül csupán teljes körűnek: a megállapodás alapján egészségügyi szolgáltatásra jogosult személy a fogászati ellátások közül támogatással csak sürgősségi ellátást vehet igénybe. Nem jogosult EGT-tagállamban vagy egyezményes államban egészségügyi szolgáltatások igénybevételére a magyar egészségbiztosító terhére és így az esetlegesen igénybe vett ellátások utólagos megtérítésére, illetve a transzplantációs várólistára kerülésre sem. Továbbá nem veheti igénybe a Magyarországon nem hozzáférhető gyógyító eljárásokat a magyar egészségbiztosítása terhére egy másik országban. Kommentár a társadalombiztosítás ellátásaira jogosultakról, valamint ezen ellátások fedezetéről szóló 2019. évi CXXII. törvényhez. V. fejezet.

³⁴ Kommentár a társadalombiztosítás ellátásaira jogosultakról, valamint ezen ellátások fedezetéről szóló 2019. évi CXXII. törvényhez. V. fejezet. 4. Egészségügyi szolgáltatás biztosítására kötött megállapodás.

³⁵ Tbj. 52. § (6) bekezdés.

A megállapodás – ahogyan arról már fentebb szó esett – megszűnhet a befizetés elmaradásának következtében, továbbá bármelyik fél általi írásbeli felmondással. A megállapodást kötő indokolási kötelezettség ebben a körben nem terheli, az egészségbiztosítónak viszont csak akkor nyílik meg a felmondásra a lehetősége, amennyiben a megállapodást kötő jogi helyzetében olyan változás áll be, amelynek következtében már nem lenne jogosult a megállapodás megkötésére.³⁶

A konstrukció ugyan nem feltétlenül a legkedvezőbb, azonban lehetőséget nyújt azok számára, akik magyarországi – hosszabb idejű - tartózkodásuk alatt más formában nem tudnának semmilyen egészségügyi ellátáshoz hozzájutni.

IV. A menekültstátusz, mint különleges kategória

Azokra, akik menekültstátuszt kérvényeznek, más szabályok vonatkoznak. Az ő ellátásra vonatkozó jogosultságuk a státusz elismerésére vonatkozó hatósági eljárás függvényében alakul: más szabályok vonatkoznak rájuk a kérelem benyújtása előtti időszakban, az eljárás időtartama alatt, továbbá a státusz megszerzését követően.

IV. 1. Kérelem benyújtása előtti időszak

Ez a kategória kissé kilógónak tűnhet a menekültstátusz kérvényezése vonatkozásában, ugyanis korántsem biztos, hogy az egészségügyi ellátásra szoruló harmadik országbeli állampolgár később benyújt Magyarországon menedékkérelmet.³⁷ Itt rendszerint azokról a személyekről van szó, akiket a határon elfogtak, de láthatóan rossz egészségügyi állapotban vannak és a határrendészet vagy a rendőrség indokoltnak tartja azt, hogy azonnali orvosi ellátásban részesüljenek.³⁸

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (Eütv.) értelmében „*minden betegnek joga van sürgős szükség esetén az életmentő, illetve a súlyos vagy maradandó egészségkárosodás megelőzését biztosító ellátáshoz, valamint fájdalomának csillapításához és szenvedéseinek csökkentéséhez*”³⁹ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy függetlenül bármilyen feltételtől, tehát pl. az állampolgárságtól, a járulékfizetési kötelezettség teljesítésétől, vagy az ellátásra vonatkozó jogosultság meglététől, sürgős szükség esetén, a legsúlyosabb következmények elhárítása céljából mindenkinek járnak bizonyos egészségügyi

³⁶ Kommentár a társadalombiztosítás ellátásaira jogosultakról, valamint ezen ellátások fedezetéről szóló 2019. évi CXXII. törvényhez. V. fejezet. 4. Egészségügyi szolgáltatás biztosítására kötött megállapodás.

³⁷ Ezt támasztja alá az az adat is, miszerint 2020-ban összesen körülbelül 500 fő nyújtott be menedékkérelmet, (http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=177&Itemid=1232&lang=hu 2020 évi statisztika), ezzel szemben pedig szintén 2020-ban volt olyan hét, amikor 1000 főnél is több illegális határátlépést akadályozott meg a rendőrség (http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/hatarinfo/illegalis-migracio-alakulasa?weekly_migration_created%5Bmin%5D=2020-01-01+00%3A00%3A00&weekly_migration_created%5Bmax%5D=2021-01-01+00%3A00%3A00) (2022. 01. 15.)

³⁸http://www.neak.gov.hu/szakmai_kozlemenyek/OEP_tajekoztato_menekult_menedekes.html?query=migr%C3%A1ns (2022. 01. 15.)

³⁹ Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (Eütv.) 6. §.

szolgáltatások.⁴⁰

A kérelem benyújtása előtt az ellátások viszonylag szűk körét vehetik igénybe a személyek. A járványügyi ellátások közül a kötelező védőoltásra (kivéve a külföldre történő kiutazás miatt szükséges védőoltást)⁴¹, a járványügyi érdekből végzett szűrővizsgálatra, a kötelező orvosi vizsgálatra, a járványügyi elkülönítésre, továbbá – amennyiben fertőző betegek – a szállításra vonatkozó lehetőségeik vannak. Részesülhetnek mentésben⁴², ha az adott személyi sérüléssel járó baleset, tömeges baleset, egészségügyi válsághelyzet, életveszély, vagy annak gyanúja, heveny vagy riasztó tünetekkel járó esetek⁴³, szülészeti esemény, erős fájdalom vagy egyéb súlyos heveny tünet csillapítása, heveny tudatzavar, veszélyeztető állapot vagy annak gyanúja miatt azonnali ellátásra szorulnak.⁴⁴ A kulcsfogalom ebben az esetben az azonnali ellátásra való rászorulás. Ezen túl jogosultak az egyéb jogszabályban meghatározott, sürgős szükség esetén igénybe vehető ellátásokra is.⁴⁵

A járványügyi ellátások költségének fedezetét minden esetben a központi költségvetésből kell finanszírozni – tehát ezek tulajdonképpen az igénybe vevő számára ingyenesen biztosítottak –, azonban a második és harmadik esetben vizsgálni kell, hogy a mentéssel összefüggő és az egyéb sürgős esetben nyújtott ellátások költségei behajthatóak-e más forrásból.⁴⁶ Amennyiben a személy Uniói szabályból vagy nemzetközi szerződésből eredően nem jogosult térítésmentes ellátásra, úgy alapvetően viselnie kellene a költségeket. Ha ezt nem teszi, az egészségügyi szolgáltató fizetési felszólítással próbálja meg érvényesíteni a követelését⁴⁷, amely lépés megtételét azonban nem ellenőrzi a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő, tekintettel az ellátottak élethelyzetére.⁴⁸ Az ilyen helyzetek megoldására a jogalkotó egy külön térítési kategóriát hozott létre, amelyen „S” betűjellel jelöltek meg, és ezen sürgősségi ellátások finanszírozására szolgál.⁴⁹

IV. 2. Benyújtott kérelem

Ha a kérelem benyújtásra került, az igénybevehető szolgáltatások köre automatikusan bővül,

⁴⁰ Kommentár az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény. 6. §-hoz.

⁴¹ Tehát az itthon kötelező *tuberculosis* elleni oltásra igen, de pl. a sárgaláz elleni oltásra nem.

⁴² A mentés azonnali egészségügyi ellátásra szoruló betegnek a feltalálási helyén, mentésre feljogosított szervezet által végzett sürgősségi ellátása, illetve az ehhez szükség szerint kapcsolódóan - az egészségi állapotának megfelelő ellátásra alkalmas - legközelebbi egészségügyi szolgáltatóhoz történő szállítása, valamint a szállítás közben végzett ellátása. Eütv. 94. § (1) bekezdés.

⁴³ Amennyiben a sürgősségi ellátás elmaradása életveszélyhez, maradandó egészségkárosodáshoz vagy a gyógyulás elhúzódtásához vezethet. Eütv. 94. § (2) bekezdés c) pont.

⁴⁴ Eütv. 94. §.

⁴⁵ Eütv. 142. § (2) bekezdés.

⁴⁶ Az egészségügyi szolgáltatások Egészségbiztosítási Alapból történő finanszírozásának részletes szabályairól szóló 43/1999. (III. 3.) Korm. rendelet 4. § (10) bekezdés.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ http://www.oep.hu/szakmai_kozlemenyek/OEP_tajekoztato_menekult_menedekes.html (2022. 01. 15.)

⁴⁹ 43/1999. (III. 3.) Korm. rendelet 4. § (18) bekezdés.

rászorultság esetében pedig mindenképpen térítésmentessé válik.⁵⁰ A menekültjogi törvény végrehajtási rendelete iránymutatást ad arra nézve, hogy ki minősül rászorultnak. E rendelkezés szerint, rászorult a személy, „*ha az elismerést kérő vagy vele közös háztartásban élő házastársa és egyenes ági rokona nem rendelkezik Magyarországon rendelkezésre álló, megélhetését biztosító vagyonnal, továbbá a saját és vele közös háztartásban élő házastársa és egyenes ági rokona összes jövedelmének figyelembevételével számított egy főre jutó havi jövedelme nem haladja meg az öregségi teljes nyugdíj legkisebb összegét.*”⁵¹ A rászorultságot a menekültügyi hatóság az eljárás egész időtartama alatt köteles vizsgálni. A jogszabály szövegéből nem következik automatikusan, hogy amennyiben fedezettel rendelkezik az egészségügyi szolgáltatásra, annak igénybevételéért mindenképpen köteles lenne díjat fizetni, ugyanis az anyagi hozzájárulás megkövetelése csak lehetőségként szerepel a hivatkozott szakaszban.

A menedékkérő ebben a státuszában az egészségügyi alapellátásról szóló 2015. évi CXXIII. törvényben felsorolt alapellátásokhoz juthat hozzá, ezt a menedékjogról szóló törvény 29/A. §-a biztosítja. Az ennek keretében biztosított háziiorvosi ellátás befogadó állomáson vagy menekültügyi őrizetben történik, amennyiben pedig az elismerést kérő magánszálláson tartózkodik, úgy az illetékes területi ellátási kötelezettséggel rendelkező egészségügyi szolgáltatónál van lehetőség az igénybevételre.⁵² A törvény végrehajtásáról szóló rendelete bővebben kifejti, hogy az alapellátáson túl mik azok, amiket a kérelmező szükség esetén igénybe vehet.⁵³ Ezen ellátásokra jogszabályból fakadóan vonatkozik a térítésmentesség. Ide tartoznak – a teljesség igénye nélkül - a sürgősségi fogászati ellátás és fogmegtartó kezelés (feltéve, hogy a legalacsonyabb térítési kategóriába tartozó kezelést veszi igénybe a személy), terhesgondozás és szülészeti ellátás, illetve a hatályos szabályozásban foglalt feltételek szerint a terhesség megszakítását célzó beavatkozás. Ide sorolható még a sürgős szükség esetén igénybe vett fekvőbeteg-gyógyintézeti ellátás, valamint annak során az orvos előírása szerinti gyógykezelés - beleértve a műtéti beavatkozásokat, továbbá az annak során felhasznált gyógyászati anyagokat és protetikai eszközöket -, gyógyászati ellátás, a gyógykezeléshez szükséges gyógyszer, kötszer és étkezés, továbbá ezen kezelést követően a gyógyulásig, illetve az állapot stabilizálódásáig például a közgyógyellátás körébe nem tartozó gyógyszerek, mással nem helyettesíthető gyógyszer és a gyógyszer beadásához szükséges gyógyászati segédeszköz. Fontos kiemelni, hogy szélesebb körben jogosultak ellátásokra az ún. különleges bánásmódot igénylő személyek⁵⁴, mint például a kiskorú vagy fogyatékkal élő személy. Ezen személyek jogosultak az

⁵⁰ A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény 26. § (2) bekezdés.

⁵¹ A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény végrehajtásáról szóló 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet. 18. §.

⁵² 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet. 27. § (1) – (2) bekezdések.

⁵³ 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet. 26. § (1) bekezdés.

⁵⁴ Az ebbe a körbe tartozó személyekre vonatkozó pontos definíciót megadja a 2007. évi LXXX. törvény 2. § k) pontja. E szerint különleges bánásmódot igénylő személynek minősül a kísérő nélküli kiskorú, vagy olyan kiszolgáltatott személy - különösen a kiskorú, az idős, a fogyatékkal élő személy, a várandós nő, a kiskorú gyermeket egyedül nevelő szülő, valamint a kínzást, nemi erőszakot vagy a pszichikai, fizikai vagy szexuális erőszak más súlyos formáját

egészségi állapotukra figyelemmel indokolt egészségügyi szolgáltatások igénybevételére, rehabilitációs, pszichológiai, valamint klinikai szakpszichológiai ellátásra, továbbá pszichoterápiás kezelésre is.⁵⁵ Korábban említett térítésmentesség természetesen csak az igénybe vevő oldaláról minősül annak, a szolgáltatások díját a menekültügyi hatóság téríti meg az egészségügyi szolgáltatónak, ha annak megfizetését nemzetközi egyezményben Magyarország nem vállalta.⁵⁶

IV. 3. Megszerzett menekültstátusz

Az, akit menekültként elismernek, a Tbj. alkalmazásának vonatkozásában belföldinek fog minősülni.⁵⁷ A státusz megszerzését követően több lehetőség is fennáll, például, ha munkaviszonyt vagy vállalkozói jogviszonyt létesítenek, akkor az tanulmány elején tárgyalt kategóriába fognak tartozni, tehát biztosítottá válnak, és a magyar biztosítottakkal esnek egy megítélés alá. Ha már rendelkeznek lakó- vagy tartózkodási hellyel, és kiskorúak, vagy közoktatásban tanulók, esetleg felsőoktatásban részt vevő hallgatók, akkor ez alapján szerezhettek jogosultságot az egészségügyi ellátásra. Őket nem biztosítottak, hanem jogosultnak nevezi a szaknyelv. Ha semmilyen egyéb módon nem állnak társadalombiztosítási jogviszonyban, akkor a menekültkénti elismerésről szóló határozat véglegessé válását követő hat hónapig még jogosultak az egészségügyi ellátásokra olyan módon, ahogy az eljárási folyamat során, tehát a korábban felsorolt széles körben vehetik igénybe a szolgáltatásokat.⁵⁸ Ha letelik a fél év, de a személy továbbra sem tartozik sem a biztosított, sem pedig a jogosulti körbe, viszont van legalább egy éve magyarországi bejelentett lakóhelye, akkor egészségügyi szolgáltatási járulékfizetés alapján válhat jogosulttá egészségügyi szolgáltatásra. A járulékfizetésre speciális szabályok vonatkoznak, de ezek nem képezik a tanulmány tárgyát.

A menedékjogról szóló törvény abban a tekintetben nem differenciál, hogy jogszabály vagy az egészségügyi hatóság elrendelése alapján a személy magát egészségügyi szűrésnek, gyógykezelésnek, jogszabályban kötelezően előírt, valamint az egészségügyi hatóság által megbetegedési veszély esetén elrendelt, hiányzó védőoltások pótlásának köteles alávetni⁵⁹, függetlenül attól, hogy még csak elismerést kérő személyről, vagy már menekültstátusszal rendelkezőről beszélünk.

A fejezet zárásaként szükséges megemlíteni az Európai Bizottság Egészségügyi és Élelmiszerbiztonsági Főigazgatósága, valamint a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) által közösen kidolgozott, menekültek, kérelmezők egészségügyi vizsgálatával kapcsolatos eljárási rendet,

---

elszenvedett személy -, akiről helyzetének egyedi értékelését követően megállapítható, hogy sajátos szükségletekkel rendelkezik.

⁵⁵ 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet. 32–34. §.

⁵⁶ 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet. 28. § (1) bekezdés.

⁵⁷ Tbj. 4. § 1.1. pont.

⁵⁸ 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet. 34. § (1) bekezdés.

⁵⁹ 2007. évi LXXX. törvény. 5. § (2) bekezdés d) pont, valamint 10. § (2) bekezdés b) pont.

amely bármely tagállam számára alapként szolgálhat a saját rendszerére alakítva. Ez egy 12 lépéses protokoll, melynek lényege, hogy összegzi a szükséges lépéseket, elősegítve ezzel a kérelmezők részéről a személyes biztonságot, tagállami részről pedig a közegészség védelmét.⁶⁰ Az eljárási rend részletes ismertetésére a tanulmányban nem térek ki, de fontosnak tartom megemlíteni, hogy egy ilyen, vagy ehhez hasonló egységesebb rendszer jelentős mértékben képes lenne javítani az Unió és a tagállamok közötti munkát a menekültügy területén.⁶¹

V. Konklúzió

A fentiek jól példázzák, hogy státusztól függően milyen lehetőségek vannak a Magyarországon tartózkodó harmadik országbeli állampolgároknak a társadalombiztosítás terhére történt egészségügyi ellátás igénybevételére. Természetesen a társadalombiztosítási jellegű lehetőségeken túl is számtalan formában vehető igénybe az ellátás, akár egy külön tanulmány témája lehetne többek között az, hogy az országba graduális vagy posztgraduális felsőoktatási képzésre érkező harmadik országbeli állampolgároknak – a hatósági szerződés megkötésén kívül – milyen konstrukcióban van lehetőségük és milyen ellátások igénybevételére. Azt is érdemes lehet vizsgálat középpontjába helyezni, hogy a harmadik országbeli állampolgárok hogyan viszonyulnak a magánegészségügyi szolgáltatókhoz, melyek azok az ellátások, amelyekre a legnagyobb kereslet mutatkozik, illetve, hogy az egészség-turizmus az ő vonatkozásukban milyen tendenciákat mutat. Más összefüggésben pedig a teljeskörű egészségbiztosítás megléte az előfeltétele az ún. huzamos tartózkodási engedély megszerzésének, amely a legális bevándorlók által megszerezhető legelőnyösebb státusznak tekinthető.⁶² Látható tehát, hogy téma még számtalan vizsgálati tárgykört foglal magában, amelyek későbbi bemutatása lehetőséget biztosít arra, hogy a harmadik országbeli állampolgárok tekintetében transzparenssebb kép alakulhasson ki a szolgáltatási rendszerek működéséről.

⁶⁰ Bővebben az eljárásrendről *Tóth* Judit: Az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés problémái nemzetközi védelemben részesített személyek esetében – elemzések és javaslatok. <https://menedek.hu/sites/default/files/media/document/2021/06/16/5%20toth%20judit.pdf> (2022. 01. 15.)

⁶¹ Ehhez tudna hozzájárulni az Európai Bizottság által 2020 őszén bemutatott, új migrációs és menekültügyi paktumban szereplő előszűrés intézménye, amennyiben megkülönböztetéstől mentesen alkalmaznák az intézményt minden külső határra érkező harmadik országbeli állampolgárra nézve. Bővebben az intézményről: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:0e922ce2-ff62-11ea-b31a-01aa75ed71a1.0004.02/DOC_1&format=PDF (2022. 01. 15.)

⁶² *Mohay* Ágoston: A nemzetközi migráció jogi aspektusai, különös tekintettel a legális migráció szabályozására az Európai Unióban. In: *Migrációs tendenciák napjainkban* (szerk. Tarrósy István – Glied Viktor Glied – Vörös Zoltán). Publikon Kiadó, Pécs 2014. 55. o.

Horváth Dominik

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ közjogi tagozatának tagja

Afganisztán pénzügyi helyzetének alakulása a Tálib hatalomátvételt követően

Afganisztán területére 2001-ben kezdtek bevonulni az amerikai katonák. Ez volt a válasz a 2001. szeptember 11-én elkövetett terrorcselekményekre, amelyek 2750 áldozatot követeltek csak New Yorkban. Ezek kitervelője Osama Bin Laden, az Al-Káida terrorszervezet tagja volt. E szervezet működése leginkább Afganisztán területével kapcsolható össze.¹

Az Amerikai Egyesült Államok hadserege ezután vonult be Afganisztán területére, hogy megakadályozza további terrorcselekmények elkövetését. A nemzetközi közösség Afganisztán megszállását nemzetközi jogi értelemben jogszerűnek fogadta el, annak ellenére, hogy a 9/11-es terrorcselekményeket elkövető Al-Káida magatartását nem lehetett egyértelműen betudni az államnak. A bevonulási folyamat és így a háború még George W. Bush egykori elnök adminisztrációja alatt indult el, és feltehetőleg senki nem gondolta volna, hogy az elkövetkező 20 évben ezt az állapotot tekinthetjük majd általánosnak.²

Donald Trump szintén egykori amerikai elnök ciklusa alatt merült fel először reálisan, hogy az afgán területekről kivonják az amerikai hadsereget.³ 2021. február 29-én Donald Trump Dohában aláírta azt a dokumentumot, amely magában foglalja, hogy az amerikai hadsereg kivonul Afganisztán területéről. A megállapodás tartalmazott abszolút rugalmas feltételeket, valamint titkos záradékokat is, de a kivonulás tényén nem változtattak. A megállapodást az Egyesült Államok képviselői, valamint a tálibok képviselője kötötte. Ez a megállapodás viszont nem tekinthető nemzetközi szerződésnek, hiszen az aláírásakor a tálibok nem minősültek állami szereplőnek. Ez alapvető feltétele annak, hogy nemzetközi szerződésről beszélhessünk.⁴ A tálibok számára fontos feltétel volt, hogy a tárgyalások során ők lehessenek a tárgyalóasztalnál az amerikaiakkal az afgán kormányt alakító szereplők nélkül. A dokumentum az *Agreement for Bringing Peace to Afghanistan* címet viselte, de a köznyelvben legtöbbször

---

¹ Peter L. Bergen: September 11 attacks. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/event/September-11-attacks> (2021. 12. 20.)

² Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál - Valki László: Nemzetközi jog. Wolters Kluwer kiadó, Budapest 2018. 790. o., Peter L. Bergen: September 11 attacks. Encyclopedia Britannica <https://www.britannica.com/event/September-11-attacks> (2021. 12. 20.)

³ Wagner Péter (szerk.): Miként értékelhetjük a Biden adminisztráció 2021. szeptember 11-re kitűzött afganisztáni kivonulásáról szóló bejelentését? KKI 4:1. 2021/11. sz. 3–7. o.

⁴ Szalai Anikó: Nemzetközi szerződések. Internetes Jogtudományi Enciklopédia. <https://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-szerzodesek> (2021. 12. 20.)

csak dohai megállapodásként hivatkoznak rá. Releváns tény, hogy ez nem egy békemegállapodás. A zavaros megfogalmazás több konkrétumot is rejt, többek között azt, hogy 2021 május elsejére minden külföldi katonának el kell hagynia az országot. Ennek a folyamatnak a biztonsága érdekében szintén a dokumentumba foglalták, hogy nem támadhatják meg a tálibok a kivonuló katonákat. Ezen kívül a titkos záradéknak a tartalma bizonyos sajtóhírek szerint a következő: egy megállapodás, miszerint az amerikai terrorizmus ellenes erők maradhatnak a továbbiakban is Afganisztánban, egy jegyzék, amely a terrorizmus és a szélsőséges erőszak elutasítását fogalmazza meg, valamint egy további megállapodás arról, hogy mind a két fél ellenőrzi, hogy minden a megállapodásnak megfelelően történjen. A záradék létezését elismerte a Pentagon, viszont a pontos tartalmát még a Biden-adminisztráció sem tárta a nyilvánosság elé.⁵

Négy részből állt a megállapodás. Az amerikai, illetve az Amerikával szövetséges erők biztonságának garanciáit, valamint mechanizmusait tartalmazza a megállapodás első része. A nemzetközi csapatok kivonulásának menetrendjét, illetve az ahhoz kapcsolódó garanciákat tartalmazta a megállapodás második fele. Amerikának csak közvetetten volt befolyása a második két részére a megállapodásnak. A harmadik része a megállapodásnak a kivonulást követő afgánközi párbeszéd kezdetének a határidejét jelzi. A megállapodás negyedik részében az szerepelt, hogy a tűzszünet kérdésköre az ellentétes felek között az afgán frakciók tárgyalásának részét alkotják majd a jövőben.⁶

Ennek az elhatározásnak több indíték is állhatott a háttérben. Az egyik ilyen indító ok többek között a COVID-19 világjárvány, ami gazdaságilag a világ vezető hatalmainak is jelentős anyagi károkat okozott. Ez egy újabb szituáció, amely lehetőséget ad az országoknak arra, hogy leküzdhessék a gazdasági vetélytársaikat.

Jelenleg három nagyhatalom verseng a világ gazdasági vezetőjének járó címért: az USA, aki jelenleg még birtokolja ezt a címet; Oroszország, aki már többször megmérettetett a nagyhatalmak rivalizálása során, viszont eddig még nem sikerült elérnie a célját, pedig az Egyesült Államok mellett az egyik legrégebbi „játékosa” ennek a mezőnynek; és Kína, aki egy viszonylag új, de hatalmas tőkeerővel rendelkező gazdasági hatalomként jelent meg ebben a versenyben.⁷

⁵ Wagner Péter: Vesztesek öröksége – A Trump-kormányzat Afganisztán-politikájának értékelése. KKI-Elemzések 2021/12. sz. 9–11. o.

⁶ Wagner: Vesztesek öröksége – A Trump-kormányzat Afganisztán-politikájának értékelése 10–11. o.

⁷ Adam *Angistyn*: Economy of Russia. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Russia/Economy> (2021. 12. 06.),

Ekkor előzheti meg az amerikai gazdaságot a kínai. Világgazdaság <https://www.vg.hu/nemzetkozi-gazdasag/2021/12/ekkor-elozheti-meg-az-amerikai-gazdasagot-a-kinai> (2021. 12. 26.), Kicsit csúszik, hogy Kína megelőzze az amerikai gazdaságot. https://hvg.hu/gazdasag/20211226_Kicsit_csuszik_hogy_Kina_megelőzze_az_amerikai_gazdasagot. HVG (2021. 12. 26.), Mikor veszi át Kína a világunalmat az Egyesült Államoktól? Lehet, hogy soha az életben. Portfolio. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210708/mikor-veszi-at-kina-a-vilaguralmat-az-egyesult-allamoktol-lehet-hogy-soha-az-életben-491416> (2021. 12. 12)

Afganisztánt egyik szuperhatalom sem hagyhatja figyelmen kívül, hiszen hatalmas potenciált rejt magában az ország, illetve presztízs értéket is képvisel azután, hogy már több nagyobb gazdasági háttérrel rendelkező állam is igyekezett az Afganisztánban uralkodó helyzeten változtatni.⁸

Az Egyesült Államok döntésének hátterében tehát a gazdasági helyzet is szerepet játszhatott, hiszen Afganisztán és az ottani háború finanszírozása folyamatos és igen magas költségtételként jelentkezett. A vírushelyzet okozta kiesések, illetve Kínának az ütemes pénzügyi erősödése már elegendő indokként szolgálhatott, hogy az USA maga mögött hagyja az afgán szurdokokat, sivatagokat és globális szinten kezdjen foglalkozni a rivális országok gazdasági helyzetével. Az Afganisztánnal kapcsolatos húsz éven keresztül pénzkiesés felszámolása egy ilyen helyzetben jelentős anyagi forrást jelenthet, amelyet bármely más gazdasági vagy politikai cél elérése érdekében fel lehet használni.⁹

A kivonulás Joe Biden regnáló amerikai elnök elnöksége alatt következett be. Amint elkezdtek megérezni az Afganisztán területén élő tálibok, hogy az amerikai haderő már nem tartja annyira szorosan a kezében az ország irányítását azonnal hatalomra törtek és rövid harcok után átvették az állam feletti ellenőrzést, majd 2021. augusztus 15-én átvették a hatalmat. Ezt sokan az amerikai eszmék bukásaként állítják be, és az USA vetélytársai is ezt igyekeznek kommunikálni.¹⁰ Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az Egyesült Államokon kívül egyszer már Oroszország is kudarcot vallott az Afganisztán feletti ellenőrzés tekintetében.

A kormányt alakító tálibokat a nemzetközi közösség tagjainak jelentős része elutasítja, viszont vannak olyanok, mint például Kína, akik még nem foglaltak határozottan állást a kialakuló helyzet kapcsán. Kína számára nagy lehetőségeket biztosíthat az afgán kormánnyal történő előnyös megállapodás, és kínai oldalról kevésbé zavaró tényező a tálibok által képviselt eszmék alapján történő kormányzás is. A két országnak lenne indoka közeledni egymás irányába, hiszen Kína számára Afganisztán a kedvező földrajzi elhelyezkedése mellett nyersanyagokban, természeti erőforrásokban is gazdag.¹¹ Afganisztán számára pedig Kína nemzetközi elismertséget és nem mellesleg anyagi támogatást és technológiát is biztosíthatna. Előbbi abból a szempontból jelentős, hogy az új afgán (tálib) kormány nem alkotmányos úton alakult meg – ti. a hatalom erőszakos megszerzésével – ilyenkor viszont a nemzetközi közösség tagjai a kormányelismerés intézménye

---

⁸ *Wagner Péter* (szerk.): Milyen lehetőségei vannak a Nyugatnak Afganisztánban a kivonulás után? KKI 4:1 2021/16. sz. 3–5. o., *Wagner Péter* (szerk.): Milyen lehetőségei vannak Afganisztán szomszédainak az amerikai kivonulás után? KKI 4:1 2021/18. sz. 3–8. o.

⁹ *Wagner*: Milyen lehetőségei vannak a Nyugatnak Afganisztánban a kivonulás után? 3–7. o.

¹⁰ *Wagner*: Milyen lehetőségei vannak Afganisztán szomszédainak az amerikai kivonulás után? 3–5. o.

¹¹ *Wagner*: Milyen lehetőségei vannak Afganisztán szomszédainak az amerikai kivonulás után? 3–8. o. *Wagner*: Milyen lehetőségei vannak a Nyugatnak Afganisztánban a kivonulás után? 3–5. o.

útján fogadhatják el a tálib kormányt Afganisztán valós kormányának.¹²

Az afganisztáni új kormánynak viszont szüksége van a nyugati hatalmakra is, hiszen eddig is a nyugati segélyek biztosították az ország működéséhez szükséges anyagi és egyéb források egy jelentős részét. Az afgán GDP 42,9%-át a nyugati segélyek alkották 2020-ban.¹³ Ennek a tőkének a hiánya az afgán életszínvonal a drasztikus csökkenését eredményezné, amely még nagyobb mértékű elégedetlenséghez vezetne, amelynek az enyhítésére a tálib vezetésnek már végképp nem lenne sem ereje, sem pedig anyagi erőforrása. Éppen ezért szükségük van a nyugattal való jó kapcsolat a megőrzésére is, amelyet viszont csak a nyugat által támasztott feltételrendszer teljesítésének a révén tudnak elérni. Ezért „cserébe” pedig részesülhetnek a segélyekből. A nyugat több feltételt is szabott már a múltban az afgán vezetés irányába, ilyen például az, hogy csökkenteniük kell a korrupciót az országban, valamint az is, hogy a droggal való kereskedést is csökkenteniük kell, továbbá a nőknek egyenlő jogokat kell biztosítaniuk és nem térhetnek vissza a régi női jogokat elnyomó hagyományaik. Ezen kívül fontos és betartandó feltétel a nyugat szemszögéből még az is, hogy az Al-Káida terrrorszervezet ne tudja újra bölcsőjeként használni az országot és terrorcselekményekkel rettegésben tartani a nyugati és más társadalmak életét.¹⁴

Az Egyesült Államok jelenleg nem szívesen avatkozna bele ismét az afgán belpolitikába, így részéről abszolút a békés szándék érzékelhető. Oroszország eddig még nem nyilatkozott a tálib hatalomátvétellel kapcsolatban olyan téren, hogy tudná-e támogatni az új kormány törekvéseit, de Zamir Kabulov köszönetet mondott a táliboknak, hogy tudták gyengíteni USA regionális befolyását.¹⁵

2021 decemberében még nem fogadta el egy állam sem a tálibok által létrehozott új afgán kormányt. Kína kimondta, hogy egyedül ő sem fogja elismerni az új kormányt, legfeljebb akkor, hogyha több állami szereplő is így járna el. Oroszországot, Pakisztánt és Irakot mindenképpen megvárna Kína. Amennyiben ezek az országok is elismernék a tálib kormányt, akkor Kína is így tenne, hiszen számára rengeteg lehetőséget rejt az ország. Az ásványkincseken és a jó földrajzi elhelyezkedésen túl lehetősége lenne az Egyesült Államokat is kiszorítani a régióból. Amerika jelenleg

¹² *Wagner*: Milyen lehetőségei vannak Afganisztán szomszédainak az amerikai kivonulás után? 4–5. o., *Wagner*: Milyen lehetőségei vannak a Nyugatnak Afganisztánban a kivonulás után? 3–5. o., Simon *Constable*: Why China Wants To Get In Of Afghanistan's Reconstruction. Forbes. <https://www.forbes.com/sites/simonconstable/2021/08/28/why-china-wants-to-get-in-on-afghanistans-reconstruction/?sh=195fab5762c3> (2021. 08. 28.), Reid *Standish*: Explainer: What does China want from Afghanistan after the taliban takeover? Gandhara. <https://gandhara.rferl.org/a/afghanistan-taliban-china-goals/31420549.html> (2021. 08. 20.)

¹³ *Wagner*: Milyen lehetőségei vannak a Nyugatnak Afganisztánban a kivonulás után? 7–8. o.

¹⁴ *Wagner*: Milyen lehetőségei vannak a Nyugatnak Afganisztánban a kivonulás után? 3–8. o.

¹⁵ *Wagner*: Miként értékelhetjük a Biden adminisztráció 2021. szeptember 11-re kitűzött afganisztáni kivonulásáról szóló bejelentését 5–7. o., *Wagner*: Milyen lehetőségei vannak Afganisztán szomszédainak az amerikai kivonulás után? 7–8. o.

a legnagyobb gazdasági vetélytársa Kínának.¹⁶

Az új tálib kormány válaszút elé érkezett. Lehetőségük van elfogadni az eléjük tárt feltételrendszert, amelynek következtében megtudják erősíteni a hatalmukat mind belpolitikai, mind pedig külpolitikai szempontok alapján. Ekkor nemzetközi téren könnyebben el tudnák fogadtatni az új kormány létrejöttét, és mint nemzetközi szereplő új fajta lehetőségek kiaknázásával tudnák fejleszteni az országukat. A másik opció, hogy felrúgják ezeket a felételeket és elesnek az anyagi támogatásoktól. Ennek viszont elengedhetetlen következménye lenne az, hogy külföldi hatalmak ismét beavatkoznának és az ország területe ismét a nagyhatalmak rivalizálásának egyik gócpontját képezné nemcsak gazdaságilag, hanem ismét nemzetközi háborús övezetté alakulna.¹⁷

Elképzelhető lehet egy harmadik opció is. Afganisztán választhatná Kínát és szövetségeseit is. Ebben az esetben a kérdés az lenne, hogy az USA riválisai mennyire tudnák segíteni az afgán kormányt. Tudnának-e akkora támogatást nyújtani az ország számára, hogy a nyugati segélyek kiesése ne legyen az Egyesült Államok számára egy visszatérési lehetőség a jövőben. Az USA gazdasági ellenfelei valószínűleg azon munkálkodnának, hogy minél inkább kiszorítsák a nyugatot ebből a régióból, valamint a világ számára is meg szeretnék mutatni, hogy ők is tudnak segíteni egy államnak és tudják olyan mértékben támogatni, hogy ott jólét uralkodjon. A másik kérdés, hogy ezért cserébe Kína milyen feltételek a betartását várná el. Az elveik sokkal inkább tekinthetők rugalmasnak a tálib felfogást ismerve. Akárhogyan is dönt a jövőben az új tálib vezetés, az valószínűleg kihatással lesz a nagyhatalmi rivalizálásra.

---

¹⁶ Ben Sauk „Recogniton” and the Taliban’s International Legal Status. International Centre for Counter-Terrorism <https://icct.nl/publication/recognition-talibans-international-legal-status/> (2021. 12. 15.), Yew Lun Tian: China will not be the first to recognise Taliban government, scholar says. Reuters <https://www.reuters.com/world/china/china-will-not-be-first-recognise-taliban-government-scholar-says-2021-10-27/> (2021. 10. 30.)

¹⁷ Wagner: Miként értékelhetjük a Biden adminisztráció 2021. szeptember 11-re kitűzött afganisztáni kivonulásáról szóló bejelentését 5–7. o., Kende - Nagy – Sonnevend - Valkó: i. m. 133–137. o.

Kovács András Félix

joghallgató (ELTE ÁJK)

A szerzői jog nem játék: miért ellentmondásos a videójátékok műszaki védelmi intézkedéseinek szabályozása az EU szerzői jogában?

I. Bevezetés

A videójátékok napjainkra tagadhatatlanul a mainstream kultúra részévé váltak. Ez amellet, hogy jelentős népszerűséggel és gazdasági súllyal jár, lehetőséget adott arra, hogy művészeti igényességgel elkészített, komoly esztétikai értékkel rendelkező alkotások is szülessenek. Akár tehát pusztán materiális, akár ezen túlmutató okok miatt, de érdemes figyelmet fordítani a videójátékok szabályozására, különösen a szerzői jog terén.

A játékipar szereplőinek kezdetektől fogva problémát okozott, hogy míg a művek létrehozása rendkívül erőforrásigényes, addig azok elhanyagolható költségek mellett, viszonylag könnyen másolhatóak. Ennek megakadályozására kezdték el alkalmazni a videójáték-fejlesztők a műszaki védelmi intézkedéseket, amelyekkel kapcsolatosan mind az Európai Unió, mind a tagállamok szerzői jogában találhatunk rendelkezéseket. Ebben a cikkben arra teszek kísérletet, hogy rávilágítsak a videójátékok műszaki védelmi intézkedéseire vonatkozó EU-s szerzői jogi szabályozás vitatott vagy ellentmondásos pontjaira.

II. Mik is pontosan a műszaki védelmi intézkedések?

Ha a műszaki védelmi intézkedések tételes jogi meghatározását keressük, elsőként az InfoSoc-irányelv 6. cikk (3) bekezdéséhez kell fordulnunk, amely szerint minden olyan technológia, eszköz vagy alkatrész műszaki védelmi intézkedésnek minősül, amely „*rendes működése során alapvetően arra szolgál, hogy a művek és más, jogi védelem alatt álló teljesítmények tekintetében megelőzze, illetve megakadályozza a (...) szerzői jog vagy szomszédos jogok (...) jogosultja által nem engedélyezett cselekményeket.*” A definíció széles kört ölel fel, így a műszaki védelmi intézkedések sokféle megjelenési formát ölthetnek, a szoftver és a hardver részét is képezhetik. A lényeg, hogy minden esetben a szerzői jogi jogsértés megakadályozására szolgálnak.

A fentiek alapján egy viszonylag egyszerű kép rajzolódik ki, amelyet azonban némileg bonyolítanak a Szoftver-irányelv szabályai. Elöljáróban szükséges tisztázni, hogy az Európai Unió

Bíróságának UsedSoft-ügyben hozott döntése alapján¹ egyértelmű, hogy a Szoftver-irányelv *lex specialis* az InfoSoc-irányelvhez viszonyítva. A számítógépi programokra tehát elsőként a Szoftver-irányelv rendelkezéseit kell alkalmazni, amennyiben pedig az nem szól az adott kérdésről, akkor lehet az InfoSoc-irányelv általános jellegű, horizontális szabályaihoz fordulni.

A Szoftver-irányelv ugyan nem tartalmaz definíciót a műszaki védelmi intézkedésekre vonatkozóan, a 7. cikk (1) bekezdés c) pontja azonban külön szól *számítógépi program védelmére alkalmazott műszaki intézkedések* megkerüléséről. Ebből akár arra a következtetésre is juthatnánk, hogy a számítógépi programok esetében is a műszaki védelmi intézkedések InfoSoc-irányelv szerinti meghatározását kell alkalmazni, a szoftverek specialitása pedig csupán annyi, hogy az intézkedések megkerülésére eltérő szabályok vonatkoznak.

A két irányelv angol nyelvű normaszövege ugyanakkor rámutat arra, hogy az InfoSoc- és a Szoftver-irányelv szerinti műszaki védelmi intézkedés fogalom valójában nem ugyanaz. Az InfoSoc-irányelv angol változata ugyanis a műszaki védelmi intézkedések megfelelőjeként a *technological protection measures* kifejezést használja, a Szoftver-irányelvben viszont a *technical devices* szókapcsolat található. Hasonló különbségtétel figyelhető meg az irányelvek német, illetve francia nyelvű szövegeiben, a *technische Maßnahmen* és *technische Programmschutzmechanismen*, illetve a *measures techniques* és *dispositifs techniques* fogalmi párok révén. Az InfoSoc-irányelv (50) preambulumbekkezdése is megerősíti ezt az elhatárolást, amikor kimondja, hogy a számítógépi programokkal kapcsolatban alkalmazott műszaki intézkedések védelmével kizárólag a Szoftver-irányelv foglalkozik.

A fentiek alapján tehát az tűnik logikusnak, hogy a Szoftver-irányelvben létezik egy, az InfoSoc-irányelvtől független műszaki védelmi intézkedés fogalom, amely a magyar normaszövegben az azonos elnevezések miatt nem jelenik meg egyértelműen. Nem kerül ugyanakkor az InfoSoc-irányelvhez hasonló pontos módon meghatározásra, hogy a Szoftver-irányelv szerinti *technical devices* alatt mi értendő.²

Nem ugyanazt a jelentést hordozza tehát a két irányelv műszaki védelmi intézkedés fogalma. Ez az elhatárolás annak tükrében jelentős, hogy a műszaki védelmi intézkedésekre vonatkozó tartalmi rendelkezések is, a következőkben ismertetett módon, eltérően alakulnak.

III. A műszaki védelmi intézkedésekre vonatkozó tartalmi rendelkezések az InfoSoc- és a Szoftver-irányelvben

Az InfoSoc-irányelv és a Szoftver-irányelv, a különböző szabályozási tárgykörre való tekintettel, eltérő jogi védelemben részesíti a műszaki védelmi intézkedéseket. A két normaszöveget

¹ C-128/11. sz., UsedSoft GmbH kontra Oracle International Corp. ügy (EU:C: 2012:407) 51. pont

² Maria-Christine Janssens: The Software Directive. In: EU Copyright Law (szerk. Irini Stamatoudi). Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2021. 113. o.

összehasonlítva megállapítható, hogy az InfoSoc-irányelv védelmi szintje több ponton is magasabb, mint a Szoftver-irányelvé.

Egyfelől az InfoSoc-irányelv 6. cikk (1) bekezdése előírja, hogy a tagállamok kötelesek megfelelő jogi védelmet biztosítani a műszaki védelmi intézkedések szándékos vagy súlyosan gondatlan megkerülése ellen. A Szoftver-irányelv ezzel szemben nem tartalmaz ilyen rendelkezést, tehát önmagában a műszaki védelmi intézkedések megkerülése a számítógépi programok esetében az irányelv alapján nincs korlátozva.³

Másfelől a Szoftver-irányelv 7. cikk (1) bekezdés c) pontja csak azon eszközök forgalomba hozatala vagy kereskedelmi célú birtoklása vonatkozásában köti ki tagállamok intézkedési kötelezettségét, amelyek *kizárólag* a műszaki védelmi intézkedések megkerülésére szolgálnak. Az InfoSoc-irányelv 6. cikk (2) bekezdés c) pontja ezzel szemben minden olyan eszközzel, termékkel, alkatrészszel és szolgáltatással kapcsolatosan előírja ezt a kötelezettséget, amelynek *elsősorban* a műszaki védelmi intézkedések megkerülése a célja. Az InfoSoc-irányelv ráadásul a Szoftver-irányelvvel ellentétben a szóban forgó eszközök vonatkozásában nem pusztán azok *forgalomba hozatalát*, illetve *kereskedelmi célú birtoklását* említi azon cselekmények között, amelyek ellen a tagállamoknak jogi védelmet kell biztosítaniuk, hanem egy ennél valamivel tágabb kört határoz meg, amelybe *az előállítás, behozatal, terjesztés, eladás, bérbeadás, értékesítési vagy bérbeadási célú reklámozás, valamint kereskedelmi célú birtoklás* tartozik.

A fentiekén túl az InfoSoc-irányelv a 6. cikk (2) bekezdés a) és b) pontjai további olyan, a Szoftver-irányelvben nem megtalálható szabályokat tartalmaznak, amelyek „*a hatásos műszaki intézkedés megkerülése céljából kínált, reklámozott, illetve forgalmazott*”, valamint „*a hatásos műszaki intézkedés megkerülésén kívül számottevő gazdasági jelentőséggel vagy céllal nem rendelkező*” eszközök, termékek, alkatrészek vagy szolgáltatások elleni megfelelő tagállami jogi védelem szükségességét írják elő.

Az előzeteket összegezve tehát megállapítható, hogy az InfoSoc-irányelv szigorúbb, magasabb szintű védelemben részesíti a műszaki védelmi intézkedéseket, mint Szoftver-irányelv. A Szoftver-irányelv szabályainak megengedőbb mivolta a számítógépi programok különleges tulajdonságaiból ered. A szoftverek esetében ugyanis fontos az együttes működtetés biztosítása, amely a különböző informatikai rendszerek közötti átjárhatóságot és kompatibilitást jelenti. Az uniós jogalkotó ezért annak érdekében, hogy a műszaki védelmi intézkedések ne képezhessék az együttes működtetés akadályát, a vonatkozó szabályokban alacsonyabb védelmi szintet szabott meg.⁴

³ Janssen: i. m. 113. o.

⁴ Bohdan Widła: More than a game: did Nintendo v PC Box give manufacturers more control over the use of hardware? Computer Law & Security Review 2017/2. sz. 247. o.

IV. A videójátékok szerzői jogi megítélése

A fentiek alapján belátható, hogy komoly különbség húzódik az InfoSoc- és a Szoftver-irányelv műszaki védelmi intézkedésekre vonatkozó szabályai között. Ebből következően fontos kérdés, hogy az egyes művek melyik irányelv hatálya alá esnek.

A videójátékok multimédiás művekként különböző, a szerzői jog által önállóan is védett műfajok összetételének tekinthetők. Három alapvető komponensre bonthatóak: képi elemekre (pl. állóképek, mozgóképek, 3D-modellek), hangelemekre (pl. hangfelvételek, zeneművek), illetve a számítógépes kódra.⁵ A komplexitásból kifolyólag nem egyértelmű, hogy szerzői jogi értelemben minek minősülnek a videójátékok, amit jól illusztrál az eltérő nemzetközi jogalkalmazói gyakorlat.⁶ Tekinthejtük a videójátékokat kizárólag számítógépi programnak, kizárólag audiovizuális műnek (ez a megközelítés ritka), vagy az előbbi kettő elemeit vegyítő összetett műnek.⁷

Az EUB a Nintendo v. PC Box ügyben arra az álláspontra helyezkedett, hogy a videójátékok többek mint pusztán számítógépi program, mivel a képi- és hangelemek a mű eredetiségében szerepet játszó, a „kódolást meghaladó alkotási értékkel bírnak”.⁸ A Bíróság értelmezése szerint tehát a videójátékokat összetett műveknek kell tekinteni. Amennyiben ezt elfogadjuk, úgy az a műszaki védelmi intézkedésekre nézve kétféle következménnyel járhat.

Egyfelől megpróbálhatjuk a videójátékot alkotóelemeire szétbontani, a különböző elemeket pedig olyan védelemben részesíteni, mintha azok különálló, önmagukban is létező művek lennének. Ez a gyakorlatban azt jelentené, hogy az egyes műszaki védelmi intézkedések annak függvényében kerülnének a Szoftver-irányelv, vagy az InfoSoc-irányelv hatálya alá, hogy a komponens, amelynek védelmére hivatottak számítógépi programnak minősül-e vagy sem. Ezen megközelítésnek két gyenge pontja is van. Egyfelől nem egyszerű, sok esetben egyenesen lehetetlen eldönteni, hogy melyik alkotóelemet hivatott védeni a műszaki védelmi intézkedés.⁹ Másfelől elképzelhető, hogy egyazon eszközzel egyszerre több komponens védelme is cél volt, ebben az esetben pedig megint csak kérdéses lenne, hogy az alkotóelemek közül melyik határozza meg az alkalmazandó irányelvet.

⁵ Ashely S. *Lipson* – Robert D. *Brain*: Computer and Video Game Law. Carolina Academic Press, Durham 2009. 54.o.

⁶ ld. Andy *Ramos* – Laura *López* – Anxo *Rodríguez* – Tim *Meng* – Stan *Abrams*: The Legal Status of Video Games: Comparative Analysis in National Approaches. 2013. WIPO jelentés

⁷ *Ramos* – *López* – *Rodríguez* – *Meng* – *Abrams*: i. m. 10–11. o.

⁸ C-335/12. sz., Nintendo Co. Ltd és társai kontra PC Box Srl és társa ügy (EU:C:2014:25) 23. pont

⁹ Tito *Rendas*: Lex Specialis(sima): Videogames and Technological Protection Measures in EU Copyright Law. European Intellectual Property Review 2015/1. sz. 33. o.

Amennyiben az összetett művek alkotóelemekre való felbontását elvetjük, úgy következik a második lehetőség. Ebben az esetben a műre mint egészre tekintünk, ezért azt kell eldöntenünk, hogy a *lex specialis* lesz-e hatályos, amely alá a mű egyik komponense tartozik, vagy a *lex generalis*, amely alá az összes többi alkotóelem. Ez a dilemma képezi a „*lex specialis* probléma” alapkérdését.

V. A *lex specialis* probléma

Ahogy már említésre került, a UsedSoft-ügy értelmében a Szoftver-irányelv *lex specialis* az InfoSoc-irányelvhez képest. A kérdés ezért az, hogy a videójátékok számítógépi program eleme megalapozza-e Szoftver-irányelv alkalmazását, vagy a többi komponensre tekintettel az InfoSoc-irányelv érvényesül. Az EUB a Nintendo v. PC Box ügyben úgy döntött, hogy a Szoftver-irányelv alkalmazhatósága kizárólag a számítógépi programokra korlátozódik, azaz a mű minden egyes alkotóelemének a *lex specialis* hatálya alá kell esnie ahhoz, hogy az szoftverként minősüljön.¹⁰ Amennyiben nem így lenne, olvashatjuk a főtanácsnoki indítványban, akkor a nem számítógépi programnak minősülő elemek tekintetében megfosztanak a jogosultakat attól a magasabb szintű védelemtől, amelyet az InfoSoc-irányelv nyújt.¹¹

A Bíróság álláspontjának helyességét a *lex specialis derogat legi generali* elv eltérő értelmezésére hivatkozva többen megkérdőjelezték.¹² A kritikák megértéséhez meg kell vizsgálni, hogy milyen *ratio* húzódik meg a *lex specialis* elv alkalmazása mögött. Egyfelől az a megfontolás, hogy a *lex specialis* közelebb van a kérdés lényegéhez, precízebb és részletesebb, mint az általános szabály, hiszen specifikusan az adott szabályozási tárgyra tekintettel alkották meg.¹³ Másfelől pedig az a feltételezés, hogy a jogalkotó azért hozta meg a speciális szabályt, mert az volt a szándéka, hogy meghatározott tárgykörökben azt alkalmazzák az általános törvény helyett.¹⁴

A helyes eljárás ezen megfontolások tükrében az lenne, ha megvizsgálnánk, hogy mi az az ok, ami miatt a *lex specialis* megalkotásra került, és az fennáll-e a konkrét esetben.¹⁵ A videójátékok kapcsán tehát a kérdés, amit minden alkalommal fel kell tennünk, hogy a videójátékok is osztrják-e a számítógépi programok azon tulajdonságait, ami miatt azok a speciális szabályozás hatálya alá kerültek. Amennyiben igen, úgy a videójátékokra is a Szoftver-irányelv rendelkezéseit kell alkalmazni, ellenkező esetben pedig az InfoSoc-irányelvhez kell fordulni. Megjegyzendő, hogy ebben az esetben sem sérülne a számítógépi program és az audiovizuális elemek egymástól való elválaszthatatlansága,

¹⁰ C-335/12. sz., Nintendo Co. Ltd és társai kontra PC Box Srl és társa ügy 23. pont

¹¹ C-335/12. sz., Nintendo Co. Ltd és társai kontra PC Box Srl és társa ügy Sharpston főtanácsnok indítványa (EU:C:2013:581) 35. pont

¹² ld. Marcella Favale: A Wii too stretched? The ECJ extends to game consoles the protection of DRM on tough conditions. European Intellectual Property Review 2015/2 sz. 101–106.o., illetve Rendas: i. m. 39. o.

¹³ Rendas: i. m. 40. o.

¹⁴ Silvia Zorzetto: The Lex Specialis Principle and its Uses in Legal Argumentation. Eunómia 2013/3. sz. 66. o.

¹⁵ Rendas: i. m. 15. o.

amelyre a Nintendo v. PC Box ügyben a főtanácsnok is hivatkozott,¹⁶ hiszen a videójáték teljes egészében kerülne az eset körülményeitől függően akár az InfoSoc-, akár a Szoftver-irányelv hatálya alá.

VI. Záró megjegyzések

Jelen állás szerint az Európai Unió szerzői jogában a videójátékok semmilyen körülmények között nem minősülhetnek számítógépi programnak. Ez a műszaki védelmi intézkedések szempontjából véleményem szerint nem célravezető, mivel a videójátékok számítógépes kód elemei számítástechnikai értelemben nem mutatnak olyan specialitást más szoftverekhez képest, amely indokolná ezt a megkülönböztetést. Sőt, az InfoSoc-irányelv általános szabályai nincsenek, jellegüknél fogva nem is lehetnek figyelemmel olyan technológiai sajátosságokra, amelyekre a Szoftver-irányelv ügyelt. Összességében ezért az irányadó szerzői jogi szabályok olyan, eltérő értelmezésére lenne szükség, amely tekintettel van a videójátékok számítógépi program minőségére.

---

¹⁶ C-335/12. sz., Nintendo Co. Ltd és társai kontra PC Box Srl és társa ügy főtanácsnoki indítvány 35. pontja

